

karanlık kitaplık

MARY SHELLEY

karanlık yazılar

ithaki

"Mary Shelley her şeyin geçiciliğinin hep farkındaydı."
—*Muriel Spark*

Mary Shelley'nin ölüm ve ötesine dair söyleyecekleri, henüz yirmi yaşındayken yayımlanan *Frankenstein*'la sınırlı değildi. Jeannette Winterson'a gençliğinde yazması için umut veren bu yazarın makaleleri ve öykülerinden oluşan *Karanlık Yazılar*, elli üç yaşında beyin tümörü nedeniyle hayatını kaybeden, yaşadığı döneme göre radikal olan siyasi görüşleriyle tanınan bir edebiyat devinin zihninin onu nerelere götürdüğünü gözler önüne seriyor.

Ölümsüzlüğün deva olamayacağı acılar, ölümünden yüzyıllar sonra uyananlar, hayalet hikâyelerinin cazibesi, doğanın kuvvetlerine hükmeden bir cüceyle yapılan tehlikeli bir anlaşma, baktığı kişinin içini dehşetle doldurana kem gözler, vazife mi aşk mı sorusuna cevap aranan bir rüya... Mary Shelley diyeceklerini fırtınalı bir sahilde usul usul anlatıyor sanki ve onu dinlememek mümkün değil.

Dünya bir lahit, gökyüzü bir yeraltı mezarı,
biz ise yürüyen ölüleriz...

Çeviren: Doğa Özışık

www.ithaki.com.tr
ithaki
9 786257 913096
/ithakiyayinlari

MARY WOLLSTONECRAFT SHELLEY

1797 Ağustos'unda Londra'da doğan Mary Shelley, filozof William God win ile eşi radikal feminist yazar Mary Wollstonecraft'ın tek kızıdır. Annes doğumdan sonra ölen Mary, babası ile ikinci eşi tarafından büyütüldü. Çc cukluğunun büyük bölümünü okuyarak, hikâyeler yazarak ve düşler kurara geçiren Mary, 1814'de Percy Bysshe Shelley'ye âşık oldu. Evli bir adaml ilişki kurduğu için babası tarafından tepkiyle karşılanan Mary, 1814 yılınd kendi üvey kızkardeşi Jane Clairmont ve Shelley ile birlikte kaçtı. Parasızlı onları Londra'ya dönmeye zorlayana kadar kıtayı haftalarca dolaştılar. Anca Shelley'nin eşi Harriet'in 1816'da ölümüyle evlenebildiler.

Percy Bysshe Shelley'nin bir deniz kazasında ölmesinin ardından Mar 1823'de, ölüm tarihi olan 1851 yılına kadar profesyonel yazar olarak yaşamı na devam edeceği İngiltere'ye döndü.

Karanlık Yazılar

Mary Shelley

İthaki Yayınları - 1639
Karanlık Kitaplık - 30

Dizi Editörü: *Alican Saygı Ortanca*
Yayıma Hazırlayan: *Emirhan Burak Aydın*
Düzelti: *Ömer Ezer*
Kapak İllüstrasyonu ve Tasarımı: *Hamdi Akçay*
Grafik Uygulama: *B. Elif Balkın*
1. Baskı, Nisan 2020, İstanbul

ISBN: 978-625-7913-09-6

Sertifika No: 46603

Türkçe Çeviri © Doğa Özışık, 2020
© İthaki, 2020

Yayıncının yazılı izni olmaksızın alıntı yapılamaz.

İthaki™ Penguen Kitap-Kaset Bas. Yay. Paz. Tic. A.Ş.'nin tescilli markasıdır.
Caferağa Mah. Neşe Sok. 1907 Apt. No: 31 Moda, Kadıköy-İstanbul
Tel: (0216) 348 36 97 Faks: (0216) 449 98 34
editor@ithaki.com.tr – www.ithaki.com.tr – www.ilknokta.com

Kapak, İç Baskı: Deniz Ofset Matbaacılık
Maltepe Mah. Hastane Yolu Sok. No: 1/6 Zeytinburnu-İstanbul
Tel: (0212) 613 30 06 Faks: (0212) 613 51 97
Sertifika No: 40200

karanlık kitaplık

Mary Shelley

Karanlık Yazılar

Çeviren
Doğa Özışık

ithaki

İÇİNDEKİLER

MARY SHELLEY: YAŞAMINA VE ESERLERİNE DAİR KRONOLOJİK LİSTE
7

ÖLÜMLÜ ÖLÜMSÜZ
13

ROGER DODSWORTH
Dirilen İngiliz
(Deneme)
29

DÖNÜŞÜM
41

HAYALETLER ÜZERİNE
(Deneme)
61

VALERIUS
Dirilen Romalı
69

KEM GÖZLÜ
85

RÜYA
107

SONSÖZ
123

Mary Shelley: Yaşamına ve Eserlerine Dair Kronolojik Liste

1797

30 Ağustos. Mary Wollstonecraft Godwin, ünlü yazarlar Mary Wollstonecraft ve William Godwin'in kızı olarak Londra'da dünyaya geldi.

10 Eylül. 38 yaşındaki annesi, Mary'yi doğurduktan on gün sonra lohusa hummasından hayatını kaybetti.

1814

28 Temmuz. Birbirlerine deliler gibi âşık olan Mary ve Percy Bysshe Shelley, birlikte yaşamak üzere İngiltere'yi terk edip Fransa'ya yerleşti. Ağustos ayında ise paraları bitince İngiltere'ye geri dönmek zorunda kaldı.

Eylül. Yoksulluk ve borçları sebebiyle –Shelley, çok yüksek faiz oranlarıyla borç para almaktaydı– takip eden 6 ay içerisinde Mary ve Percy sürekli olarak ev değiştirdi. Percy, alacaklılarını atlatmak için çoğu zaman eve, Mary'nin yanına gitmekten kaçınırdı.

Mary'nin babası William Godwin'in, Mary ve Claire Clairmont'u 2.200 pound karşılığı Shelley'ye sattığı söylentileri kulaktan kulağa yayılmaya başlayınca Godwin'in Mary-Percy ilişkisine öfkesi giderek arttı.

1815

22 Ocak. Mary'in ilk çocuğu olan bir kız bebek prematüre olarak dünyaya geldi ve 6 hafta sonra hayatını kaybetti.

1816

24 Ocak. Mary ve Percy Shelley'nin William adındaki oğulları dünyaya geldi.

16 Haziran. Mary, uykuyla uyanıklık arasında bir anda romanı Frankenstein'ın özünü zihninde şekillendirir.

9 Ekim. Mary Shelley'nin üvey kız kardeşi Fanny Inlay, afyon tentürü yutarak intihar etti.

10 Aralık. Percy Bysshe Shelley'nin ilk karısı 21 yaşındaki Harriet Westbrook kendini boğarak intihar etti.

30 Aralık. Mary Wollstonecraft Godwin, Percy Bysshe Shelley ile evlendi.

1817

14 Mayıs. Mary, kitabı *Frankenstein*'ı yazmayı bitirdi.

Haziran. Mary, Percy Shelley ile birlikte *Journal of a Six Weeks' Tour* [Altı Haftalık Bir Turun Seyir Defteri] adında bir seyahat kitabı yazdı.

2 Eylül. Kızları Clara doğdu.

1818

11 Mart. Tasarlanmasından 21 ay sonra *Frankenstein, ya da Modern Prometheus* romanı üç cilt halinde basılır. Kitabın sayfalarında hiçbir yazar adı bulunmamaktadır fakat her cildin sırtında "Shelley" adı yazdığından okurlar yazarın Percy Bysshe Shelley olduğunu düşünüyordu.

12 Mart. Alacaklılardan kurtulmak ve Percy'nin sağlığının düzelmesi için Mary, Percy ve Claire Clairmont, yanlarında üç çocukla (biri Claire'in çocuğudur) İtalya'ya taşındı.

Eylül. Kızları Clara hayatını kaybetti.

1819

7 Haziran. Mary'nin oğlu William hayatını kaybetti.

Kasım. Mary, kısa romanı *Mathilda*'yı bitirdi. Bir babanın kızına duyduğu aşkı konu alan kitap zamanının çok ötesinde olduğundan Mary'nin hayatı boyunca basılmadı. Kitabın basılması ancak 140 sene sonra, 1959 yılında gerçekleşti.

12 Kasım. Mary'nin oğlu Percy Florence doğdu. Bebeklikte hayatını kaybetmeyen tek çocuğudur.

1820

Mary, *Proserpine ve Midas* adında drama eserini yazdı.

1821

21 Şubat. 25 yaşında olan yazar John Keats, Roma'da veremden hayatını kaybetti. Şairin ölüm haberi nisan ayında Shelley ailesine ulaştı. Percy Bysshe Shelley, en ünlü eseri olan *Adonais* şiirini bitirdi.

1 Aralık. Mary, kitabı *Valperga*'yı bitirdi.

1822

16 Haziran. Mary, düşük yaparken ölüm tehlikesi geçirdi. Kocası Percy, karısını buzla dolu bir kovaya oturtmayı akıl ederek karısının hayatını kurtardı.

8 Temmuz. Otuzuncu yaş gününe bir ay kala Percy Bysshe Shelley (ve arkadaşı Edward Williams) boğularak hayatını kaybetti. Shelley'nin bedenini bir odun yığınında yakan arkadaşları, yazarın kalbinin yanmadığını görerek hayrete düştü.

19 Temmuz. 11 gün boyunca kocalarının nerede olduğunu merak eden Mary ve arkadaşı Jane Williams, aile dostları Trelawney'den, kocalarının cansız bedenlerinin kıyıya vurduğu haberini aldı. Shelley'nin ceplerinin birinden Keats'in şiir kitabı çıktı.

İki buçuk yaşındaki oğluyla 25 yaşında dul kalan Mary, kendi eserlerini ve kocası Percy'nin eserlerini yayınlatarak para kazanmaya karar verdi.

1823

Ağustos. Frankenstein'ın ikinci baskısı yayınlandı. Bu sefer kitabın yazarı Mary W. Shelley olarak belirtildi.

1824

İlkbahar. Mary'nin varlıklı kayınpederi, Percy Bysshe Shelley'nin yazdığı veya hakkında yazılwmış herhangi bir eser yayınlanırsa Mary'nin oğlu için ödediği çocuk yardımını geri çekeceğine dair tehdit eti. Bu sırada Mary, Percy'nin eserlerini çoktan düzenlemiş ve yayınlatmıştı; kayınpederin talebi üzerine üretim durdurulduğunda 309 kopya çoktan satılmıştı.

15 Mayıs. Shelley'lerin yakın arkadaşı olan 36 yaşındaki Lord Byron, özgürlük savaşlarında Yunanlılara katılmasından bir yıl sonra Missolonghi'de yüksek ateşten hayatını kaybetti. Kısa süre sonra Mary, fütürist romanı *Son İnsan*'ı yazmaya başladı.

1826

Mary'nin konusu 2073 yılında başlayan romanı *Son İnsan* yayımlanır. Modern eleştirmenler, bu başarılı eserin yalnızca kalite açısından *Frankenstein* romanından sonra geldiği kanısındadır.

1831

Mary, *Frankenstein*'ın yeniden gözden geçirilmiş bir baskısını yayımladı. Bu baskıda, eserini nasıl tasarladığına ve yazdığına ilişkin bir giriş bölümü de bulunmaktadır.

1835

Mary, otobiyografik romanı *Lodore*'u yayımladı.

1836

Nisan. Mary'nin babası William Godwin hayatını kaybetti.

1839

Mary'nin düzenlediği ve notlar eklediği *The Poetical Works of Percy Bysshe Shelley* [Percy Bysshe Shelley'nin Manzum Eserleri] adlı eser basıldı.

1844

Mary, *Rambles in Germany and Italy* [Almanya ve İtalya'da Gezintiler] kitabını yazdı.

1845

Eylül. Fernando Gateschi ve "G. Byron", Mary'nin evli bir adama yazdığı, aşk mektupları olması muhtemel mektupları kullanarak Mary'ye şantaj yaptı.

1846

Thomas Medwin, Mary'ye şantaj girişiminde bulundu.

1848

10 Nisan. Londra'daki Çartist Miting'in başarısızlığından duygusal olarak etkilenen Mary'nin sağlığı kötüye gitmeye başladı. Çartizm, işçi sınıfın Parlamento'da temsil edilebilmek üzere başlattığı bir hareketti; Çartistler, bütün yetişkin erkeklere evrensel seçme ve seçilme hakkı tanınmasını ve Avam Kamarası'na üyelik için mülk sahibi olunması zorunluluğunun kaldırılmasını talep ediyordu.

22 Haziran. Mary'nin oğlu Percy, Jane St. John ile evlenir. Jane St. John, kendini Mary'nin bakımına adar.

1851

1 Şubat. 53 yaşındaki Mary Shelley, Londra'da hayata gözlerini yumar.

Ölümlü Ölümsüz

16 TEMMUZ 1833: Bu benim için anılmaya değer bir yıldönümü çünkü bu tarihte üç yüz yirmi üçüncü yaşımı dolduruyorum.

Gezgin Yahudi mi? Hayır, o değilim. On sekiz asırdan fazla yaşadı o. Ona kıyasla, ben çok genç bir ölümsüzüm.

Öyle miyim peki? Ölümsüz yani? Bu soruyu kendime üç yüz üç yıldır, gece gündüz soruyorum ama hâlâ cevaplayamıyorum. Tam da bugün kahverengi buklelerimin arasında gri bir saç buldum; bu elbette çürümenin bir işareti olmalı. Ama üç yüz yıl boyunca orada saklı kalmış da olabilir çünkü bazı insanlar yirmi yaşına gelmeden saçları tamamen beyazlar.

Hikâyemi anlatacağım ki benim yerime okurum hüküm versin. Hikâyemi anlatacağım ki bana bezginlik veren bu uzun sonsuzluğun birkaç saatinin geçmesine vesile olsun. Sonsuza dek! Olabilir mi? Sonsuza dek yaşamak! Öyle efsunlar duydum ki kurbanları derin bir uykuya dalıp yüz yıl sonra gençliklerinden hiçbir şey kaybetmeden uyanırmış. Yedi Uyurlar'ı duydum; yani ölümsüz olmak çok büyük bir külfet olmamalı. Ama heyhat! Asla bitmeyen zamanın ağırlığı; hâlâ devam eden saatlerin bıktırıcı ilerleyişi! Ne de mutluydu masallarda anlatılan Nurcihad![*] Neyse, işimize dönelim.

Cornelius Agrippa'nın ismini tüm dünya duymuştur. Hatırası, sanatının beni kıldığı kadar ölümsüzdür. Aynı zamanda bütün dünya, ustasının yokluğunda bilinçsizce iğrenç canavarı uyandırıp onun tarafından yok edilen çırağını da duymuştur. Bu kazanın riva-

[*] Frances Sheridan'ın kaleme aldığı oryantalist eser *The Story of Nourjahad*'da [Nurcihad'ın Hikâyesi] Pers Hükümdarı Şemseddin, Nurcihad'ı, kendisinin ölümsüz olduğuna, uykusunun da on yıllarca sürdüğüne inandırır. *–yhn*

yeti, doğru da yanlış da olsa meşhur filozofa birçok sıkıntı getirdi. Tüm çırakları birden onu terk etti, hizmetçileri ortadan kayboldu. Yanında, uyurken hep yanan ateşlerine kömür atacak ya da çalışırken renkleri dönen ilaçlarıyla ilgilenecek kimse kalmadı. Deneyleri peş peşe başarısız olmaya başladı çünkü bunları tamamlamak için bir çift el yeterli değildi. Yanında çalışan tek bir ölümlü bile kalmadığı için karanlık ruhların alay konusu oldu.

O zaman çok genç, çok fakir ve çok âşıktım. Bir yıldır Cornelius'un çıraklığını yapmaktaydım fakat bu kaza yaşandığında orada değildim. Dönüşümde, arkadaşlarım bana simyacının konutuna dönmemem için yalvardılar. Anlattıkları uğursuz hikâyeyi dinlerken ürperdim; ikinci bir uyarıya ihtiyaç duymadım. Cornelius gelip de çatısının altında kalmam için bana bir kese altın teklif ettiğinde, Şeytan beni baştan çıkarıyor gibi hissettim. Dişlerim gıcırdadı, tüylerim diken diken oldu; titreyen dizlerimin izin verdiği en hızlı şekilde kaçtım.

Başarısız adımlarım, iki yıl boyunca her akşam kendilerini çeken aynı yere gittiler; usulca kabaran canlı bir saf su kaynağına ve onun yanında oyalanan, ışıldayan gözlerini her akşam arşınlamaya alıştığım yola dikmiş olan güzel esmere. Bertha'yı sevmediğim bir zamanı hatırlamıyordum bile; çocukluktan itibaren hem komşu hem de oyun arkadaşıydık. Anne babası, benimkiler gibi, mütevazı bir yaşam sürerlerdi ama saygıdeğer insanlardı. Aramızdaki bağ onlar için hep memnuniyet kaynağı olmuştu. Uğursuz bir saatte, habis bir ateş hem annesini hem de babasını bu dünyadan aldı, Bertha da öksüz kaldı. Benim ailemin evi ona açıktı ama maalesef, yakındaki şatoda yaşayan zengin, çocuksuz, yalnız bir yaşlı kadın onu evlat edinme niyetini bildirdi. O andan itibaren Bertha ipeklere sarıldı, mermer bir sarayda yaşadı ve talih yüzüne gülmüş biri olarak görüldü. Ne var ki yeni cemiyetindeki yeni durumunda bile, Bertha daha gösterişsiz günlerindeki arkadaşına sadık kaldı. Babamın kır evini sık sık ziyaret etti; oraya gelmesi yasaklandığı zaman, bitişiğindeki ormanda gezinir, benimle oradaki gölgelik pınarın yanında buluşurdu.

Yeni vasisine karşı, aramızdaki kutsal bağa eş bir sorumluluk duymadığını sıklıkla ilan ederdi. Yine de evlenemeyecek kadar fakirdim, ayrıca benim adıma ıstırap çekmekten bir noktada sıkıldı. Mağrur ama sabırsız bir mizacı vardı; birlikteliğimizin önüne çıkan engellere öfkelenmeye başladı. Uzun bir aranın ardından tekrar buluştuk; ben yokken fena halde sıkıntı çekmişti. Acı acı yakındı, fakirliğim için bana neredeyse sitem etti. Aceleyle cevap verdim:

"Fakirsem de dürüstüm! Öyle olmasam, hemen zengin olurdum!"

Bu çıkışım binlerce soruya yol açtı. Gerçeğime sahip çıkarak onu şaşırtmaktan korkuyordum ama o bunu içimden çekip aldı; sonra da bana tepeden bakarak şöyle dedi:

"Sever gibi yapıyorsun ama benim için Şeytan ile yüzleşmekten korkuyorsun!"

Yalnızca onu gücendirmekten korktuğumu söyleyerek itiraz etsem de o alacağım ödülün büyüklüğünden dem vuruyordu. Böylece onun tarafından yüreklendirilerek ve utandırılarak, sevgi ve umut tarafından kandırılarak, son zamanlardaki korkularıma da gülmesiyle, hızlı adımlarla ve hafif bir yürekle, simyacının teklifini kabul etmek üzere geri döndüm ve vazifemin başına hemencecik yerleştirildim.

Bir yıl geçti. Artık elimde cüzi denilemeyecek bir miktarda para vardı. Alışkanlık, korkularımı uzaklaştırdı. Aşırı ihtiyatıma rağmen, ne bir şeytantırnağı gördüm ne de meskenimizin özenli sessizliği şeytani uğultular tarafından rahatsız edildi. Hâlâ Bertha ile kaçamak görüşmelerime devam ediyordum ve umut beslemeye başladım. Umut ama kusursuz bir neşe değil çünkü Bertha sevgi ve güvenliği düşman bellemişti, bunları yüreğimde parçalara ayırmaktan keyif alıyordu. Kalbi saf olsa da davranışlarına bakınca biraz yosmaydı; ben ise bir Türk kadar kıskançtım. Beni bin farklı şekilde küçümser, asla kendisinin haksız olduğunu kabul etmezdi. Beni öfkeden deliye döndürür, sonra da özür dilemeye zorlardı. Bazen yeterince itaatkâr olmadığımı düşünür, vasisi tarafından yeğlenen bir rakibimin konusunu açardı. Etrafı ipeklere sarılı, zengin ve hovarda

gençlerle çevriliydi. Onlara kıyasla, Cornelius'un kasvetli cüppeler giyen çırağının ne kadar şansı olabilirdi ki?

Bir keresinde, filozof o kadar çok zamanımı alacak isteklerde bulundu ki Bertha ile alışageldiğimiz şekilde buluşamadım. Büyük bir işle meşguldü; benim de gece gündüz yanında kalıp kazanını sıcak tutmam ve kimyasal hazırlıklarını izlemem lazımdı. Bertha, beni pınarın başında boş yere bekledi. Kibirli ruhu bu ihmale öfkelendi. Sonunda, uyumam için tanınan birkaç kısa dakikada sessizce dışarı sıvıştığımda teselli edilmeyi beklerken, beni dudak bükerek karşıladı, alay ederek yanından kovdu; onun için aynı anda iki yerde olamayan birindense herhangi bir adama varacağına yemin etti. İntikamını alacaktı! Gerçekten de aldı. Ben izbe köşemdeyken, duydum ki avlanıyordu ve Albert Hoffer ona eşlik ediyordu. Albert Hoffer, Bertha'nın vasisi tarafından yeğlenen biriydi; dumanlı penceremin önünden üçünün beraber geçtiğini gördüm. Kara gözleri aşağılar bir ifadeyle meskenime çevrildiğinde, ismimden bahsedildiğini ve devamında alay edercesine gülündüğünü duyar gibi oldum.

Kıskançlık, bütün zehri ve ıstırabıyla kalbime saplandı. Ona asla "benim" diyemeyeceğimi düşündüğümde gözyaşlarım sel gibi akıyordu; hemen ardından, onun dönekliğine lanet okuyordum. Yine de simyacının ateşlerini harlamak, anlaşılmaz ilaçlarıyla meşgul olmak durumundaydım.

Cornelius üç gün üç gece boyunca gözlerini kapatmadan deneyini izlemişti. Damıtma işlemi beklediğinden uzun sürüyordu; uyku, gözkapaklarını ağırlaştırmaya başladı. Mahmurluğu insanüstü bir enerjiyle defalarca kovsa da yine geri gelip duyularını çalıyordu. Eritme potasına istekle baktı. "Henüz hazır değil," diye söylendi, "bu iş bitmeden önce bir gece daha mı geçecek? Winzy, sen tetiktesin, sadıksın; uyudun çocuğum, dün gece uyudun. Bu cam kabı izle. İçindeki sıvı yumuşak, pembe bir renktedir; tonu değişmeye başladığı an, beni uyandır. O zaman dek gözlerimi kapatabilirim. Önce beyaza dönecek, sonra altın rengi ışık patlamaları olacak. Ama o kadar bekleme; pembe renk kaybolur kaybolmaz beni uyandır." Son kelimelerini zorlukla duyabildim çünkü uyku halinde homur-

danılmışlardı. O zaman bile doğaya tam anlamıyla boyun eğmedi. "Winzy, evladım," dedi tekrar, "kaba dokunma, dudaklarını değdirme; bir aşk iksiridir bu, aşkı tedavi etmek için bir iksir ama Bertha'ya olan sevgini dindirmez. Sakın içme!"

Ve uyudu. Muhterem kafası göğsüne gömüldü, nefes alışını bile nadiren duydum. Birkaç dakika boyunca kabı izledim; sıvının pembe tonu değişmedi. Derken düşüncelere dalmaya başladım; düşüncelerim o pınarı ziyaret etti, bir daha asla –asla!– yaşanmayacak binlerce büyüleyici anda gezindi. "Asla!" sözcüğü dudaklarımdan yarım yamalak dökülürken, kalbimde yılanlar, engerekler dolaşıyordu. Hain kız! Hain ve zalim! O gece Albert'a gülümsediği gibi bana asla gülümsemeyecekti artık. İşe yaramaz, tiksinç kadın! Ama intikamım alınacaktı. Albert'ın ayaklarının dibinde öldüğünü görecekti; kendisi de öcümün kurbanı olacaktı. Kibir ve zafer içinde gülümsemişti; benim biçareliğimin de, kendi gücünün de farkındaydı. Ama ne gücü vardı ki? Nefretimi, mutlak tahkirimi harekete geçirme gücü; kayıtsızlık hariç her şey! Bunu başarabilir miydim? Ona kayıtsız gözlerle bakıp reddedilen aşkımı daha latif ve dürüst birine yöneltebilir miydim? Bu sahiden de zafer demek olurdu.

Gözlerimin önünde parlak bir ışık patlaması oldu. Ustamın ilacını unutmuştum; onu merakla inceledim. Üzerine güneş ışınları çarpan bir elmasın yaydığından bile daha parlak, hayranlık uyandıran ışık patlamaları sıvının yüzeyinden yayılıyordu. En ıtırlı ve güzel cinsten bir koku duyularımı ele geçirdi. Sanki kap, yaşayan bir ışık küresine dönüşmüştü; göze hoş görünüyor, insanı tatmaya davet ediyordu. Kaba duyularımdan ilham alan ilk düşüncem şu oldu: İçeceğim; içmeliyim. Kabı dudaklarıma götürdüm. "Beni aşktan, işkenceden kurtaracak!" Filozof yerinden kımıldadığında, bir insanın damağına değmiş bu en lezzetli içeceğin yarısını kafama dikmiştim bile. İrkilip cam kabı düşürdüm; yere dökülen sıvı parıldayıp alev alırken, Cornelius'un gırtlağıma sarıldığını hissettim. "Alçak herif! Hayatımın emeğini yerle bir ettin!" diye feryat ediyordu.

Filozof, ilaçtan herhangi bir miktarda içtiğimden tamamen habersizdi. Sandı ki –benim de sessizce onayladığım üzere– kabı

meraktan elime aldım, parlaklığından ve yaydığı yoğun ışık patlamalarından korktum, o yüzden de elimden düşürdüm. Ona asla doğrusunu anlatmadım. Yanan ilacın ateşi söndü, kokusu kayboldu. Ustam, bir filozofun en ağır sınavlar karşısında bile yapması gerektiği üzere sakinleşti ve beni dinlenmem için serbest bıraktı.

O unutulmaz gecenin kalan saatlerinde ruhumu âdeta cennette yıkayan ihtişam ve saadet uykusunu tarif etmeye çalışmayacağım bile. Hazzımı ve uyandığımda göğsümü kaplayan memnuniyeti anlatmak için sözcükler sönük ve sığ kalır. Havada yürüyordum; düşüncelerim cennetten çıkmaydı. Dünya gözüme cennet gibi görünüyordu; bana kalan miras da zevk ile kendimden geçmekti. "İşte aşktan kurtulmak bu," diye düşündüm. "Bugün Bertha'yı göreceğim; âşığını soğuk ve aldırışsız bir vaziyette bulacak. Kibirli olmak için fazla mutlu, yine de ona karşı tümden kayıtsız olacağım!"

Saatler neşeyle geçti. Filozof, daha önce bir kez başarmış olmanın özgüveniyle, tekrar başarabileceğine inanarak aynı ilacı yine hazırlamaya başladı. Kitaplarıyla ve ilaçlarıyla meşguldü, yani izinliydim. Özenle giyindim, ayna niyetine kullandığım eski ama cilalı kalkana baktım, kanımca, yakışıklılığım olağanüstü bir şekilde ilerlemişti. Aceleyle şehir bölgelerini geçtim; ruhumda neşe, etrafımda cennetin ve dünyanın güzellikleri vardı. Adımlarımı şatoya yönelttim; yüksek kulelerine huzurla bakabiliyordum çünkü aşktan kurtulmuştum. Ben caddeden yaklaşırken, Berthacığım beni uzaktan gördü. Onu harekete geçiren ani dürtü neydi bilmiyorum ama beni görür görmez ceylan gibi sekerek mermer basamaklardan inmeye, bana doğru hızlanmaya başladı. Ama başka birisi de farkıma varmıştı. Kendisine onun vasisi diyen ama aslında bir zorba olan, yaşlı, soylu kocakarı beni görmüştü. Topallayarak, nefes nefese terasa çıktı. O koşarken, kendisi kadar çirkin bir uşağı da yanı sıra yetişmeye çalışarak onu yelliyordu. Zarif sevgilimi şöyle diyerek durdurdu: "Nasılsınız, gözü pek hanımım? Ne bu acele? Hadi kafesinize dönün; etrafta şahinler dolanıyor!"

Bertha ellerini kavuşturdu; gözleriyse hâlâ benim yaklaşan suretime dikiliydi. Mücadeleyi gördüm. Bertha'mın yumuşayan kal-

binin nazik dürtülerini denetleyen bu kocakarıdan nasıl da tiksiniyordum. Şimdiye dek, mertebesine duyduğum saygıdan dolayı şatonun hanımından çekinmiştim ama artık böyle abes düşüncelere tenezzül etmiyordum. Aşktan kurtulmuş, her türlü beşeri korkunun üstesinden gelmiştim. İleri atıldım ve çok geçmeden terasa ulaştım. Bertha ne de güzel görünüyordu! Gözleri çakmak çakmak, yanakları tahammülsüzlük ve öfkeyle parlıyordu; her zamankinden bin kat daha zarif ve alımlıydı. Artık onu sevmiyordum. Hayır! Ona hayran oluyor, bayılıyor, tapıyordum!

Daha bu sabah zulme uğramış, normaldekinden de daha hararetli bir şekilde, rakibimle derhal evlenmeye razı olması istenmişti. Onu cesaretlendirmiş olması başına kakılmış, rezil ve kepaze bir şekilde dışarı atılmakla tehdit edilmişti. Bu tehdit karşısında mağrur tabiatıyla başkaldırsa da sonra benimle alay ettiğini ve şimdi, belki de tek arkadaşı olarak gördüğü kişiyi bu yüzden kaybetmiş olabileceğini hatırlamış, vicdan azabı ve öfkeyle ağlamıştı. İşte o anda ben belirdim. "Ah, Winzy!" diye feryat etti. "Beni annenin köy evine götür; hemen beni bu soylu hanenin tiksindiğim lükslerinden, perişanlığından ayır, yoksulluğa, mutluluğa götür."

Onu kollarıma alıp taşıdım. Öfkeden nutku tutulan yaşlı kadın, ancak biz ana evime doğru çoktan yola çıktığımızda yaygarayı basabildi. Annem, altın kafesinden tabiata ve hürriyete kaçan bu zarif firariyi, şefkat ve neşeyle karşıladı. Onu çok seven babam, içtenlikle buyur etti. Sevinçli bir gündü; simyacının kutsal iksirinin beni keyifle sarmalamasına ihtiyaç yoktu.

Bu olaylı günden kısa süre sonra Bertha'nın kocası oldum. Artık Cornelius'un çırağı değildim ama arkadaşı olmaya devam ettim. Ona hep minnet duydum çünkü farkında olmasa da aşkımı iyileştirmek yerine (hüzünlü bir tedavi, hafızaya hayır gibi görünen şerler için kasvetli ve kederli bir çare) beni cesaret ve kararlılıkla dolduran, böylece Bertha gibi paha biçilemez bir hazine kazanmamı sağlayan o leziz kutsal iksiri hazırlamıştı.

O hipnoz benzeri sarhoşluk halini sık sık hayretle hatırlarım. Cornelius'un içeceği, onun da tasdik ettiği hazırlanma amacını ye-

rine getirmemişti ama etkileri, kelimelerin anlatabileceğinden çok daha kuvvetli ve mutluluk vericiydi.

Bu etkiler azar azar kaybolsalar da uzun sürdüler ve hayatı parıltılı renklere boyadılar. İç huzurum ve alışılmadık neşem, Bertha'yı sıklıkla hayrete düşürürdü çünkü önceden, daha ciddi ve hatta üzgün bir mizacım vardı. Neşeli ruh halim sayesinde beni daha da çok sevdi ve günlerimiz keyfin kanadına takılıp uçtu.

Beş yıl sonra ölüm döşeğindeki Cornelius tarafından aniden çağırıldım. Beni aceleyle çağırmış, derhal orada olmamı istemişti. Onu saman döşeğinde uzanmış, ölüm karşısında mecalsiz bir vaziyette buldum; hâlâ içinde hayat kalmış olan delici gözlerini, içi gül rengi bir sıvıyla dolu cam kaba dikmişti.

"İşte," dedi yıkık bir sesle, içeri doğru konuşur gibi, "insani temennilerin beyhudeliği! Umutlarım ikinci kez taçlandırılmak üzereler ve yine ikince kez yok olacaklar. Bak şu içkiye; hatırlarsın, beş yıl önce aynısını, aynı başarıyla hazırlamıştım. O zaman da, şimdiki gibi, kurumuş dudaklarım ölümsüzlük iksirini tatmayı bekliyordu ama sen bunu benden aldın! Ve şimdi, artık çok geç."

Zorlukla konuşmasını tamamlayıp yastığına düştü. Şöyle demeden edemedim:

"Saygıdeğer ustam, bir aşk ilacı nasıl sizi hayatta tutabilir?"

Ben güçlükle anlaşılan cevabını dinlerken, yüzüne sönük bir gülümseme yayıldı. "Aşkın ve her şeyin ilacı: Ölümsüzlük İksiri. Ah! Şimdi içsem bile sonsuza dek yaşarım!"

Konuştuğu esnada, sıvının içinde altın bir ışık parladı; hafızalardan silinmeyen bir koku havayı ele geçirdi. Takati olmasa da kendini kaldırdı; kuvvet, sanki mucizevi bir şekilde iskeletine geri girmiş gibi göründü. Elini ileri uzattı. Gürültülü bir patlamayla irkildim; iksirin içinden ateş fırladı ve sıvıyı muhafaza eden cam kap parçacıklarına ayrıldı! Bakışlarımı filozofa çevirdim; düşmüştü. Gözleri donuk, yüzü kaskatıydı; ölmüştü!

Ama ben hayattaydım ve sonsuza dek yaşayacaktım! Öyle demişti talihsiz simyacı; ben de birkaç gün boyunca sözlerine inandım. Çaldığım içkinin getirdiği görkemli sarhoşluğu hatırladım. Be-

denimde, ruhumda hissettiğim değişime kafa yordum; bir tanesinin sağlamlığı ve esnekliği, diğerinin kaygısızlığı ve hafifliği. Aynada kendimi inceledim; geçen beş yılın ardından yüz hatlarımda hiçbir değişiklik algılayamıyordum. O lezzetli içeceğin ışıldayan renklerini ve hoş kokusunu hatırladım. Bahşetme kabiliyetine sahip olduğu hediye kıymetliydi. Artık ÖLÜMSÜZ olmuştum.

Birkaç gün sonra, saflığıma güldüm. "Bir peygamberin en az sevildiği yer kendi ülkesidir" şeklindeki atasözü, konu bana ve merhum ustama gelince doğruydu. İnsanlığını seviyor, bilgeliğine saygı duyuyordum ama karanlığın güçlerine hükmedebildiği iddiası ile alay eder, görgüsüz kişilerin ona dair beslediği batıl korkulara gülüp geçerdim. Bilge bir filozoftu ama et ve kemikle kaplı olanlardan başka ruhlarla tanışıklığı yoktu. İlimi sadece beşeriydi; çok geçmeden kendimi de ikna ettiğim üzere, beşeri bilimler hiçbir zaman ruhu cismani ikametinde hapsedebilecek bir şekilde doğa kanunlarını yenemezdi. Cornelius, ruhu yenileyen bir içki hazırlamıştı; şaraptan daha fazla sarhoşluk veren, herhangi bir meyveden daha tatlı ve rayihalı. Muhtemelen güçlü tıbbi etkilere sahipti; kalbe kıvanç, uzuvlara kuvvet getiriyordu. Ama etkileri geçecekti; şimdiden azalmaya başlamışlardı bile. Ustamın sayesinde sağlığı, neşeli bir ruh halini ve belki de uzun bir yaşamı kafama dikmiş olduğum için şanslı heriftim ama iyi talihim orada bitiyordu. Uzun ömür ve ölümsüzlük çok farklı şeylerdi.

Yıllarca bu düşünceyi taşımaya devam ettim. Bazen aklımdan bir düşünce geçerdi: Simyacı gerçekten de yanılmış mıydı? Alışageldiğim inancım, belirlenmiş zamanım gelince Âdem'in tüm çocuklarıyla aynı kaderi paylaşacağımdı; biraz geç ama yine de doğal bir yaşta. Ne var ki genç görünümümü mükemmel bir şekilde koruduğum kesindi. Aynaya çok sık baktığım için gösteriş merakıma gülünüyordu ama boşuna bakıyordum; alnımda kırışık yoktu; yanaklarım, gözlerim, bütün benliğim hâlâ yirmi yaşımdaki kadar lekesizdi.

Dertlendim. Bertha'nın kaybolan güzelliğine baktım; daha ziyade oğlu gibi görünüyordum. Gün geçtikçe komşularımız da benzer fikirlere sahip olmaya başladı, nihayetinde "efsunlu çırak" olarak anıldığımı öğrendim. Bertha da huzursuz oldu. Kıskançlaştı ve hır-

çınlaştı, beni uzun uzun sorgulamaya başladı. Çocuğumuz yoktu, sadece birbirimize sahiptik. Şen şakrak mizacı yaşlandıkça hırçınlaşmış, güzelliği maalesef azalmış da olsa onu kalbimde hâlâ ilahlaştırdığım kadın, öyle mükemmel bir aşkla arayıp bulduğum karım olarak görüyordum.

Nihayetinde durumumuz çekilmez hale geldi. Bertha elli yaşındaydı, bense yirmi. Ben utanarak, daha ileri yaşların alışkanlıklarını bir dereceye kadar benimsedim. Artık genç ve şen şakrak insanların arasına karışıp dans etmiyordum fakat ayağımı bağlasam da kalbim onlara bağlıydı. Köyümüzün yaşlıları arasında gamlı bir surete büründüm. Ama bu anlattığım vakitten önce işler değişmişti; herkes tarafından dışlanmıştık. Hakkımızda –en azından benim hakkımda– eski ustamın dostları zannedilen kişilerle günahkârca ahbaplık ettiğimiz söyleniyordu. Zavallı Bertha'ya acıyorlardı ama onu terk etmişlerdi. Bana ise korku ve nefretle bakıyorlardı.

Ne yapmalıydım? Yaktığım ateşin başına oturduk. Yoksulluk kendini hissettirmişti çünkü kimse çiftliğimden ürün almak istemiyordu. Malları satabilmek için sık sık tanınmadığım bir yere doğru otuz kilometre seyahat etmem lazımdı. Kötü günler için bir şeyler biriktirdiğimiz doğruydu; o günler gelmişti.

Ateş başında bir başımıza oturduk; ihtiyar kalpli genç ve antika karısı. Bertha gerçeği söylemem için yine ısrar etti; hakkımda duyduğu her şeyi yineledi ve kendi gözlemlerini de ekledi. Büyüyü bozmam için bana yalvardı; gri saçların kestane buklelerimden ne kadar da daha uygun olacağını; yaşla gelen hürmetin ve saygının, genç çocuklara gösterilen yüzeysel itibara yeğleneceğini uzun uzun anlattı. Gençlik ve yakışıklılık gibi değersiz hediyelerin; utançtan, nefretten ve küçümsenmekten ağır bastığını hayal edebilir miydim? Hayır, önünde sonunda kara büyüyle uğraşan biri olarak yakılacaktım; bu sırada, iyi talihimden ona hiç bahşetmesem de, Bertha da suç ortağım olarak taşlanabilirdi. Sonunda sırrımı onunla paylaşmam ve keyfini sürdüğüm nimetleri ona da bahşetmem gerektiğini ima etmiş, aksi halde beni ifşa edeceğini söylemiş, sonra da gözyaşlarına boğulmuştu.

Böyle bir baskı altında, en doğrusunun gerçeği söylemek olacağını düşündüm. Elimden geldiğince nazikçe anlattım; ölümsüzlükten değil, sadece çok uzun bir yaşamdan bahsettim ki bu da gerçekten benim fikirlerimle en fazla örtüşen anlatımdı. Bitirdiğimde ayağa kalktım ve şöyle dedim:

"Ve şimdi, Berthacığım, gençlik aşkını ifşa mı edeceksin? Yapmayacaksın, biliyorum. Ama benim talihsizliğim ve Cornelius'un lanetli sanatı yüzünden senin de acı çekmen çok zor geliyor, zavallı karım. Seni bırakacağım. Yeterince varlık sahibisin; yokluğumda arkadaşların da dönecektir. Gideceğim; genç görüntüm, kuvvetimle yabancıların arasında şüphelenilmeden ve bilinmeden çalışıp ekmeğimi kazanabilirim. Seni gençliğimde sevdim; Tanrı biliyor ki yaşlılığımda da bırakmazdım ama güvenliğin ve mutluluğun için bu gerekli."

Şapkamı alıp kapıya doğru ilerledim. Bir an sonra, Bertha kollarını boynuma dolamış, dudaklarını dudaklarıma bastırıyordu. "Hayır, kocam, Winzyciğim," dedi, "tek başına gitmeyeceksin. Beni de götür; bu yerden elimizi çekeriz, senin de dediğin gibi yabancıların arasında bizden şüphelenilmez ve güvende oluruz. Seni utandıracak kadar da yaşlı değilim Winzyciğim, hem bence efsunun etkisi de yakında geçecek; Tanrı'nın da yardımıyla daha yaşlı görüneceksin, olması gerektiği gibi; beni bırakmayacaksın."

Bu iyi ruhun beni bağrına basmasını içtenlikle karşıladım. "Yapmayacağım, Berthacığım senin iyiliğin için, bu ihtimali düşünmemiştim. Yanımda olduğun sürece dürüst ve sadık kocan olacağım; sana karşı vazifemi sonuna dek yerine getireceğim."

Ertesi gün, taşınmak için gizlice hazırlandık. Büyük maddi fedakârlıklar yapmak zorundaydık; çaresi yoktu. En azından Bertha yaşadığı sürece bizi idare edecek kadar parayla beraber, kimseye veda etmeden, Batı Fransa'nın ücra bir köşesine sığınmak üzere memleketimizden ayrıldık.

Zavallı Bertha'yı doğduğu köyden ve gençlik arkadaşlarından ayırıp yeni bir ülkeye, yeni bir dile, yeni geleneklere götürmek zalimlikti. Yazgımdaki tuhaf sır bu kaybı benim için önemsiz kılıyor-

du ama ona karşı büyük şefkat duyuyordum, ayrıca çeşitli ufak ve gülünç durumların içinde talihsizliğinin telafisini bulduğuna tanık olmaktan memnundum. Boşboğaz dedikoducular dan uzakta, yaşlarımızın bariz uyumsuzluğunu azaltmak için binlerce kadınsı hünere başvurdu; makyaj, gençlere özgü elbiseler, sözüm ona genç tavırlar. Ona kızamazdım; ben de bir maske takmıyor muydum? Neden kızacaktım ki? Onun maskesi daha başarısız diye mi? Bu kişinin böylesine fazla sevdiğim ve coşkuyla gönlünü kazandığım Bertha'm olduğunu hatırladığımda derinden üzülüyordum. Çapkın gülümsemesiyle büyüleyen, ceylan gibi seken, kara gözlü esmer kız ve bu çıtkırıldım, yapmacık, kıskanç, yaşlı kadın. Gri buklelerine ve solmuş yanaklarına tapıyor olmalıydım ama işte! Bu benim işimdi, biliyordum ama ben de bu tip insan zafiyetlerine ondan daha az üzülmüyordum.

Kıskançlığı dinmek bilmedi. En büyük uğraşı, dış görünüşüme rağmen benim de yaşlandığımı keşfetmekti. Zavallının beni bütün kalbiyle sevdiğine gerçekten inanıyordum ama asla sevgisini böyle ıstıraplı gösteren bir kadın görmemiştim. Yüzümde kırışık, yürüyüşümde aksaklık fark etmeye çalışırdı; bense yirmiliklerin en genç görüneni gibi, gençliğin zindeliğiyle uzun adımlar atardım. Asla başka bir kadınla konuşmaya cüret etmedim. Bir keresinde, köyün güzelinin bana alıcı gözüyle baktığına inanarak, bana gri bir peruk aldı. Ahbaplarına karşı sürekli olarak savunduğu söylemse, böyle genç görünmeme rağmen bünyemde bozulma olduğu, benimle ilgili en kötü emarenin de görünürdeki sağlığım olduğuydu. Gençliğimin bir hastalık olduğunu söyledi; ani ve korkunç bir ölüme ya da en azından beyaz saçlarla ve ileri yaşın tüm belirtilerine boyun eğmiş halde uyanmaya daima hazırlıklı olmalıydım. Konuşmasına izin veriyor hatta çoğu kez söylediklerini onaylıyordum. Onun uyarılarıyla benim kendi durumuma dair sonu gelmeyen kurgularım birleşince, kıvrak zekâsının ve harekete geçmiş hayal gücünün konuya dair neler söyleyebileceğine karşı samimi ama sancılı bir ilgi duymaya başladım.

Neden bu anlık durumlar üzerinde duralım ki? Çok uzun yıl-

lar geçirdik. Bertha artık yatalak ve felçliydi. Ona, çocuğuna bakan bir anne gibi baktım. Asabileşti, hâlâ aynı notayı çalıyordu; ondan sonra ne kadar yaşayacağım. En büyük teselli kaynağım, ona karşı vazifemi titizlikle yerine getirmiş olmamdı. Gençliğinde benim olmuştu, yaşlılığında da benimdi ve en nihayetinde, naaşını toprakla örttüğümde beni insanlığa gerçekten bağlayan tek şeyi kaybettiğimi hissederek ağladım.

O zamandan beri ne kadar çok kaygım ve derdim, ne kadar az ve boş zevkim oldu! Tarihimi aktarmayı burada durduruyorum; daha fazla sürdürmeyeceğim. Fırtınalı denize atılmış, dümeni veya pusulası olmayan bir denizci; görünürde bilinen bir yer veya kuzey yıldızı olmadan, büyük bir ormanda kaybolmuş bir yolcu; böyleydim işte, ikisinden de daha kayıp ve daha umutsuz. Çünkü onları yaklaşan bir gemi veya uzaktaki bir kulübede gördükleri bir ışık kurtarabilir ama benim ölümü ummaktan başka bir yol göstericim yok.

Ölüm! Zayıf insanlığın gizemli, tekinsiz arkadaşı! Neden bunca ölümlü varken beni sığınağından kovdun? Ah, mezarın huzuru! Sert kabrin derin sessizliği! Orada artık beynimden düşünceler geçmez, kalbim artık yeni hüzün biçimleriyle başkalaşan duygularla atmaz.

İlk soruma dönüyorum: Ölümsüz müyüm? Her şeyden önce simyacının içkisinin sonsuz yaşamdansa uzun ömürle dolu olması daha muhtemel değil mi? En azından benim umudum bu. Hem unutulmasın, hazırladığı iksirin yalnızca yarısını içtim. Efsunun işe yaraması için tamamını içmek gerekmez miydi? Ölümsüzlük İksiri'nin yarısını içmekle, ancak yarı ölümsüz olunur; bu yüzden benim sonsuzluğum eksik ve hükümsüz.

Yine de sonsuzluğun yarısının kaç yıl ettiğini kim söyleyebilir ki? Sonsuzluğun hangi kuralı kullanarak ikiye bölünebileceğini sıklıkla hayal etmeye çalışıyorum. Bazen yaşımın ilerlediğini fark ediyorum. Saçımda gri bir tel buldum. Aptalca! Ağlayıp sızlıyor muyum? Evet, yaşlılık ve ölüm korkusu sık sık kalbimi ürpertiyor. Daha uzun yaşadıkça, ölümden de daha çok korkuyorum; hem de hayattan tiksinmeme rağmen. İşte insan böyle bir bilmecedir; doğasının kanunlarıyla benim yaptığım gibi savaşsa da yok olmak üzere doğmuştur.

Ama bu duygu bozukluğuyla pek tabii ölebilirim. Simyacının ilacı ateşe, kılıca ve boğucu sulara karşı beni korumaz. Durağan göllerin mavi derinliklerine, kuvvetli nehirlerin çalkantılı akışına gözümün daldığı çok oldu; dedim ki bu sularda huzur var. Yine de bir gün daha yaşamak için adımlarımı geri döndürdüm. Kendime sordum: İntihar etmek, sadece öbür dünyanın kapılarının açık olduğu kişilere karşı bir günah olur muydu? Kendimi ölümlü türdeşlerime –hayır, ölümlüler türdeşim değildi– bir yıkım nesnesi, bir asker veya düellocu olarak sunmak dışında her şeyi yaptım. Bundan da tek bir sebepten dolayı uzak durdum: Onlar türdeşim değildi. İskeletimdeki bastırılamaz yaşam gücü, onların fani varlıklarıyla karşılaştırıldığında bizi zıt kutuplar haline getiriyordu. Onların en beterine veya en güçlüsüne bile el kaldıramazdım.

Bu yüzden uzun yıllarca yalnız, kendisinden bıkmış, ölümü arzulayan ama asla ölmeyen biri olarak, yani bir ölümlü ölümsüz olarak yaşadım. Aklıma ne hırs ne de açgözlülük girebilir. Ve kalbimi kemiren, asla geri döndürülemeyecek olan, asla kendini verecek bir dengini bulamayacak olan aşk ise yalnızca bana eziyet etmek için yaşamını sürdürüyor.

Tam da bugün, her şeyi bitirebileceğim bir fikir buldum; hem de kendimi katletmeden ya da başka bir insanı Kabil'e dönüştürmeden. Ölümlü bir bünyenin asla hayatta kalamayacağı bir yolculuk, bende bulunan gençliğe ve güce sahip olanların bile. Böylece ölümsüzlüğümü teste tabi tutacağım; ya sonsuza dek huzur içinde yatacağım ya da insan türünün bir harikası ve iyilikseveri olarak geri döneceğim.

Yola çıkmadan önce, acınası bir kibir bu sayfaları yazmama sebep oldu. Ölmeyecektim, geriye bir isim bırakmayacaktım. Onulmaz sıvıyı kafama dikmemin üzerinden üç asır geçti. Devasa tehlikelerle karşılaşmadan, dondurucu güçlerle kendi evlerinde kapışmadan, yokluk ve şiddet tarafından etrafım sarılmadan önce bir yıl daha geçmeyecek. Özgürlüğe susamış bir ruh için fazla inatçı bir kafes olan bu bedeni, ateş ve suyun yok edici cevherine teslim ediyorum. Olur da sağ kalırsam, ismim insanoğlunun en meşhurları arasında

anılacak. Ben de görevimi tamamlamış bir şekilde, daha cüretkâr yöntemlere başvurup bedenimi oluşturan zerrecikleri imha ederek, içimde hapsolan ve bu sönük dünyadan ayrılıp kendi ölümsüz özüne denk bir mertebeye doğru süzülmekten zalimce alıkonulan yaşamı özgür kılacağım.

Rodger Dodsworth

Dirilen İngiliz

Hatırlayanlar olacaktır, geçtiğimiz 4 Temmuz'da gazetelerde bir yazı çıktı.* Bu yazıda, Northumberland'den Dr. Hotham'ın, bundan yirmi otuz yıl önce, İtalya'dan dönüş yolunda, St. Gothard Dağı'ndan geçerken, dağın eteğine düşmüş olan çığın altından, yaşamsal faaliyetleri donma sebebiyle durmuş bir insanı kazıp çıkardığı aktarılıyordu. Hasta alışılagelmiş tedavilerin uygulanmasının ardından yaşama döndürüldü. Bu kişinin Bay Dodsworth, yani I. Charles'ın saltanatı sırasında ölen antikacı Dodsworth'ün oğlu olduğu ortaya çıktı. Donduğu sırada otuz yedi yaşındaydı; 1654 yılında, İtalya'dan dönüyordu. Yeteri kadar iyileştiği zaman, koruyucusu eşliğinde İngiltere'ye döneceği de habere eklenmişti. O zamandan beri ondan haber alamadık; bu haberi okuyan iyiliksever zihinlerde başlayan kamu yararı odaklı planlar, çoktan hiçliğe döndü bile. Madalyalarından bazılarını elde etmeyi başaran antikacı cemiyeti, Bay Dodsworth'ün eski kıyafetleri için nasıl bir teklif verebileceklerini ve ceplerinde broşür, eski şarkı notaları, el yazması mektup gibi ne hazineler saklıyor olabileceğini düşünmeye başlamışlardı bile. Her dönemden, her türden eksik kalmış şiirler vardı; mersiyeler, kutlama türküleri, taşlamalar ve alegorik şiirler. Böyle özgün bilgiler edinmek uğruna, Bay Godwin yeni yazmaya başladığı İngiliz Milletler Topluluğu tarihi kitabını

* Bu yazı 1826 yılında bir Fransız gazetesinde çıkan bir habere dayanıyor. Daha sonra yalan olduğu ortaya çıkan bu haber Mary Shelley'yi etkilemiş olsa gerek çünkü ölümünden sonra yayımlanan bu metni kısa sürede yazıp *New Monthly Magazine*'e göndermiş ama eser yayımlanmamıştı. Bu fikrin bir diğer tezahürünü "Valerius" öyküsünde de görebiliriz. *–yhn*

durdurmuştu. Ülkenin hünerli insanlarından kader aracılığıyla gönderilen bu hediyelerden dünyanın mahrum kalması bir yana, yeni bir romantik merak ve bilimsel ilgi nesnesinin insanlığa önce söz verilmiş sonra da geri çekilmiş olması zordu. Hayatın basmakalıp rutinliği içerisinde özgün bir fikrin değeri çoktur ama yeni bir gerçek, bir hayret, bir mucize, normal gidişattan görünürde imkânsız olan şeylere doğru hissedilir bir geçiş; bunlar hayal gücünün hazla tutunacağı durumlar olduğundan dolayı, tekrar ediyoruz ki, Bay Dodsworth'ün görünmeyi reddetmesi zorlayıcı, fazlasıyla zorlayıcı bir durumdur; onun dirildiğine inanan kişiler, her zaman çitin güvenli tarafında olmayı seçen şüphecilerin alaylarına ve zafer dolu iddialarına maruz kalmaktadır.

Bu genç antikanın serüveniyle beraber gelen bir çelişki veya imkânsızlık olduğuna inanmıyoruz. Canlılık –fizyologlar da katılacaktır ki– saniyelerce durdurulabileceği gibi, yüz veya iki yüz yıl boyunca da pekâlâ durdurulabilir. Donma sebebiyle hava sızdırmayacak şekilde mühürlenen bir beden, doğal olarak kendi bütünlüğü içerisinde korunur. Harici maddelerin etkisinden tamamen tecrit edilmiş bir şeye, ne ekleme ne de eksiltme yapabilirsiniz. Çürüme gerçekleşemez çünkü hiçbir şey vardan yok olamaz. Adına ölüm denilen durumun etkisindeyken, cismani zerrecikleri görüşümüzden silen şey yok oluş değil, değişimdir. Toprak bunlarla yaşar, hava bunlarla beslenir, doğa kuvvetleri kendi payını alır, böylece ödünç verdiği şeyi zorla geri almış olur. Ne var ki Bay Dodsworth'ün buzdan kefeninin etrafındaki doğa olayları, bu engeli aşma gücüne sahip değildi. Ne rüzgâr kafasından bir tel saç götürebilirdi ne de rutubetli gecenin veya sıcak günün etkileri bu sarsılmaz zırhı aşabilirdi. Yedi Uyurlar hikâyesi mucizevi bir müdahaleye dayanır: Uyurlar. Bay Dodsworth uyumadı; nefes alıp vermedi, nabzı durdu; dudaklarına parmağını bastıran ölüm, bir soluğun dahi geçmesine izin vermedi. Şimdi o parmak çekildi, amansız gölge mağlup oldu ve şaşkınlık içinde. Kurbanıysa dondurucu büyüyü üzerinden attı, yüz elli yıl önce oraya uzanan adam kadar eksiksiz bir şekilde kalktı. İlk konuşmalarının bazı detaylarını ve bu yeni yaşam ortamına

nasıl uyum sağladığını öğrenmeyi hevesle arzuladık. Fakat gerçekler bizden saklandığında göre kendimizi hipotezlerle şımartalım. İlk kelimelerinin ne olduğu, bu tip kazaların daha kısa olanlarına maruz kalmış insanların ifadeleri üzerinden tahmin edilebilir. Ancak gücü yerine geldikçe, durum karışmaya başlar. Kıyafeti, Doktor Hotham'ın hayretini uyandırmıştır bile; sivri sakalı, kâkülleri, buz çözülene dek donuk ve dik kalmış olan fırfırlı yakaları, sivri uçlu ayakkabıları, Vandyke portrelerindeki kıyafetlere veya –daha bilindik bir benzetme olarak– Winter'ın Kâhin operasındaki Bay Sapio'nun kostümüne benzeyen kıyafeti; hepsi başka bir zamana aittir. Koruyucusunun merakı uyanmıştır, Bay Dodsworth ise telaşlanmak üzeredir. Ancak, ilk sorularının gidişatını olabilirlik çerçevesinde tahmin etmek istiyorsak, geçmiş yaşamında nasıl bir role sahip olduğunu anlamaya çalışmalıyız. İngiliz tarihinin en ilginç döneminde yaşadı. Bay Dodsworth'ün dünyadan kaybolduğu sıralarda; Oliver Cromwell hırsının zirvesinde ortaya çıkmıştı; İngiliz Milletler Topluluğu tüm Avrupa'nın gözünde öyle müessesti ki sonsuza dek ayakta kalacağı sanılıyordu. I. Charles ölmüştü; II. Charles aforoz edilmiş, bir dilenciye dönüşmüş, umuttan yana bile iflas etmişti. Bay Dodsworth'ün antikacı babası, Lord Fairfax isimli, kendisi de antikaları seven, cumhuriyetçi bir generalden maaş alıyordu ve tuhaf bir tesadüf sonucunda, oğlunun uzun ama sonu olan uykusuna yattığı yıl ölmüştü çünkü görünüşe göre, buzun muhafaza ettiği dostumuz, muhtemelen babasının ölümü üzerine mirasını almak için İngiltere'ye dönüş yolundaydı. İnsanın görüş menzili ne kadar da kısa! Bay Dodsworth'ün mirası şimdi nerede acaba? Ortak mirasçıları, vasiyet infaz memurları ve diğer vârisler nerede? Uzun süreli yokluğu sırasında, muhtemelen konağının başka sahipleri olmuştur. Bu kalabalık dünyadan çekilmesinden bu yana dünya kronolojisinde yüz yetmiş yıl geçti; ona ait toprakları farklı eller sürdü, sonra onlar da altında toprak oldu. Normalde onun olacak toprakların, şimdi bir zerreciğinin bile o zamankiyle aynı olmadığını varsayabiliriz; hatta içine girse, genç toprağın kendisi bile Bay Dodsworth'ün antika vücudunu reddederdi.

Yurtdışında bulunma durumuna bakarsak, Bay Dodsworth İngiliz Milletler Topluluğu'nun hevesli bir taraftarı değildi, yine de seyahati için seçtiği ülkenin İtalya olması ve babasının ölümü üzerine İngiltere'ye dönmeye çalışması da kraliyetin koyu bir destekçisi olmadığı düşüncesini mümkün kılıyor. Cato'nun Pharsalia'da* kayda geçirilen tavsiyesine uymayan bir adam olduğu –ya da eskiden öyle olduğu– görülüyor; bir taraf, hiçbir taraftan olmadığını ileri sürüyorsa –ki Dante böylelerini adamdan saymamamızı söyler– iki tarafın iskemlesine oturmaktan da itinayla kaçınır ama sıklıkla iki iskemlenin arasına düşer. Yine de, Bay Dodsworth memleketinin bu kadar kritik bir dönemine ait son havadisleri duymaya can atıyor olmalıydı; yokluğu mülkünü tehlikeye atmış olabilirdi; bu yüzden, kan dolaşımının geri döndüğünü keyifle hissettikten sonra asla tekrar yemeyi umamayacağı ve mukayese kabul etmeyen dünya nimetleriyle kendini yeniledikten sonra, nasıl bir tehlikeden kurtarıldığını öğrendikten ve Dr. Hotham'a bile son derece uzun görünen bir dua ettikten sonra, ilk sorusunun şöyle olduğunu hayal edebiliriz: "Son zamanlarda İngiltere'den havadis geldi mi?"

Dr. Hotham, "Daha dün mektup aldım," diye cevap vermiş olabilir pekâlâ.

"Sahiden mi?" diye haykırır Bay Dodsworth. "Söyleyin efendim, o zavallı ve aklı karışmış ülkede, iyi ya da kötü yönde bir değişim oldu mu?"

Dr. Hotham karşısında bir radikal olduğundan şüphelenir ve soğukkanlılıkla şöyle der: "Efendim, akıl karışıklığının neye dayandığını söylemek zor olur. İnsanlar açlıktan ölmekte olan imalatçılardan, iflaslardan ve anonim şirketlerin çöküşünden bahsediyor; bunlar fazlalıktır, bu fazlalıklar sağlığını tam olarak geri kazanan ülkeye yine katılacaktır. Aslına bakarsanız, İngiltere şu anki halinden daha müreffeh olmamıştı hiç."

* *De Bello Civili* [İç Savaş Üzerine] ya da daha çok bilinen adıyla *Pharsalia*: Roma İmparatorluğu döneminde, Marcus Annaeus Lucanus tarafından yazılmış, Jül Sezar ile Gnaeus Pompeius Magnus arasındaki savaşı anlatan epik şiir. *–yhn*

Bu noktada Bay Dodsworth karşısındaki cumhuriyetçiden fazlasıyla şüphelenir, yine de, alışkın olduğu üzere ihtiyatlı davranır, bir süreliğine sadakatini içine gömer ve ılımlı bir üslupla şu soruyu sorar: "Yöneticilerimiz aşırı sağlığın bu alametlerine umursamaz gözlerle mi bakmaktadır?"

"Yöneticilerimiz derken," diye cevap verir koruyucusu, "bakanlığı kast ediyorsanız, maalesef sadece geçici bir mahcubiyete sahip olacak kadar hayattalar." (Doktor Hotham'ı aşırı muhafazakâr göstermekte hatalıysak kendisinden özür dileriz; bu nitelik, tamamen bir doktorun bizim tarafımızdan öngörülen algılanma şekline bağlıdır ve bu beyefendiyle ilgili sahip olduğumuz tek algı budur.) "Keşke daha kararlı görünebilselerdi ama kral, Tanrı onu kutsasın!"

"Efendim!" diye haykırır Bay Dodsworth.

Doktor Hotham, hastasının sergilediği aşırı şaşkınlığı fark etmez ve devam eder: "Kral, Tanrı onu kutsasın, tebaasını rahatlatmak için şahsi kesesinden çok büyük meblağlar harcıyor, ayrıca İngiltere'nin tüm soyluları ve zenginleri de onu bu konuda örnek alıyor."

"Kral!" diye bağırır Bay Dodsworth.

"Evet efendim, kral," diye vurgulayarak devam eder koruyucusu. "Şunu mutlulukla söyleyebilirim ki, Majesteleri hakkında İngiliz halkını maalesef ele geçirmiş olan hoş görülemez önyargılar, birkaç..." (daha da sertleşir) "alçakça istisna dışında, kralın meziyetleriyle, faziletleriyle ve babacan tutumuyla layık olduğu üzere, yerlerini vazifeşinas bir sevgiye ve hürmete bırakmış durumdalar."

"Canım efendim, beni sevindiriyorsunuz," der Bay Dodsworth, son anlarda küçük bir tomurcuk olan sadakati tamamen çiçek açarken, "yine de anlamakta zorlanıyorum; ani bir değişiklik bu; Charles Stuart dedikleri, artık Kral Charles da diyebileceğim zatın cinayeti hak ettiği üzere lanetlenmiştir herhalde?"

Dr. Hotham elini hastasının nabzına koyar; konudan bu kadar uzak kalmanın hezeyana yol açmasından korkmaktadır. Nabzı sakin olan Bay Dodsworth devam eder: "İsmine sunulan hürmetten, hatırasına edilen dualardan dolayı, inanıyorum ki bizi cennetten izleyen o bahtsız şehidin gönlü şimdi daha rahattır. İngiltere'de hiçbir

hissin, o talihsiz hükümdarın hatırasına ithaf edilen şefkat ve sevgi kadar yaygın olmadığını ileri sürmeye cüret edebilirim sanırım?

"Oğlu da tahta geçmiştir herhalde?"

"Muhakkak ki bunun imkânsız olduğunu unuttunuz, efendim. Artık yakışık alacağı üzere Hannover Hanedanı'nın elinde olan İngiliz tahtında, Charles'ın soyundan kimse oturmamaktadır. Uzun süre önce aforoz edilmiş olan ve başıboş dolanan Stuartların değersiz nesli, artık tükenmiştir. O aileden taht üzerinde hak iddia eden son kişinin son zamanları, onları kraliyetten sonsuza dek def eden hükmü dünyanın gözünde meşrulaştırmıştır."

Bay Dodsworth'ün siyasette aldığı ilk ders böyleydi herhalde. Çok geçmeden, koruyucuyu ve korunanı da hayrete düşürecek şekilde, durumun gerçek yüzü ortaya çıkar; uzun transının tuhaf ve aşırı koşulları, Bay Dodsworth'ün zekâsını bir süreliğine tamamen alaşağı etmiştir. Zamanında, St. Gothard Dağı'nı geçerken, babasının yasını tutmaktaydı; şimdiyse önceden görmüş olduğu her bir insan kurşuna bulanmış, küle dönüşmüştür; duymuş olduğu her ses susmuştur. İngilizce dilinin kulağa gelişi bile değişmiştir; Dr. Hotham ile sohbeti de bunu kanıtlayan bir deneyimdir. Muhtemelen imparatorluklar, dinler, ırklar türemiş veya kaybolmuştur; kendi mirası bile (yersiz bir düşünceydi ama bu olmadan, nasıl yaşayabilirdi ki?) geçmişi yutmak için açgözlülükle ağzını açan bir girdabın içine gömülmüştür; tahsili ve marifetleri artık hükümsüzdür; buruk bir gülümsemeyle, belki de babasının mesleği olan antikacılığı devam ettirmesi gerektiğini düşünür. Çocukluğunun tanıdık nesneleri, düşünceleri ve alışkanlıkları artık antikadır. Babasının derlediği ve delikanlılık çağında kendisinin neredeyse dini bir saygı gösterdiği yüz altmış yapraklık uzmanlık notları şimdi kimbilir nerededir? En sevdiği oyun arkadaşı, sonraki yıllardaki ahbabı, müstakbel ve sevgili gelini... Uzun zaman önce donmuş gözyaşları çözülür ve genç yaşlı yanaklarından aşağı süzülür.

Ne var ki üzücü şeyler söylemek istemiyoruz; elbette ataerkil dönemlerden bu yana, hiçbir zarif hanımın ölümünün yası bile âşığı tarafından bunca yıl sonra tutulmamıştır. Dünyanın zalim hüküm-

darı olan ihtiyaç, Bay Dodsworth'ü bir ölçüde kaderine razı eder. İlk başta, kendisinden sonra gelen erkek neslinin, kendi çağdaşlarına göre daha kötü durumda olduğuna ikna olur; ne o kadar uzunlardır ne de o kadar yakışıklı ya da zeki. Sonra giderek ilk izleniminden şüphe duyarlar. Kazadan önce beynini ele geçirmiş ve bunca yıl boyunca buz kesmiş olan düşünceler, çözülüp eriyerek başka düşüncelere yer açmaya başlar. Modern tarzda giyinir, boyunbağı ve sert şapka dışında pek bir şeye itiraz etmez. Ayakkabılarının ve uzun çoraplarının kumaşına hayran kalır. Sanki zamanın alışılageldik şeklinde ilerlediğinden henüz emin değilmiş gibi; sanki otuz yedinci yaşını iki yüzüncü ve sonraki yaşlarıyla değiş tokuş ettiğinin, on dokuzuncu yüzyılın aydınlanmış ortamında, kendini insanoğlunun yeni yöntemlerinin bir seyircisi olarak aniden bulduğunun ve 1654 yılını çok geride bıraktığının gözle görülür ispatını kadranında bulması gerekiyormuş gibi, sıklıkla kullandığı Cenova yapımı küçük saatine takdirle bakar. Merakı doyumsuzdur; okurken, gözleri zihninin hızına yetişemez; arada bir anlaşılmaz bir paragrafa, bizim için bilindik olan ama kendi zamanında akla hayale gelmeyecek, onu hayrete düşüren ve sonu gelmez hülyalara daldıran bir keşfe veya bilgiye rastlar. Gerçekten de zamanının çoğunu böyle geçirmesi gerekiyor olabilir; arada bir Noll* ve Yuvarlak Kafalar** aleyhine yazılmış, kral taraftarlarına ait bir şarkı söyleyerek mola verir ama sonra aniden durur, kendisini kimin duyduğunu görmek için korkuyla etrafa bakar ve doktor arkadaşının modern suretiyle karşılaşır; artık kral taraftarı bir şarkı mı yoksa tutucu bir ilahi mi söylediğinin, kimse için bir önemi kalmadığını fark ederek iç çeker.

Bay Dodsworth'ün dirilişinin doğal olarak yol açtığı tüm felsefi düşünceleri geliştirmek bitmek bilmeyen bir iş oldu. Bu beyefendiyle sohbet etmeyi, yaşadığı eşsiz durumda zihninin seyrini ve fikirlerinin değişimini daha da fazla gözlemlemeyi çok isterdik. Hayat dolu, genç, dünyanın şatafatına meraklı, daha yüce insan meşgalelerini umursamayan biriyse, eski yaşamının tüm izlerini silmeye

* Oliver Cromwell'in takma ismi (Old Noll) *–çn*

** İngiliz İç Savaşı sırasında Parlamento yanlılarına verilen takma isim *–çn*

ve şimdilerde akan insan seline karışmaya hızla girişebilir. Yapacağı hataları ve dolayısıyla ortaya çıkacak olan tavır potpurisini gözlemlemek bile yeterince ilginç olurdu. Yaşamına faal bir şekilde devam etmeyi, eğilimine göre muhalif veya muhafazakâr partiye katılmayı, bir zamanlar St. Stephens Şapeli denen mecliste koltuk sahibi olmayı bile düşünebilir. Derin düşüncelere dalan bir filozofa dönüşerek doyuma ulaşabilir, insan zekâsının seyrini, insanlığın mizacında, arzularında ve kabiliyetlerinde meydana gelen değişimleri takip etmekte zihni için yeterli besini sağlayabilir. Mükemmelleştirilebilirliği* mi yoksa bozulmayı mı destekleyecek? Ürettiklerimize, bilimsel gelişmelere, bilginin yayılmasına ve vatandaşlarımızdaki atılımcı tavrın getirdiği canlı havaya hayranlık duyuyor olmalı. Peki, kendi zamanındaki şanlı insanlarla mukayese kabul edebilecek bireyler bulabilecek mi? Fikirleri düşündüğümüz kadar ılımlıysa, muhtemelen şimdilerde çok rağbet gören uzlaşmacı düşünce tarzına hemen katılır. Siyasette sükûnet bulmaktan memnun olacak, neredeyse tüm tarafları uzlaştırmayı başaran yönetimi fazlasıyla beğenecek, bıraktığında düşmanlık olan yerde huzur bulacaktır. İki yüz yıl önce taşıdığı karakterden şimdi etkilenecek, hâlâ 1647 yılında olduğu ılımlı, huzurlu, aldırışsız Bay Dodsworth olacaktır.

Çünkü eğitim ve koşullar zihnin ham maddesini yönlendirmek, şekillendirmek için yeterli olsa bile; alıklığın, amaçta tereddüt etmenin, rezil arzuların tabiat tarafından damgalandığı bir yerde zekâyı, asil tutkuları, diri bir azmi yaratamaz. Sahip olduğumuz bu inanç üzerine kafa yormak (bir süreliğine Bay Dodsworth'ü unutmak adına) sıklıkla şu ya da bu tarihi kahramanın, günümüzde yeniden doğsa nasıl davranacağını hesap etmeye çalışmaya yol açar; hareketa geçen hayal gücü bazılarının yeniden doğduğunu hayal etmeye girişir. Vergilius'un *Aeneis*'in altıncı kitabında açıkladığı teoriye göre, ölüler bin yılda bir hayata döner; ruhları öncekiyle aynı kavrayışa ve kapasiteye sahiptir ama bilgiden arıtılarak bu dünyaya gönderilirler; iskeletlerini durum, eğitim, deneyim gibi kıyafetlerle tekrar

* İlk olarak Jean Jacques Rousseau'nun *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı ve Temelleri Üzerine* (1754) isimli eserinde ortaya atılmış felsefi bir kavram –*çn*

giydirirler. Bize söylenene göre, Pisagor kendi başına gelen bu tarz ruh göçlerinden birçoğunu hatırlamıştır; gerçi bir filozof olarak geçmiş hatıralarından çok da yararlandığı söylenemez. Daha önceden ne olduğunu hatırlayabilmek, dünya sahnesinde rollerini oynayan krallar ve devletliler için, hatta tüm insanlar için yol gösterici bir okul olurdu. Böylece, bağrımıza hapsolmuş eski kimliğimizin sırrını bilerek, eski benliklerimize yüklenen suç veya övgüyle ürkebilir veya iftihar edebilir, böylece cennet ve cehennemi bir an için görebilirdik. Ölümden sonraki şan ve şöhret sevgisi insana hayata olan bağlılığı kadar doğal gelse de insan böyle bir durumda, onurunun ya da utancının tarihi kayıtlarına karşı iç titretecek kadar hayatta olurdu. Fox'un* ılımlı ruhu, geçmişte Marcus Antoninus olarak önemli bir rol oynadığı hatırasıyla teselli olurdu; Alkibiadis'in,** hatta kuvvetten düşürülmüş Kral I. James'in hatıraları bile, Sheridan'ın*** aynı baş döndüren ama fani görkem yolundan gitmeyi reddetmesine yol açabilirdi. Bizim modern Corinna'nın**** ruhu, bir zamanlar Sapfo'ya***** hayat verdiği bilinciyle arınıp yücelebilirdi. Şu anda, hafıza denen cadı bir acayiplik yaratsa ve mevcut neslin tümünün on asır önce başka kişiler olduklarını hatırlamalarına sebep olsa, özgür düşünceli şehitlerimizin birçoğu, Hıristiyan olarak da Domitianus'un zulmüne uğradıklarını öğrenerek şaşırmazlar mıydı? Hüküm veren bir yargıç, şimdi kendisinin savunduğu dinden vazgeçmiyorlar diye, vaktiyle ilk kilisenin azizlerini işkenceye çarptırdığının aniden farkına varsa bütün o tatsız mesele, yalnızca müşfik davranışlara ve gerçek iyiliğe yol açar. Kilise işleriyle meşgul büyük adamların, bir zamanlar ellerinde kral asası tuttuklarını bilmek acayip olacakken; dürüst bir zanaatkâr veya ufak tefek şeyler aşıran bir temizlikçi, aylak bir soyluya veya bir anonim şirketin yöneticisine

* Charles James Fox, İngiliz siyasetçi *–çn*

** Alcibiades Cleiniou Scambonides, Antik Yunan'da general ve devlet adamı. *–çn*

*** Richard Brinsley Sheridan, İngiliz oyun yazarı ve siyasetçi *–çn*

**** *Corinna of England* isimli romanın başkarakteri *–çn*

***** Antik Yunan lirik şairi *–çn*

dönüşerek biraz değiştiğini öğrenirdi; nereden bakarsak bakalım, mütevazı olanlar yüceltilir, asil ve gururlu olanlarsa, bir zamanlar aşağı mevkilerde olduklarını hatırlar, yıldızlarının, şereflerinin küçülerek gösterişli fakat kullanışsız şeylere, çocuk oyuncağına dönüştüğünü hissederdi. Felsefi romanlar revaçta olsaydı, aynı zihnin dünya tarihinin farklı dönemlerinde, farklı mevkilerde gelişimi üzerine mükemmel bir örneği yazılabilirdi.

Fakat şimdi Bay Dodsworth'e dönelim ve ona veda ederken birkaç söz daha söyleyelim. Kendisinden, bilinmezliğe gömülmemesini rica ediyoruz; şayet kamusallığı tevazuyla reddediyorsa, şahsen bize kendini tanıtması için ona yalvarıyoruz. Soracak binlerce sorumuz, açıklığa kavuşturacak binlerce şüphemiz, aslını öğrenmek istediğimiz binlerce gerçek var. Eski huyları ve görünüşündeki tuhaflık yüzünden, modern zarifliğe alışkın olanların gözünde gülünç görünmekten korkuyorsa, salt dış görünüşle alay etme eğilimimiz olmadığından, liyakat ve içsel faziletin her zaman saygımızı kazanacağından emin olması için kendisine yakarıyoruz.

Elbette bunu Bay Dodsworth hayatta ise söylüyoruz. Belki aramızdan yine ayrılmıştır. Belki gözlerini yalnızca daha da inatla kapamak için açmıştır; belki kadim toprağı, modern zamanların hasadında meyve verememiştir. Belki biraz hayretten ve kendini hem ölü hem hayatta bulmanın verdiği ürpertiden sonra, kendisiyle olayların mevcut hali arasında bağ kuramayarak, bir kez daha güneşe ebediyen veda etmiştir. Koruyucusu ve meraklı köylüler peşinden mezarına gelirken, uzun zamanlar boyunca dinlendiği aynı vadide, gerçek ölüm uykusuna yatmıştır. Belki Doktor Hotham iki kez gömülmüş cesedinin başına basit bir tablet dikmiştir; üzerinde de şöyle yazmaktadır:

Bir İngiliz'in,
Roger Dodsworth'ün Anısına
Doğumu: 1 Nisan 1617
Ölümü: 16 Temmuz 1804
Yaşı: 187

Bu öyle bir yazı olurdu ki dünyada yaşamın sıfırdan başlamasına sebep olan korkunç bir sarsıntı sırasında ayakta kalırsa, güvenilir bir kayıt olarak kabul edilebilir ve bu kadar ileri bir yaşa erişme ayrıcalığına sahip olmuş bir ırka dair akademik araştırmalara ve yaratıcı teorilere yol açabilirdi.

Dönüşüm

Ansızın burkuldu bu bedenim
Şiddetli bir ıstırapla,
Ki bu da sebep oldu hikâyemi anlatmama,
Ve özgürlük verdi bana.

O zamandan beri, belirsiz bir saatte,
Acı döner geriye;
Ve anlatılana dek dehşetli hikâyem
Yanar bu kalp içimde.

Samuel Coleridge, *Yaşlı Gemici*

Duydum ki ne zaman bir insanın başına garip, doğaüstü ve büyüyle ilgili bir olay gelse, o kişi bunu ne kadar gizlemeyi arzu ederse etsin, belli noktalarda zihinsel bir deprem tarafından yıkılıyormuş gibi hisseder ve ruhunun derinliklerini başka birine açmak zorunda kalır. Bunun doğruluğuna ben şahidim. Bir zamanlar, şeytani ve aşırı bir gururla kendimi teslim ettiğim dehşetleri asla kimseye açık etmeyeceğime içtenlikle yemin etmiştim. Günah çıkarmamı dinleyen ve beni kiliseyle barıştıran rahip öldü. Kimse bilmiyor ki bir zamanlar...

Neden böyle olmayacakmış? Neden ilahi bir kudret tarafından günahkârca ayartılma ve ruha boyun eğdiren bir aşağılanmanın hikâyesini anlatalım ki? Neden? Cevap verin, siz, insan doğasının sırları hakkında bilge olanlar! Sadece neyin ne olduğunu biliyorum ve güçlü bir kararlılığa, beni fazlasıyla yöneten bir gurura, utanca

ve hatta korkuya rağmen türdeşlerimin benden tiksinmesi pahasına konuşmalıyım.

Cenova! Doğduğum o gururlu kent! Akdeniz'in mavi dalgalarına nazır... Çocukluğumu, dünyamın uçurumlarından, dağlık arazilerinden, mavi gökyüzünden ve şenlikli üzüm bağlarından ibaret olduğu o zamanı hatırlıyor musun? Mutlu zamanlar! Dar kapsamlı kainatımızın, doğası gereği hayal gücüne alan bıraktığı, yine de maddesel enerjimizi genç yüreğimize zincirlediği zamanlar; hayatımız boyunca, masumiyet ve zevkin birlikte olduğu tek dönem. Yine de kim çocukluğuna bakıp oradaki üzüntüleri, asap bozucu korkuları hatırlamadan edebilir ki? Son derece buyurgan, mağrur, dizginlenemez bir ruhla doğdum. Sadece babamın karşısında korkudan sinerdim; hem cömert ve asil, hem de değişken ve gaddar biri olan babam, en baştan karakterimdeki taşkınlığı terbiye edip kontrol altına alarak, itaati zorunlu bir hâle getirdi ama buyruklarının altında yatan sebepler bende hiç saygı uyandırmadı. Özgür ve bağımsız, daha doğrusu cüretkâr ve hükmeden bir yetişkin olmak, başkaldıran kalbimin tek umudu ve duasıydı.

Babamın tek bir arkadaşı vardı, Cenova'nın varlıklı soylularından biri; siyasi kargaşa çıkınca aniden sürgün edilmiş, mallarına da el koyulmuştu. Marki Torella sürgüne tek başına gitti. Babam gibi, o da duldu. Bir çocuğu vardı; neredeyse bebeklik çağındaki Juliet, babamın himayesine girdi. Sevimli kıza karşı kesinlikle kaba davranırdım aslında ama konumum gereği koruyucusu olmak zorunda kaldım. Çeşitli çocuksu olaylar tek bir yöne meyilliydi: Juliet bana baktığında kaya gibi bir sığınak görmeliydi; tatsız olayların uğradığı tabiatının nazik hassasiyeti uğruna yok olacak birinin, onu özenle koruduğunu görmeliydi. Birlikte büyüdük. Mayıs ayında ilk açan güller bile bu kızdan tatlı değildi. Yüzüne güzelliğin ışığı yayılmıştı. Bedeni, adımları, sesi; o kutsal evin anısında yaşayan güveni, nezaketi, sevgiyi ve saflığı düşününce şimdi bile kalbim kan ağlıyor. Ben on bir, Juliet de sekiz yaşındayken, ikimizden de büyük bir kuzenim –bize yetişkin gibi görünüyordu– oyun arkadaşımın farkına vardı; ona gelini dedi ve onunla evlenmesini istedi. Juliet reddetti ama

kuzenim ısrar etti ve onu zorla kendine doğru çekti. Bir delinin yüz ifadesi ve duygularıyla üzerine atladım. Kılıcını belinden çekmeye çalışıyordum. Onu boğmak için vahşi bir kararlılıkla boynunu sıkıyordum. Benden kurtulmak için bağırarak yardım istemek zorunda kaldı. O gece, Juliet'i evimizdeki şapele götürdüm. Kutsal emanetlere el basmasını istedim. Çocuk kalbini bir tarla gibi sürdüm, çocuk dudaklarını bir yeminle bağladım; benim olacaktı, sadece benim.

O günler geçti. Torella birkaç yıl sonra döndü; her zamankinden daha da zengin ve başarılı oldu. Babam ben on yedi yaşındayken öldü. Fevkalade müsrif davranmıştı. Torella, henüz küçük olduğum için servetimi geri kazanma şansımın olacağını söyledi. Juliet ile babamın ölüm döşeğinin başında nişanlandık; Torella ikinci babam olacaktı.

Dünyayı görmek istiyordum ve isteğim yerine getirildi. Floransa'ya, Roma'ya, Napoli'ye gittim; oradan Toulon'a geçtim, en nihayetinde uzun süredir arzularımdaki hedef olan Paris'e ulaştım. Paris'in çok karışık olduğu bir zamandı. Zavallı kral, VI. Charles, kâh akıllı, kâh deli, kâh hükümdar, kâh adi bir köle olmasıyla insanlığın alay konusuydu. Kraliçe, veliaht, Burgonya Dükü; bir dost bir düşman olup kâh müsrif ziyafetlerde buluşuyor, kâh birbirinin kanını döküyorlardı; ülkelerinin sefil haline ve üzerinde sallanan tehditlere karşı körleşmişlerdi; kendilerini ya sefahat düşkünlüğüne ya da vahşi çekişmelere tamamen teslim etmişlerdi. Karakterim yine peşimdeydi. Küstah ve inatçıydım; gösterişi seviyordum ama en önemlisi üzerimdeki bütün hâkimiyetten kurtulmuştum. Paris'te kim bana hükmedilirdi ki? Genç arkadaşlarım, onlara zevk sağlayan tutkular beslemeye hevesliydiler. Yakışıklı addediliyordum. Her çeşit şövalyelere yakışır beceride ustaydım. Tüm siyasi taraflarla bağımı kestim. Herkesin gözdesi oldum. Çok genç olduğum için küstahlığım, ukalalığım mazur görülüyordu. Şımarık bir çocuğa dönüştüm. Kim hükmedilirdi bana? Torella'nın mektupları ve tavsiyeleri değil tabii. Beni ziyaret eden tek güçlü ihtiyaç, boş bir cüzdanın tiksinç görüntüsü şeklinde geldi. Ama bu boşluğu yeniden doldurmanın yolları vardı. Dönüm dönüm arazi, gayrimenkul üstüne gayrimenkul sat-

tım. Kıyafetim, takılarım, atlarım ve onların kıyafetleri muhteşem Paris'te bile neredeyse emsalsizdi; bu sırada, bana miras kalan topraklar başka ellere geçiyordu.

Orleans Dükü, Burgonya Dükü tarafından yolu kesilerek öldürüldü. Korku ve dehşet bütün Paris'i ele geçirdi. Veliaht ile kraliçe saraya kapandılar; tüm zevkler askıya alındı. Bu gidişattan sıkılmıştım, ayrıca kalbim çocukluğumun uğrak yerlerine hasretti. Neredeyse bir dilenciydim, yine de oraya gidecek, gelinimi isteyip servetimi yeniden inşa edecektim. Bir tüccar olarak birkaç kârlı girişim beni yine zengin ederdi. Ne olursa olsun oraya mütevazı bir kılıkta dönmeyecektim. Son icraatım olarak, Albaro yakınındaki, elimde kalan tek gayrimenkulü peşin para karşılığı yarı fiyatına elden çıkardım. Sonra da sanat eserlerimi, halılarımı, krallara layık mobilyalarımı, mirasımdan elimde son kalan yeri, Cenova'daki sarayımı donatması için gönderdim. Biraz daha oyalandım; geri dönen kayıp oğul rolünden utanıyordum ama maalesef bu rolü oynamak zorundaydım. Atlarımı gönderdim. Söz verilen gelinime yolladığım lekesiz İspanyol beygirinin eyer örtüsündeki mücevherler ve altın kumaş parıldıyordu. Her parçasında, Juliet ve onun Guido'sunun baş harflerini iç içe geçmiş şekilde yazdırdım. Armağanım, onun ve babasının övgüsünü aldı.

Yine de meşhur bir mirasyedi olarak geri dönmek, münasebetsiz merak ve belki de küçümseme işaretlerini görmek, hemşerilerimin sitemleri ve sataşmalarıyla yüz yüze gelmek pek çekici bir ihtimal değildi. Eleştirilerle arama bir kalkan çekmek için yoldaşlarım arasında en gözü kara olanlardan bazılarını bana eşlik etmek üzere davet ettim. Dolayısıyla dünyaya karşı zırhlıydım; gösterişçiliğim ve tatmin olmuş kibrimin cüretkârca sergilenmesi sonucunda, yarı korku ve yarı pişmanlıktan oluşan acı verici bir hissin arkasına saklandım.

Cenova'ya ulaştım. Babadan kalma sarayımın zeminine ayak bastım. Gururlu adımlarım, kalbimden geçenleri yansıtmıyordu çünkü etrafım her türlü lüksle çevrili olmasına rağmen bir dilenci olduğumu hissediyordum. Juliet'i talep etmek için attığım ilk adım

da beni iyice öyle göstermiş olmalı. Herkes bana küçümseyerek ya da acıyarak bakıyordu. Bilinç, hak ettiği şeyi hayal etmeye çok yatkındır; bu yüzden zengini fakiri, yaşlısı genci herkesin benimle alay ettiğini düşünüyordum. Torella yanıma yaklaşmadı. Hiç şüphe yoktu ki ikinci babam önce benim onu ziyaret etmemi, yani oğlunun saygısını bekliyordu. Ama ben, budalalığım ve hatalarım tarafından yaralanmış bir vaziyette suçu başkalarına atmaya çalıştım. Carega Sarayı'nda her gece âlem yapıyorduk. Uykusuz, gürültülü gecelerin ardından, bitkin ve uyuşuk geçen sabahlar geliyordu. Ave Maria'da, sokakta kendimizi zarafet içerisinde gösteriyor, ayık vatandaşlarla alay ediyor, ürkek kadınlara saygısız bakışlar atıyorduk. Araların Juliet yoktu; hayır, eğer orada olsaydı, ya utançla oradan kaçar ya da aşkla ayaklarına kapanırdım.

Bu durumdan sıkıldım. Ansızın Marki'yi ziyaret ettim. Sampierdarena'nın banliyölerine serpilmiş birçok villasından birindeydi. Mayıstı; o dünya bahçesinde, meyve ağaçlarının açtığı çiçeklerin, sık yeşil yaprakların arasında kaybolmakta olduğu bir mayıs. Üzüm asmaları filizleniyordu; düşen zeytin çiçekleri yerlere saçılmıştı; ateş böcekleri mersin ağaçlarındaydı; gökyüzü ve dünya, emsalsiz bir güzellikle harmanlanmıştı. Torella beni nazikçe ama ciddiyetle karşıladı fakat yüzündeki memnuniyetsizlik kısa süre sonra kayboldu. Uygunsuz davranışlarıma rağmen babamı andıran görünüşüm ve gençliğimin saflığı hâlâ pusuda bekledikleri için yaşlı adamın kalbi yumuşadı. Kızını çağırdı; beni nişanlısı olarak sundu. Kız içeri girdiğinde, oda kutsal bir ışıkla kaplandı. Melek yüzü, iri ve nazik gözleri, gamzeli yanakları ve çocuksu sevimlilikteki ağzı; mutluluk ve sevginin ender birlikteliğini sergiliyordu. Önce hayranlığa kapıldım; gururla hissettiğim ikinci duyguysa kızın bana ait olduğuydu; dudaklarım zaferin kibriyle kıvrıldı. Fransa'nın güzelleri bana *enfant gate** ismini boşu boşuna takmamıştı; kadınların yumuşak kalplerini memnun etme sanatını iyi öğrenmiştim. Erkeklere karşı buyurgan olan ben, kadınlara gelince aksine saygılı

* (Fr.) Şımarık çocuk. Burada "şımartılmış sevgili" anlamında kullanılmış. *–çn*

davranıyordum. Juliet'e bin türlü nezaket gösterisiyle kur yapmaya başladım. Bana daha çocukken yemin etmiş, asla başka âşıklara izin vermemişti; bu yüzden, hayranlık ifadelerine alışkın olsa da aşkın lisanında tecrübesizdi.

Birkaç günlüğüne her şey yolunda gitti. Torella savurganlığımdan hiç yakınmadı; bana en sevdiği oğlu gibi davrandı. Fakat kızıyla evliliğimin ön hazırlıklarını tartışmaya başladığımızda bu iyi gidişat sekteye uğradı. Babam yaşarken bir taahhütname hazırlatmıştı. Ben ise Juliet'le paylaşmamız için bırakılan mirasın tamamını harcayarak bu belgeyi hükümsüz kılmıştım. Sonuç itibarıyla Torella bu taahhütnameyi iptal etmeyi ve yenisini hazırlamayı teklif etti. Bu yeni taahhütnamede, bağışlanan servette ölçülemez bir artış da olsa, bu parayı harcama şekilleriyle ilgili o kadar çok kısıtlama vardı ki sadece kendi otoritem altında özgür bir meslek hayatım olmasında bağımsızlık gören ben, durumumu suiistimal ettiğini yüzüne vurarak şartlarına uymayı bütünüyle reddettim. Yaşlı adam beni sakince aklıselime davet etti. Telaşlı gururum, fikrimin hükümdarı haline geldi. İçerleyerek dinledim; küçümseyerek reddettim.

"Juliet, sen benimsin! Masumane çocukluğumuzda birbirimize yemin etmedik mi? Tanrı'nın gözünde bir değil miyiz? Katı kalpli, merhametsiz baban bizi ayıracak mı yani? Cömert ol, sevgilim, adil ol; Guido'nun son hazinesini elinden alma, yeminini geri çekme. Dünyaya kafa tutalım; bu yaş hesaplarını hiçe sayarak, her illete karşı birbirimize olan aşkımıza sığınalım."

Kutsal fikirlerin ve müşfik sevginin mabedi olan bu yeri böylesine bir safsatayla zehirlemeye çalıştığıma göre tam bir canavar olmalıydım. Juliet korku içinde geri çekildi. Babası en düzgün ve nazik insanlardan biriydi; ona itaat etmenin hayırlara vesile olacağını bana göstermek istedi. Gecikmiş teslimiyetimi sıcak bir şefkatle karşılayacak, tövbe etmemin ardından beni cömertçe affedecekti. Kendi iradesini kanun yapmaya alışmış, kendi kalbinde korkunç ve katı bir zorba olduğu için kendi buyurgan arzularından başka şeye boyun eğemeyecek olan bir adama karşı, genç ve nazik bir kızın nafile sözleriydi bunlar. Direndikçe kızgınlığım büyüdü; azılı dost-

larım da yangına körükle gitmeye hazırdı. Juliet'i kaçırmak için bir plan yaptık. En başta başarıyla taçlanacakmış gibi göründü. Dönüş yolunun ortasında, acılı baba ve hizmetkârları tarafından yakalandık. Çatışma çıktı. Şehir nöbetçileri yetişip de hasımlarımızı galip ilan ettiğinde Torella'nın iki hizmetkârı ağır yaralanmıştı.

Geçmişimin bu kısmı, üzerime çok ağır bir yük bindiriyor. Değişmiş bir adam olsam da anımsadıkça kendimden iğreniyorum. Bu hikâyeyi dinleyen kimse asla benim gibi hissetmesin. Dikenli mahmuzlarla gazap içinde sürülen bir at bile öfkenin şiddetli tahakkümünün benden büyük bir kölesi değildi. Bir iblis ruhumu ele geçirdi ve delirene kadar kurcaladı. İçimde vicdanımın sesini duyuyordum ama kısa bir süreliğine bile ona boyun eğsem de bir an sonra bir kasırga onu alıp çaresiz bir öfkenin sularına taşıyor, gururumun fırtınalarına oyuncak ediyordu. Yakalandım, sonra da Torella'nın emri üzerine bırakıldım. Onu ve çocuğunu Fransa'ya götürmek üzere sonra bir daha geri döndüm; o sırada yağmacılar ve kanunsuz savaşan çeteler bu talihsiz ülkeye musallat olmuşlardı; dolayısıyla benim gibi bir suçlu için verimli bir sığınak teşkil ediyordu. Planlarımız ortaya çıkarıldı. Sürgün cezasına çarptırıldım; borçlarım zaten devasa olduğu için kalan mal varlığım ödeme olarak delegelere teslim edilecekti. Torella yine arabuluculuk yapmayı teklif etti; sadece, ona ve kızına yönelik sonuçsuz kalkışmalarımı tekrar etmeyeceğime dair söz vermem lazımdı. Teklifini elimin tersiyle ittim. Cenova'dan kimsesiz, beş kuruşsuz bir sürgün olarak atıldığımda zafer kazandığımı sandım. Dostlarım yoktu. Birkaç hafta önce şehirden kovulmuşlar ve Fransa'ya dönmüşlerdi bile. Yalnızdım, arkadaşım yoktu. Ne belimde kılıç ne de cüzdanımda para vardı.

Deniz kıyısı boyunca yürürken, ruhum bir tutku kasırgası tarafından ele geçirilip hırpalanıyordu. Sanki bağrımı açıp içine kor ateş koymuşlardı. Başta, *ne yapmam gerektiğine* kafa patlattım. Yağmacı çetelerden birine katılabilirdim. İntikam! Bu kelime gözüme güzel göründü; ona sarıldım, onu sevdim, ta ki beni bir yılan gibi sokana dek. Kaldı ki Cenova'yı inkâr ediyor ve hor görüyordum; dünyanın küçük bir köşesiydi. Paris'e, bir sürü arkadaşımın doluştuğu

yere dönecektim. Orada, verdiğim hizmetler memnuniyetle kabul edilirdi. Orada, servetimi kılıcımla kazanabilirdim; belki de başarımla önemsiz memleketimi ve düzenbaz Torella'yı beni –o yeni Coriolanus'u– oradan kovdukları güne pişman edebilirdim. Paris'e yürüyerek, bir dilenci olarak gidip de eskiden şatafatla eğlendirdiğim kişilere kendimi bu yoksul vaziyette mi sunacaktım? Düşüncesi bile acıydı.

Gerçeklik, vagonunda çaresizlikle beraber üzerime gelmeye başlamıştı. Aylardır tutsaktım. Zindanımın zorlukları hem ruhumda deliliği kamçılamış hem de fiziksel bedenimi zorlamıştı. Cılız ve soluktum. Torella, konfor düşkünlüğüme hitap etmek için binlerce kurnazlığa başvurmuştu ama ben hepsini fark edip küçümsemiştim; şimdiyse inatçılığımın ceremesini çekiyordum. Ne yapmalıydım? Düşmanımın karşısında diz çöküp bağışlanmak için yalvaracak mıydım? On bin kere ölürdüm daha iyi! Asla o zaferi tadamayacaklardı! Nefret! İlelebet nefret edeceğime yemin ediyordum! Peki kimden nefret? Kime nefret? Toplumun dışına itilmiş bir serserinin kudretli bir asile nefreti. Ben ve hislerim onlar için birer hiçti; böyle değersiz birini çoktan unutmuşlardı bile. Ve Juliet! Melek yüzü, zarif bedeni, çaresizliğimin bulutları üzerinde nafile bir güzellikle parıldıyordu çünkü onu, dünyanın ışığını ve çiçeğini kaybetmiştim. Başka birinin olacaktı! O cennetten çıkma gülümseme başka birini kutsayacaktı!

Şimdi bile bu amansız düşüncelerin hengâmesine kapılınca kalbim duracak gibi oluyor. Kâh ağlayacak noktaya geliyor, kâh öfkemden kuduruyordum; yine de her adımda daha da yabanileşen ve ıssızlaşan kayalık kıyı boyunca yürüdüm. Çıkıntı kayalar, kadim uçurumlar, gelgitsiz okyanusa bakıyordu; kara mağaralar âdeta esniyordu ve denizin aşındırdığı açıklıklarda, verimsiz sular ilelebet uğuldayıp çarpıyordu. Yolum kâh ani bir yükseklikle kapanıyor, kâh uçurumdan düşen parçalar yüzünden neredeyse yürünemez hale geliyordu. Akşam çökmekteydi ki sanki bir büyücü el sallamışçasına, deniz tarafında kasvetli bir bulut kümesi belirerek mavi göğü lekeledi, o âna dek sakin duran denizi kararttı ve hareketlendirdi. Bulutların garip, olağanüstü şekilleri vardı; değişiyor, birbirlerine

karışıyor, güçlü bir büyü tarafından hareket ettiriliyormuş gibi görünüyorlardı. Dalgalar beyaz beyaz kabardı; üzerinde göğün önce homurdanıp sonra gürlediği sular, üzerinde köpük benekleri olan koyu mor bir renge döndü. Benim durup izlediğim yer geniş okyanusun bir tarafındaydı; diğer tarafta sarp bir burun yükseliyordu. Bir anda, bu burnun arkasından çıkan, rüzgârı arkasına almış bir gemi belirdi. Denizcilerin gemiyi açık denize ulaştırmak için bir yol bulmaya çalıştığı şekilde, fırtına gemiyi kayalara sürükledi. Öleceklerdi! Gemideki herkes ölecekti! Ya ben de orada olsaydım? Genç kalbimden, ölüm fikri ilk kez sevinç hissiyle beraber geçiyordu. O geminin kaderiyle mücadele edişini izlemek korkunçtu. Denizcileri zorlukla seçebiliyordum ama duyuyordum. Yakında hepsi bitecekti! Kıyıya vuran dalgaların altında saklanmış ve farkına varmadıkları bir kaya pusuda avını bekliyordu. Başımın üzerinde gök şiddetle gürledi; gemi korkunç bir sarsıntıyla görünmez düşmanına çarptı. Kısa bir sürede parçalarına ayrıldı. Ben orada, güvendeydim ve işte orada da türdeşlerim yok olmaya umutsuzca karşı koyuyorlardı. Çırpınışlarını görebildiğimi düşündüm, feryatlarını duyuyordum, tiz çığlıkları azgın dalgalara aşıyordu. Dev dalgalar enkazın parçalarını sağa sola savurdu; gemi çok geçmeden kaybolmuştu. Olan biteni sonuna kadar izlediğim için ağzım açık kalmıştı. En nihayetinde diz çöktüm, yüzümü ellerimle kapadım. Tekrar yukarı baktım; bir şey, kabaran dalgaların üzerinde sahile doğru süzülüyordu. Gitgide yaklaştı. Bu bir insan mıydı? Biraz daha belirginleşti; en sonunda büyük bir dalga tarafından kaldırılıp bir kayanın üzerine atıldı. Bir denizci sandığının üzerine binmiş bir insan! Bir insan evladı! Ama öyle miydi ki? Şüphe yok ki böylesi daha önce görülmemişti: Kısık gözlü, eciş bücüş, vücudu bakması korkunç bir şey haline gelecek kadar hasar görmüş, şekilsiz bir cüce. Bu su mezarından bir türdeşimin kurtulmuş olmasıyla birkaç dakikadır ısınmaya başlayan kanım kalbimde donuverdi. Cüce, sandığının üzerinden kalktı. Düz, dağılmış saçlarını tiksinç yüzünün önünden çekti.

"Beelzebub iblisinin aşkına!" diye haykırdı. "İyi bir hezimete uğradım." Etrafına bakınınca beni gördü. "Ah, şeytan aşkına! İşte,

başka birinin de kudretli bir müttefiki varmış. Söyle bakalım arkadaş, benimkilere etmediysen hangi azizlere dua ettin? Gerçi gemide olduğunu da hatırlamıyorum."

Canavardan, kâfirliğinden çekindim. Tekrar sordu, işitemeyeceği bir cevap verdim. Devam etti:

"Bu ahenksiz uğultu sesini bastırıyor. Bu okyanus amma gürültülü! Tutsaklıklarından koşarak çıkan okul çocukları bile, oynasınlar diye kendi hallerine bırakılmış dalgalardan daha gürültücü değildir. Beni rahatsız ediyorlar. Zamansız tantanalarına daha fazla izin vermeyeceğim. Sessizlik, ey kadim olan! Defolun rüzgârlar! Hadi evinize! Dünyanın öbür yanına dönün bulutlar, gökyüzünü rahat bırakın!"

Konuşurken, örümceğin bacakları gibi görünen ince uzun kollarını ileri uzattı; onlarla âdeta önündeki alanı kucaklıyordu. Bir mucize miydi bu? Bulutlar parçalandı ve gitti; mavi gök önce bir göründü, sonra üstümüzü sakin maviliğiyle tamamen kapladı. Şiddetli fırtına yerini nazikçe esen günbatısına bıraktı. Deniz sakinleşti; dalgalar küçüldü.

"Doğanın bu aptal kudretlerinde bile itaatten hoşlanıyorum," dedi cüce. "İnsanın evcilleşmemiş aklındaysa daha da fazla! Kabul etmelisin ki güzel çıkarılmış bir fırtınaydı; tamamen benim eserim."

Bu büyücüyle fikir alışverişinde bulunmak cezbedici bir düşünceydi. *Kudret* hangi şekilde gelirse gelsin insanda saygı uyandırır. Hayret ve merak, üstümden atamadığım bir alaka beni ona doğru çekti.

"Gel, korkma arkadaş," dedi küçük adam. "Hoşnut edildiğimde iyi huyluyumdur; senin orantılı bedeninde ve yakışıklı yüzünde hoşuma giden bir şey var ama biraz kederli görünüyorsun. Sen karada bir kaza geçirmişsin, ben de denizde. Belki kendime yaptığım gibi, senin de talihindeki fırtınayı hafifletebilirim. Arkadaş olalım mı?" Elini uzattı; dokunamadım. "Tamam o zaman, refakatçi diyelim, o da iş görür. Ve şimdi, ben az önce başıma gelenlerden sonra dinlenirken, anlat bakalım; genç ve yağız görüntüne rağmen neden bu yabani deniz kıyısında bir başına ve mahzun dolanıyorsun?"

Sefil adamın sesi cırtlak ve korkunçtu, eğilip bükülerek konuşması da dehşet bir manzaraydı. Yine de nedense üzerimde kontrol edemediğim bir etki bırakmıştı, bu yüzden ona hikâyemi anlattım. Bittiğinde, dolu dolu ve uzun uzadıya güldü. Kahkahaları kayalardan yankılandı; sanki cehennem etrafımda gülüyordu.

"Lucifer'in kuzeni olmalısın!" dedi. "Sen de gururun yüzünden düşmüşsün; güneşin oğlu kadar parlak olsan da iyiliğin hükmüne boyun eğmektense yakışıklılığını, gelinini ve sağlığını vermeye hazırsın. Seçimine bütün ruhumla hürmet ediyorum! Demek kaçtın, günü yenilgiyle kapattın ve şimdi düşmanınla nişanlın senin mahvına bayram ederken, sen bu kayalıklarda açlıktan ölmeye ve ölü gözlerini kuşlara gagalatmaya niyetlisin. Bana kalırsa, gururun tuhaf biçimde tevazuya benziyor."

O konuşurken, kalbime binlerce düşüncenin sivri dişleri saplandı.

"Sen benim yerimde olsan ne yapardın?" diye haykırdım.

"Ben! Ah, ölmeden önce uzanıp dua etmekten başka hiçbir şey... Ama ben sen olsaydım, yapılması gerekeni bilirdim."

Yanına yanaştım. Doğaüstü güçleri onu gözümde kerametli yapmıştı; fakat yine de, "Konuş! Öğret bana, ne yapmamı öneriyorsun?" derken, bedenimde garip ve esrarengiz bir korku kıpırdandı.

"İntikamını al be adam! Düşmanlarına haddini bildir! Ayağını yaşlı adamın gırtlağına bas, kızını kendine al!"

"Doğuya da batıya da baktım," diye haykırdım, "hiçbir yolu yok! Altınım olsaydı, çok şey başarırdım ama fakir ve tek başımayken çaresizim."

Cüce, hikâyemi dinlerken sandığının üstünde oturuyordu. Sandık, üzerindeki yaya dokunmasıyla birdenbire açıldı. Nasıl bir bolluktu bu; içinde parlayan mücevherler, ışık saçan altınlar ve gümüşler vardı. İçimde bu hazineyi elde etmek için delice bir arzu doğdu.

"Şüphe yok ki," dedim, "senin kadar güçlü biri her şeyi başarabilir."

"Hayır," dedi yaratık tevazuyla, "görünürdekinden daha az şeye kadirim. Senin imrendiğin bazı şeylere sahip olabilirim ama sende

olanın küçük bir parçasına sahip olmak hatta bunu ödünç almak için bile hepsini verirdim."

"Sahip olduklarım emrine amadedir," diye acı acı cevap verdim, "yoksulluğum, sürgünüm, rezilliğim; hepsini sana hediye ediyorum."

"Güzel! Teşekkür ederim. Hediyene bir şey daha eklersen hazinem senin olur."

"Tek mirasım hiçliktir; hiçlikten başka neyimi istersin?"

"Yakışıklı yüzünü ve biçimli uzuvlarını."

Ürperdim. Bu her şeye kadir yaratık beni öldürecek miydi? Hançerim yoktu. Dua etmeyi unutmuştum. Rengim attı.

"Senden borç istiyorum, hediye değil," dedi korkunç yaratık. "Bana vücudunu üç günlüğüne ödünç ver. O sırada ruhunun barınması için kendi bedenimi sana vereceğim, ödeme olarak da sandığımı. Bu pazarlığa ne dersin? Üç kısa gün."

Ahlaksız konuşmalarda bulunmanın tehlikeli olduğu söylenir; ben de bunun kanıtıyım. Kâğıt üzerinde, bu teklife kulak versem bile inanılmaz görünebilir ama sesiyle toprağa, havaya ve suya hükmedebilen bir varlık, olağanüstü çirkinliğine rağmen büyüleyici bir şeydi. Hevesle itaat etmek istedim çünkü o sandıkla dünyaya hükmedebilirdim. Sahip olduğum tek tereddüt, sözüne sadık kalmayabileceği noktasındaydı. Sonra bir düşündüm de zaten kısa süre sonra bu ıssız kumların üzerinde ölecektim, istediği uzuvlar da artık benim olmayacaktı; bu riske değerdi. Ayrıca biliyordum ki büyü sanatının yasaları gereğince büyüyle uğraşan insanların bozmaya cüret edemeyeceği kaideler ve yeminler vardı. Duraksadım; o ise anlatmaya devam etti. Reddetmek kulağa delice gelmeye başlayana dek, kâh servetini sergiledi, kâh ne kadar cüzi bir bedel talep ettiğinden dem vurdu. İşte böyledir; kendimizi nehrin akışına bırakır, şelaleden aşağı çağlayanlarla taşınırız; irademizi tutkunun taşan sularına teslim eder, nereye olduğunu bilmeden gideriz.

Yeminler etti, ben de bir sürü kutsal isim üzerine ant içmesini istedim; ta ki bu kudretli harikanın, doğanın güçlerine hükmeden bu yaratığın, sözlerimin önünde sonbahardaki bir yaprak gibi titrediğini görene dek. Sanki ruhu istemeyerek ve zorlanarak konuşuyormuş

gibi çatlak bir sesle bana ihanet etmeye ya da haksızca benim olanı almaya çalışırsa mahkûm olacağı büyüyü anlattı. Büyüyü yapmak ve bozmak için, hayat veren kanlarımızın birbirine karışması lazımdı.

Bu uğursuz mevzuyu geçelim. İkna edildim; olan oldu. Çakılların üzerinde uyandığımda gün doğuyordu, yere düşen gölgemi tanıyamadım. Korkunç bir şekle büründüğümü hissettim ve her şeye körü körüne inanmama lanet okudum. Sandık oradaydı; işte, uğruna tabiatın bana verdiği eti kemiği sattığım altınlar ve değerli taşlar. Bu manzara duygularımı yatıştırdı. Üç gün göz açıp kapayıncaya dek geçecekti.

Geçti de. Cüce bana bol bol erzak bırakmıştı. Başta zorlukla yürüyebiliyordum, tüm uzuvlarım tuhaf ve çıkıktı. Ve sesim o yaratığın sesiydi. Ama sessiz kaldım, yüzümü güneşe döndüm ki gölgemi göremeyeyim, geçen saatleri saydım ve gelecekte yapacaklarımı tasarladım. Torella'ya diz çöktürmek, onun inadına Juliet'e sahip olmak; servetim bunların tümünü kolaylıkla başarabilirdi. Karanlık gece boyunca uyudum ve rüyamda arzularımın başarıya ulaştığını gördüm. Güneş iki kez battı, üçüncü kez doğdu. Telaşlıydım, korkmuştum. Ah beklenti, sen ne korkunç şeysin, hele bir de ümitten ziyade korkuyla beslendiğinde! Nasıl da kalbin etrafına dolanıp o her attığında işkence çektiriyorsun. Nasıl da çelimsiz düzeneğimize kancalarını takıp kâh bizi cam kırıkları gibi parça parça ediyor, kâh içimizde tazelediğin ama hiçbir işe yaramayacak bir güç hissiyatıyla işkence ediyor, böylece prangalarını büken ama kıramayan güçlü adamlar gibi hissetmemize sebep oluyorsun. Parıldayan güneş, göğün doğu yanından yavaşça doğdu, tepede fazlasıyla oyalandı, daha da yavaşça batıda kayboldu. Ufuk çizgisine dokundu ve kayboldu! Uçurumun tepelerindeki ihtişam kayboldu, kararıp grileştiler. Akşam yıldızı parıldıyordu. Yakında burada olacaktı.

Fakat gelmedi! Dünyadaki cennet aşkına, gelmedi! Bıktırıcı uzunluktaki gecenin harap bir vaktinde, "gün kara saçlarına kır düşürdü;"* ve güneş, bugüne dek ışığına küfretmiş en sefil yaratı-

* Lord Byron, *Werner* (1822) *–çn*

ğın üzerine doğdu. Mücevherler ve altınlar; onlardan nasıl da nefret ediyordum!

Neyse, bu sayfaları şeytani zırvalarla karartmayacağım. Ruhum çok korkunç düşüncelerle, öfke dolu fikir kargaşalarıyla doluydu. Sonunda uyudum; üçüncü günbatımından beri uyumamıştım. Rüyamda Juliet'in ayaklarına kapanmıştım, bana gülümsüyordu ama sonra çığlık attı çünkü dönüşümümü görmüştü. Sonra tekrar gülümsedi çünkü her şeye rağmen güzel sevgilisi önünde diz çöküyordu. Ama bu ben değildim. Bu benim uzuvlarımla süslenen, benim sesimle konuşan, benim sevgi dolu bakışlarımla onu kazanan o yaratıktı. Juliet'i uyarmaya çalıştım ama dilim bu komutu reddetti. Onu yaratıktan ayırmaya çalıştım ama yere çakıldı. Acı içinde uyandım. İşte; ıssız ve kadim uçurumlar, şırıldayan deniz, sessiz sahil ve hepsinin üzerinde mavi gök. Peki, bunun anlamı neydi? Rüyam gerçekleri mi yansıtıyordu? Nişanlıma kur yapıp onu elde etmeye mi çalışıyordu? O an Cenova'ya gitmek istedim ama sürgün edilmiştim. Güldüm, dudaklarımdan cücenin kahkahası çıktı. Ben, sürgün! Ah, hayır! Giydiğim bu uğursuz bedeni sürgün etmemişlerdi. Bu bedenle, doğduğum şehre idam edilme tehlikesinden korkmadan girebilirdim.

Cenova'ya doğru yürümeye başladım. Biçimsiz uzuvlarıma bir nebze alışmıştım. İleri doğru hareket etmek için bu kadar uygunsuz bir beden olamazdı; muazzam bir güçlükle ilerledim. Ayrıca, bu civarlara ve sahile saçılmış küçük köylerden kaçınma arzusundaydım çünkü çirkinliğimi sergilemek istemiyordum. Emin değildim ama görülürsem, çocuklar beni canavar sanıp taşlayabilirmiş gibi geliyordu. Şans eseri karşıma çıkan birkaç köylü ve balıkçı beni sert bir şekilde selamladı. Fakat Cenova'ya yaklaşmadan önce gecenin karanlığı çökmüştü bile. Hava öyle ılık ve yumuşaktı ki Marki ve kızının muhtemelen şehirden ayrılıp kır evlerine gitmiş olabileceği aklıma geldi. Juliet'i kaçırmayı denediğim yer Torella villasıydı. Orayı uzun saatler boyunca gözlemlemiştim ve civarındaki her karış toprağı tanıyordum. Bir derenin kıyısında, etrafı ağaçlarla kaplı, güzel bir konumu vardı. Yaklaştıkça zannımda haklı olduğum, dahası,

ziyafet ve cümbüş saati olduğu ortaya çıktı. Çünkü ev ışıklandırılmıştı; esintiyle beraber, yumuşak ve neşeli bir müziğin melodileri bana doğru sürüklendi. Kalbim içime gömüldü. Torella'nın öyle cömert ve nazik bir yüreği vardı ki; bu umumi sevinç gösterilerini, benim talihsiz sürgünümün ardından, ancak üzerinde düşünmek istemediğim bir sebep için yaptığından emindim.

Köylüler güruh halinde eğleniyorlardı; kendimi gizlemeye çalışmam lazımdı. Fakat başka biriyle muhatap olmaya veya başkalarının sohbetini duymaya hasrettim; ayrıca, gerçekten ne olduğuyla ilgili bir şekilde bilgi elde etmeliydim. Sonunda, malikânenin hemen yakınındaki kaldırımlara geldiğimde, dehşetengiz görüntümü saklayacak koyulukta bir kılık buldum; ancak benim kadar başkaları da gölgesinde dolanıyordu. Çok geçmeden bilmek istediğim her şeyi öğrendim; kalbimi önce korkuyla durduran, sonra da öfkeden fokurdatan her şeyi. Yarın, Juliet tövbekâr, düzelmiş, sevgili Guido'ya verilecekti. Yarın, gelinim cehennemden gelen bir yaratığa sadakat yemini edecekti! Ve buna ben sebep olmuştum! Uğursuz gururum, şeytani hiddetim ve aşağılıkça kendime tapmam yüzünden olmuştu bunlar. Keşke bedenimi çalan canavarın davrandığı şekilde davransaydım, teslimiyetçi ve asil bir edayla Torella'ya kendimi sunup yanlış yaptığımı söyleyip beni affetmesini isteseydim de, "Melek evladınıza layık değilim," deseydim, "ama yine de, gelecekte, değişen davranışlarım günahlarımdan vazgeçtiğimi gösterdiğinde ve kızınıza layık olmaya uğraştığımda, onunla olmama izin verin. Kâfirlerle savaşmaya gidiyorum, dine olan coşkum ve geçmişe yönelik içten pişmanlığımın günahlarımı affettirdiğini karar verdiğinizde, yeniden oğlunuz olmama izin verin." O böyle konuşmuştu işte. Tövbekâr, kutsal kitaptaki kayıp oğul gibi karşılanmıştı. Uğruna kurban kesilmişti. O, aynı damardan devam ederek, hatalarıyla ilgili açık yürekle pişmanlığını göstermiş, tüm doğrularını tevazuyla istisna saymış, bu doğruları geri kazanacağı, nedamet ve fazilet dolu bir hayat yaşamak için coşkusunu ve kararlılığını dile getirerek nazik ve yaşlı adamın gönlünü hemen fethetmişti. Hemen ardından da suçları affedildi ve yaşlı adam sevgili kızını ona verdi.

Ah! Cennetten bir melek inip de bana böyle davranmamı söyleseydi! Ama şimdi, masum Juliet'e ne olacaktı? Tanrı bu menfur birlikteliğe izin verecek miydi? Veya bir mucize bunu engelleyip lekelenmiş Carega ismini olabilecek en kötü suçla mı ilişkilendirecekti? Yarın, şafakta evleneceklerdi. Bunu önlemenin tek bir yolu vardı. Düşmanımın karşısına çıkmak ve onu anlaşmamıza riayet etmeye zorlamak. Bunun sadece ölümcül bir mücadeleyle başarılabileceğine inanıyordum. Kılıcım yoktu. Biçimsiz kollarım, askerlerin silahlarını sallamak için yeterli değildi. Gelgelelim hançerim vardı ve tüm umutlarım ondaydı. Mesele üzerine kafa yoracak veya düşünüp tartacak vakit yoktu. Bunu yaparken ölebilirdim ama kalbimde ateşi yanan kıskançlığın ve çaresizliğin üstüne, onur ve insanlığım da bu canavarın entrikalarını yok etmek uğruna ölmemi emrediyordu.

Konuklar ayrıldı. Işıklar sönmeye başladı; villa sakinlerinin dinlenmeye çekileceği aşikârdı. Ağaçların arasına gizlendim. Bahçe ıssızlaştı. Kapılar kapandı. Etrafta dolanıp bir pencerenin altına geldim. Ah! Bunu biliyordum! Odadan zayıf bir ışık süzülüyordu. Perdeler yarıya kadar çekiliydi. Burası, masumiyetin ve güzelliğin mabediydi. Eskiden olduğu gibi, odanın ihtişamı, içinden yaşanıyor olmasından doğan hafif düzensizliklerle bezeliydi ve etrafa saçılmış tüm nesneler, burayı varlığıyla kutsayan kadının zevkini gösteriyordu. Hızlı adımlarla içeri girdiğini gördüm. Pencereye yaklaştı. Perdeyi daha da geriye çekti ve geceyi seyretmeye başladı. Esintinin ferahlığı buklelerinin içinden geçip onları porselen gibi parlak alnının önüne attı. Ellerini kavuşturdu, gözlerini cennete çevirdi. Sesini duydum. "Guido!" diye mırıldandı usulca. "Guido'm benim!" Sonra da, kalbinin doluluğuna teslim olmuşçasına dizlerinin üstüne çöktü; yukarı diktiği gözleri, zarif tavrı, yüzüne ışık saçan minnet duygusu... Ah, bu söylediğim kibar hali! Şu kalbim ne kadar anlatsa da ışığın ve sevginin çocuğunun o kutsal güzelliğini tarif edemez.

Karanlık caddede hızlı ve sağlam bir adım sesi duydum. Çok geçmeden zengin giyimli, genç ve –bana kalırsa– latif bir süvarinin geçtiğini görüm. Daha da gizlendim. Genç adam yaklaştı; pen-

cerenin altında durdu. Juliet ayaklandı, dışarı bakıp onu gördü ve dedi ki... Yapamıyorum, uzun zaman sonra bile, onun yumuşak ve şefkatli sözlerini aktaramıyorum. Bana hitaben söylenmişlerdi ama cevaplayan o oldu.

"Gitmeyeceğim," diye haykırdı adam, "burada, senin hep olduğun yerde, hatıranın cennetten inme bir ruh gibi süzüldüğü yerde, biz bir daha –gece ya da gündüz– ayrılmamak üzere buluşana dek uzun saatlerce bekleyeceğim. Ama sen dinlen sevgilim; sabah ayazı ve değişken rüzgâr yanaklarını soldurur, aşkla aydınlanan gözlerini uyuşuklukla doldurur. Ah, bir tanem! Bir kez öptürürsen o yanaklarından, sanırım o zaman istirahate çekilebilirim."

Sonra daha da yaklaştı. Yalancı adam, kızın odasına tırmanmak üzereydi. Tereddüt ettim çünkü onu korkutabilirdim; artık kendimin efendisi değildim. İleri atıldım. Adamın üstüne atladım, onu sevgilimden kopardım. "Seni mide bulandırıcı ve şekilsiz yaratık!" diye bağırdım.

Düşmanlık hissettiğim bir insana sövüp saymak için söylediğim lafları tekrar etmeye gerek yok. Juliet'in dudaklarından bir çığlık yükseldi. Onu ne gördüm ne duydum. Sadece boğazını sıktığım düşmanımı ve hançerimin kabzasını hissediyordum. Karşı koydu ama kurtulamadı. Nihayetinde, boğuk bir sesle şu sözleri söyledi: "Yap! Evine saldır! Bu bedeni yok et. Sen yine de yaşayacaksın. Hayatın uzun ve şen ola!"

Üzerine inmekte olan hançerim, bu sözle dondu kaldı. Tutuşumu gevşettiğimi hissederek elimden kurtuldu ve kılıcını çekti. Evde kopan curcuna ve bir odadan diğerine uçuşan meşaleler, yakında ayrılmamız gerektiğini gösteriyordu. Ve ben... Ah! Ölsem daha iyiydi; böylece onu da öldürebilirdim, bedelini umursamıyordum. Deliliğimin orta yerinde, bir hayli hesap kitap yaptım. Ben düşersem, o da ölecekti; kendime vuracağım ölüm darbesi umurumda bile değildi. Alçak herif, duraksadığımı zannederek, tereddüt ânımdan faydalanmak istedi. O aniden üzerime hücum edince, ben de kendimi onun kılıcına attım ve hançerimi çaresizlikle savurarak böğrüne sapladım. Beraber düştük, birbirimizin üzerine devrildik, ikimizin

de açık yaralarından akan kan, çimin üzerinde birbirine karıştı. Gerisini bilmiyorum; bayılmışım.

Tekrar hayata döndüm. Bir yatağın üzerinde, neredeyse ölecek kadar zayıf düşmüş vaziyetteydim. Juliet yatağın yanında diz çökmüştü. Tuhaf! İlk isteğim bir ayna oldu. Öyle solgun ve bitik görünüyordum ki sonradan söylediğine göre zavallı sevgilim bana aynayı vermekte tereddüt etmişti ama ne gam! Kendi bilindik yüz hatlarımın aynadaki yansımasını gördüğümde, kendimi hakikatten de genç bir adam sandım. Bunun bir zayıflık olduğunu kabul ediyorum ama itiraf edeyim, ne zaman camdan yansımamı görsem sahip olduğum çehreden ve uzuvlardan hatırı sayılır derecede etkileniyorum. Evimde de daha çok ayna var ve onlara Venedik'in güzellerinden bile daha sık bakıyorum. Beni kınamadan önce kimsenin kendi bedeninin değerini benden fazla bilemeyeceğini söylememe izin verin çünkü muhtemelen benim dışımda kimse bedenini çaldırmamıştır.

En başta cüceden ve suçlarından insicamsız bir şekilde bahsetmeye başladım ve ona çok kolay teslim olduğu için Juliet'e sitem ettim. Saçmaladığımı zannetti, öyle zannetmesi de iyiydi. Tövbekârlığıyla onun kalbini tekrar kazanan Guido'nun ben olduğumu söylememek için kendime hakim olana kadar biraz zaman geçti. Azman cüceye acı acı küfredip onu hayattan koparan isabetli darbemi övdüğüm sırada, Juliet'in "Amin!" dediğini duyarak aniden durdum çünkü onun sövdüğü kişinin aslında ben olduğumu biliyordum. Biraz düşünmek bana sessizliği öğretti; biraz pratikle, o korkunç geceden pot kırmadan bahsedebilmeye başladım. Kendime verdiğim yaranın şakası yoktu. İyileşmem uzun süre aldı. Müşfik ve cömert Torella yatağımın başına oturup tövbenin kazandırdığı dostlardan bilgece bahsederken, Juliet etrafımda dört dönerek isteklerimle ilgilenip beni gülücükleriyle neşelendirirken, bedensel tedavim ve zihinsel ıslahım birlikte gerçekleşti. Doğrusu, o zamandan beri asla gücümü tam olarak geri kazanamadım; yanaklarım eskisinden daha soluk, mizacım da biraz sıkkın. Ama Juliet ne zaman bu değişikliğe sebep olan şerden acı acı bahsetmeye başlasa o an onu

öpüyor, her şerde bir hayır olduğunu söylüyorum. Daha düşkün ve daha sadık bir kocayım ama doğrusunu söylemem gerekirse o yara olmasaydı Juliet asla benim olmayacaktı.

Deniz kıyısındaki yere dönmedim; iblisin hazinesinin peşine düşmedim. Yine de geçmişi düşündüğüm zaman, karşılaştığım ve kötü bir ruh sandığım şeyin, aslında gururumun ahmaklığını ve sefilliğini bana göstermek için koruyucu meleğim tarafından gönderilmiş iyi bir ruh olabileceğini düşünüyorum; hem günah çıkardığım rahip de bu fikre çok mesafeli sayılmaz. En azından, sert bir şekilde öğretilmiş de olsa dersimi aldım. Şimdi tüm dostlarım ve hemşerilerim beni *Guido il Cortese** ismiyle anıyor.

* (İta.) İncelikli Guido –*çn*

Hayaletler Üzerine

Ararım hayaletleri – ama
Hiçbiri zorlayamaz beni, yanlış söyledikleri
Yoktur herhangi bir ilişki
Yaşayanlar ile ölüler arasında.
William Wordsworth, "The Affliction of Margaret"

Atalarımızınkinden ne kadar da farklı bir dünyanın üzerinde yaşıyoruz! Mamutların gezdiği, dev canavarların avlandığı, Tanrı'nın Oğulları'nın çocuklarıyla dolu, tufandan önceki dünya; Homeros'un, Herodotos'un ve Platon'un dünyası; günümüzün etrafı çitle çevrilmiş mısır tarlalarına ve düzenli tepelerine kıyasla daha iyi bir dünyadır. Yerküre, o zamanlar, insan bedenlerinin etrafını kuşatan bir duvarla çevriliydi, düşüncelerse tüy gibi uçup o sınırın ötesine geçerdi; bu sınırın eşiğinde, üzerinde asılı olduğu engin deryada, insanın kartal kanatlı hayal gücü uçup pike yapar, yuvasına ve inanan dinleyicilerine tuhaf hikâyeler getirirdi. Derin mağaralarda devler yaşardı; bulutlara benzeyen kuşların gölgeleri ovalara düşerdi; denizin ücra yerlerindeyse saadet adaları, Atlantis veya El Dorado gibi güzel mi güzel cennetler yatar, tarifsiz mücevherlerle parıldardı. Neredeler şimdi? Şanslı Adalar* etraflarını bir haleyle çeviren ihtişamı kaybetti zira Hindistan'a seyahat ederken Kanarya Adaları'na uğrayanlar, altın çağa daha yakın olduğunu farz etmiyorlar. Elimizdeki tek bilmece, Nijer Nehri'nin yükselişi; keşfedilmemiş yegâne topraklar Yeni Hollanda'nın** iç kısımlarında; keş-

* Yunan mitolojisindeki kahramanların yaşadığına inanılan adalar; Kutsanmış Adalar olarak da bilinir. *–çn*

** 1850'lere kadar Avustralya kıtası için yaygın olarak kullanılan isim. *–çn*

fedilmemiş tek deniz Kuzeybatı Geçidi. Ama bunlar evcil harikalar, tasma takılmış aslanlardır; Mungo Park'a* veya *Hecla*'nın** kaptanına kutsallık atfetmiyoruz; hiç kimse bilinmeyen nehrin sularının, cehennem membalarından kaynadığını düşünmüyor; buzdağlarını yönlendiren tuhaf bir güç yok; ayrıca Botany Körfezi'nden başıboş bir yankesicinin, Mavi Dağlar civarında Hesperides Bahçeleri'ni bulduğuna inanmıyoruz. Hayalini kuracağımız ne kaldı? Bulutlar artık güneşin arabalı hizmetkârları değil, zaten parlayan çehresini Thetis'in banyolarında da yıkamıyor; gökkuşağı artık tanrıların elçisi değil, korkunç seslerini gürleterek, olacaklarla ilgili insanları ikaz etmiyor. Güneşi ölçtük ve tarttık ama anlamış değiliz; elimizde gezegenlerin dizilişi, yıldızların haritası, rüzgârların serbestçe esmesi kaldı; cehalet listemiz böyle.

Hayal gücünün imparatorluğu da, kendi yarattıklarına, atalarımızın zavallı kör gözlerinin bahşettiklerinden daha az bağlı değil. Kristal sarayları ve zifiri karanlık zindanları olan büyücü kadınlara ne oldu? Peki ya perilere ve sihirli değneklerine? Ya cadılara ve büyülü hayvanlarına? Ve son olarak, çağıran elleri ve uçuşan şekilleriyle, askerlerin cesur yüreklerine boyun eğdiren, katillerin gece yarısı yaptıkları saklı işleri, öğle vaktinin şaşkınlığında açık etmelerine sebep olan hayaletler? Bunlar atalarımızın gerçeklikleriydi; daha akıllı olduğumuz çağda ise... Karaktersiz olanlar elekten geçirilip tozlu birer hiç oluyorlar.

Yine de hayaletlere inanmadığımız doğru mu? Eskiden tekrar edilen birçok geleneksel masal vardı; bunları "asla öyle olmamış olsa da öyle olmuş gibi" olan o yere yolladığımızda, güçleri bizi hayrete düşürmeye yeterdi. Fakat bunların modası geçti. Brutus'ün rüyası, aşırı ateşli beyninin bir aldatmacası oldu, Lord Lyttleton'ın öngörü gücüne hile dendi; terk edilmiş evlerin, ay ışığıyla aydınlanan ormanların, dağların sisli zirvelerinin, gece yarısında kilise avlularındaki mezarlıkların bu sakinleri, birer birer kadim koltuklarından kaldırıldılar; bu yüzdendir ki Danimarka'nın merhum majesteleri,

* 1700'lerin sonunda yaşamış İskoç kâşif. *–çn*

** 1815-1841 arasında kullanılmış İngiliz savaş ve keşif gemisi. *–çn*

beti benzi atmış vaziyette gelip felsefeye meraklı oğlunun aklını karıştırdığında pek az heyecan hissediliyor.

Ama hiçbirimiz mi inanmıyoruz hayaletlere? Bu soru öğle vakti, her kuytu köşeye, bucağa, deliğe küstah bir ışık sızdığında okunduğunda, böyle zamanlarda, okurlarımın yüzüne alaycılık yerleşir. Fakat hadi gece yarısı evde yalnız olun; istirham ediyorum, elinize Kanayan Rahibe* isimli öyküyü alın veya damadın nikâh yüzüğü verdiği heykelin hikâyesini, hani gece vakti uzun ve soğuk bir vaziyette gelip damadın üzerinde hak iddia etmişti ya da karanlık vücudu ve cansız dudaklarıyla koltuğun tepesinde dikilip uyuyan torunlarının alnından öperek alınlarına ölümü yazan ihtiyar dedenin hikâyesini; sonra tüm bu detaylara ekleyin yalnızlığı, kanat çırpan perdeleri, patlayan rüzgârı, uzun, loş bir koridoru, yarı aralık bir kapıyı; o zaman işte, sahiden de başka cevaplar verilir, birçoğu da, dünyada veya daha manevi bir sözcük seçimi olacaksa, dünyanın dışında, hayalet diye bir şey olup olmadığı kararını ertesi güne bırakmak için uyumak ister. Peki bu hissin anlamı nedir?

Kendi adıma söylemem gerekirse, ben yalnızca bir kez hayalet gördüm, o da rüyamda. Uykumda ondan korktum, titreyerek uyandım, ışıklar ve başkalarının konuşma sesleri korkumu zar zor yatıştırabildi. Yıllar önce bir dostumu kaybettim, birkaç ay sonra da onu son gördüğüm evi ziyaret ettim. Terk edilmişti, şehrin ortasında da olsa geniş holleri ve havadar odaları, ıssız bir çalılık alanla aynı yalnızlık hissine sebep oluyordu. Alacakaranlıkta boş odalardan geçtim, döşemelerin yankıları dışında hiçbir şeyi uyandırmadım. Uzaktaki dağlar (üst pencerelerden görünüyorlardı) günbatımının verdiği hafif rengi kaybetti; durgun atmosfer kurşun rengine dönerken altın sarısı yıldızlar gök kubbede belirdi; geniş ve boş yatağının en derin kanalından usul usul sürünerek akan, suyu neredeyse çekilmiş nehri hiçbir rüzgâr dalgalandırmadı; Ave Maria'nın melodisi kesildi, açık kuledeki çan durdu; istirahate yatan dünyayı güzellik sardı ve dehşet yalnızca güzellikten ilham alırdı. İçim en derin yas

* M.G. Lewis'in *The Monk* kitabından bir öykü. *–çn*

duygularıyla dolu vaziyette odalarda dolaştım. O orada bulunmuştu; canlı bedeni o duvarlarla çevriliydi, nefesi bu havaya karışmıştı, adımlarını bu taşların üzerinde atmıştı. Şöyle düşündüm; dünya bir lahit, gökyüzü bir yeraltı mezarı, biz ise yürüyen ölüleriz. Doğuda esen rüzgârın hızı arttı, çarptığı açık pencere kanatlarını zangırdattı; sandım ki, duydum ki, hissettim ki... Ne hissettim bilmiyorum ama ürperdim. Arkadaşımı bir anlığına da olsa görmek için altımdaki taşları delene kadar diz çökerdim; böyle söyledim kendime, bir an sonra da öyle bildim ama derken dehşetle ve korkuyla titredim. Niçin? Bizim ötemizde, bizim bilmediğimiz bir şey var. Havadaki buharı yukarı çeken güneş bir boşluk oluşturur ve rüzgâr esip o boşluğu doldurur, ruhumuzun görüş alanının ötesinde de böyle bir boş alan var; umutlarımız ve korkularımız, nazik esintilerle veya müthiş hortumlarla bu boşluğu doldururlar ve bir noktada bunu yapmayı bırakırlarsa, kaba duyularımızla algılanamasalar da, bizi izleyen ve koruyan güçlerin var olduğu inancıyla, hisseden kalbimizi beslerler.

Coleridge'e hayaletlere inanıp inanmadığı sorulduğunda, gerçekliklerine inanmasına yetecek kadar hayalet gördüğünü söylemiş; tanıdığım insanlar arasında en canlı hayal gücüne sahip olan kişi de bu yanıtı tekrarladı. Gelgelelim bu gördükleri gerçek hayaletler değildi (konuşma şeklimi mazur görün, inanmayanlar); bunlar gölgelerdi, hayali tayflardı; duyulara hitap etseler de zihinlerde yanılgıdan başka bir his uyandırmıyorlardı, bu yüzden de aynı bir optik yanılsama izlediğimiz anlardaki gibi, gözlerimizle gerçek olduğunu görürüz ama kavrayışımızla sahte olduğunu biliriz. Ben başka suretlerden bahsediyorum. Nişanlısının sadakatinin üzerinde hak iddia ederek geri dönen gelin; katilinin kalbine kahır salan maktul; saat biri vurunca, yatağınızın ucundaki perdeleri havalandıran hortlaklar; kilise avlusundaki mezarlarından, beti benzi hepten solmuş vaziyette kalkıp kadim meskenlerine musallat olanlar; konuşunca yanıtlayanlar; soğuk ve tüyler ürpertici dokunuşlarıyla insanın tüylerini diken diken edenler; hakiki, eski moda, gaipten haber veren, uçuşan, süzülen hayaletler; kim gördü böylesini?

Hayaletlere inandığını gündüz gözüyle kabul eden iki insan ta-

nıdım çünkü görmüşlerdi. Bunların biri İngiliz, diğeri İtalyan'dı. İlki çok sevdiği bir arkadaşını kaybetmişti; bir süreliğine, arkadaşı ona her gece görünmüş, usulca yanağını okşamış, içine huzurlu bir sükûnet yaymıştı. Belirmesinden korkmamıştı ama her gece odasından içeri süzülüp *ponsi del letto insula sponda manca* [yatağın sol tarafına oturduğunda] bir nebze dehşete düşüyordu.

Bu ziyaretler birkaç hafta boyunca devam etmişti ki arkadaşım ezkaza ikametini değiştirdi ve onu bir daha görmedi. Böyle bir hikâye kolaylıkla açıklanabilir ama üzerinden yıllar geçmişti ve bu güçlü, cesur bir zihne sahip adam, "bir hayalet gördüğünü" söylüyordu.

İtalyan olan bir soyluydu, bir askerdi, batıl inanca katiyen meraklı değildi. Erken yaştan itibaren Napolyon'un ordularında savaşmış, Rusya'da bulunmuş, savaşmış, kan dökmüş, ödüllendirilmişti ve tereddüt etmeden, derin bir rahatlamayla hikâyesini nakletti.

Bu şövalye, genç ve (biraz da mucizevi biçimde) yiğit İtalyan, aslında silah arkadaşı olan bir subayla düelloya tutuşmuş, onu kolundan yaralamıştı. Düellonun konusu önemsizdi, yani sonuçlarından dolayı sıkıntıya düşmüş, genç rakibinin devamındaki hastalığında başını beklemişti; neticede diğeri iyileşince sıkı dost olmuşlardı. Beraber Milan'a yerleştirilmişlerdi. Burada, genç adam bir müzisyenin karısına ümitsizce âşık olmuştu, kadınsa aşkına dudak bükmüştü, bu yüzden morali ve sağlığı bozulmuştu. Tüm eğlencelerden elini eteğini çekmişti, silah arkadaşlarından da uzak duruyordu. Tek tesellisi, bizim şövalyenin kulağına, kara sevdasının yol açtığı şikâyetleri akıtmaktı. Şövalye, reddeden güzele ilgi göstermemesini telkin etse de, metanet ve kahramanlık dersleri verse de boşuna uğraşıyordu. Son çare olarak, kafa izni istemesini, ortam değiştirmesini veya avlanarak oyalanmasını ama bir şekilde aklını tutkusundan uzaklaştıracak bir uğraş bulmasını tavsiye etti. Genç adam bir akşam şövalyenin yanına gelip dedi ki: "İzni istedim, yarın sabah erken saatten itibaren izinliyim, o yüzden bana av tüfeğinle fişeklerini ver çünkü iki hafta boyunca avlanacağım." Şövalye istediklerini verdi; fişeklerin arasında birkaç da mermi vardı. "Bunları da alacağım," dedi genç

adam, "kurt saldırılarından korunmak için, zira ormanın derinlerine gizleneceğim."

Genç adam almak için geldiği şeyi almış olmasına rağmen yine de oyalandı. Sevdiği kadının zalimliğinden bahsetti, ona umutsuzca eşlik etmesine bile izin vermediğinden, merhametsizce etrafından def ettiğinden yakındı. "Böyle yapıyor ki," dedi, "unutmaktan başka çarem kalmasın." Nihayetinde gitmek üzere kalktı. Şövalyenin elini tuttu ve dedi ki: "Yarın onu göreceksin, onunla konuşacak, onu dinleyeceksin; sana yalvarıyorum, bu akşamki sohbetimizin onunla ilgili olduğunu ve ağzımdan çıkan son ismin onun ismi olduğunu söyle." "Tamam, tamam," diye haykırdı şövalye, "ne istiyorsan söyleyeceğim ama artık onun hakkında konuşmamalısın, onu unutmalısın." Genç adam, arkadaşını samimi bir şekilde kucakladı ama arkadaşı bunda sevgisinin izlerinden ve sevdiği kadından uzak durmanın verdiği hüzünden fazlasını görmedi; ağzından dökülen son söz, dokunaklı bir vedayla beraber, o kadının ismiydi.

Şövalye, o gece nöbet tuttuğu sırada bir silah sesi bildirildi. Bu durum önce canını sıktı ama sonra bir daha aklına gelmedi, yine de nöbeti bitip yatağına gidince, huzursuz ve uykusuz bir gece geçirdi. Sabah erkenden kapısı çaldı. Gelen bir askerdi. Söylediğine göre genç subayın izin kâğıdını evine götürmüş, bir hizmetçi tarafından karşılanmış, üst kata çıkmıştı; ancak subayın kapısı kilitliydi ve kapıyı çaldığında kimse cevap vermemişti ama kapının altından kan gibi görünen bir şey sızmaktaydı. Bunu duyunca telaşlanan ve korkan şövalye, arkadaşının evine koşturdu, kapıyı kırdı ve onu yerde buldu; beynini dağıtmıştı, kafasız gövdesiyse yerde, soğuk ve katı bir vaziyette uzanıyordu.

Bu felaketin neticesinde yaşadığı şaşkınlık ve keder, şövalyenin birkaç günlüğüne ateşlenmesine sebep oldu. İyileştiğinde, kafa izni aldı ve aklını dağıtmak için taşraya gitti. Bir gece ay ışığında, yürüyüşünden dönerken, iki tarafında ardı görülemeyecek kadar uzun çitler olan dar bir yoldan geçti. Ilık bir geceydi; çalıların arasındaki ateş böcekleri, ayın gümüş ışığının sakladığı yıldızlardan daha fazla parıldıyordu. Aniden yanında bir hışırtı duydu, arkadaşının sureti

çitin ardından çıkıp önüne dikildi. Aynı ölümünden sonra gördüğü biçimde, kafası kopuktu. Bu sureti birkaç kez, hep aynı yerde gördü. Elle tutulamıyordu, yürüyüşü dışında hareketsizdi, hitap edilince hiçbir tepki vermiyordu. Şövalye, bir keresinde oraya bir arkadaşını götürdü. Aynı hışırtı duyuldu, aynı gölge ortaya çıktı, arkadaşı korku içinde kaçtı ama şövalye durdu; beyhude bir şekilde, arkadaşını sessiz mezarından çağıranın ne olduğunu anlamaya, huzursuz gölgenin tekrar istirahate yatması için yapabileceği bir şey olup olmadığını anlamaya çalıştı.

İki hikâyem böyledir; bunları isteyerek kayıt altına alıyorum çünkü biri cesaretiyle, diğeriyse ferasetiyle tanınan kişilerin başına geldiler. Bu "modern misalleri", M.G. Lewis'in, bunlar kadar hakiki olmayan ama muhtemelen daha keyifli bir öyküsüyle sonlandıracağım. Mümkün olduğunca kendi sözcükleriyle naklediyorum.

"Almanya'nın doğusunda, büyük bir ormanın sınırında yaşayan arkadaşının evine doğru seyahat eden bir bey yolunu kaybetmiş. Bir süre ağaçların arasında dolandıktan sonra uzakta bir ışık görmüş. Yaklaştığında, ışığın harap vaziyetteki bir manastırdan geldiğini görerek şaşırmış. Kapıyı çalmadan önce pencereden içeri bakmanın daha uygun olacağını düşünmüş. Küçük bir mezarın etrafında toplanan birkaç kedi görmüş, bu kedilerin dördü, o anda üzerinde taç olan bir mezarı toprağın altına indirmekteymiş. Bu sıradışı görüntüyü gören beyefendi ürkmüş, zebanilerin ve cadıların mekânına geldiğini zannederek atına binmiş ve telaş içinde oradan uzaklaşmış. Yatmayıp onu bekleyen arkadaşının evine geç bir saatte ulaşmış. Oraya ulaştığında, arkadaşı yüzündeki bariz sıkıntı belirtilerinin sebebini sorgulamış. Bey de fazlaca tereddüt ettikten sonra arkadaşının, onun anlattıklarına inanma ihtimalinin pek az olduğunu bilerek yaşadığı serüveni anlatmış. Üzerinde taç olan tabuttan bahsettiği anda arkadaşının o âna dek ateşin önünde yatan kedisi yerinden fırlamış, 'O zaman ben kedilerin kralıyım,' diye haykırmış, şömine bacasından yukarı tırmanmış ve bir daha görülmemiş."

Valerius

Dirilen Romalı

Eylül ayında, öğleden önce saat on bir sularında, Miseno ile Bacoli Burunları'nın en uç noktalarının arasındaki küçük sahile iki yabancı çıktı. Gökyüzü dingin ve masmaviydi, deniz de bu maviyi hafif koyultarak yansıtıyordu. Berrak denizin içinde, şimdi suların altında gömülü olan Roma saraylarının kalıntıları üzerinde yetişen renk renk yosunlar görünüyordu. Parlayan güneş dayanılmaz bir sıcağa sebep oluyordu. Yabancılar karaya çıkar çıkmaz tazelenebilecekleri, güneş ufukta alçalmaya başlayana dek durabilecekleri bir gölgelik aramaya başladılar. Elysion Çayırları'nı* aradılar, verimli ve olgun üzüm salkımlarıyla süslü kavak ve dut ağaçlarının arasından geçerek Ölü Deniz'in** yanındaki lahit mezarların gölgesine oturdular.

Bu yabancılardan biri yüksek tabakadan bir İngiliz beyefendisiydi, nitekim asil duruşu ile haysiyet ve hürriyet dolu tavırlarından da bu durum seziliyordu. Yoldaşının –bugün var olan hiçbir şeye benzetemediğim– görüntüsü, Roma'daki meclis binasının önündeki meydanda bulunan Marcus Aurelius heykelini andırıyordu. Durağan ve buyurgan mizacı Romalı gibiydi; kıyafetini görmeseniz Roma heykellerinden birinin canlandığını zannederdiniz. Şimdiyse Avrupa'da yaygın olan kıyafetlerden giyiyordu ama üzerine yakışmıyordu hatta o da buna alışamamış gibiydi. Oturdukları anda şöyle konuşmaya başladı:

* Yunan mitolojisinde, kahramanlık gösteren ve erdem sahibi kişilerin ölünce gideceği yer. *–çn*

** Burada bahsi geçen Ölü Deniz, bildiğimiz Lut Gölü değil, İtalya'da bulunan başka bir kanaldır. *–çn*

"Dirildiğimde neler hissettiğimi ve asırlar önce gözlerimi terk eden gün ışığı geri döndüğünde –eski halinden eser kalmayan– bu dünyanın bana nasıl göründüğünü sana aktaracağıma söz vermiştim dostum. Ve bunun için daha iyi bir yer seçemezdim. Burası, ölümden sonra mutlu olanların mahalleri hakkında kâhinlerin söz ettiği veya falcıların edindiği fikirleri, kadim ve ulu dinimize göre en iyi yansıtan yer olarak seçilmiştir. Bunlar Romalıların mezarlarıdır. O zamandan bu yana, bu yer günahkârların ellerinde fazlasıyla değişti ama hâlâ Elysion Çayırları ismini taşıyor. Avernus Gölü'ne yakın mesafedeyiz, ayrıca diğer her şey esaretin ve yozlaşmanın izlerini taşırken, önümüzde gördüğümüz hiç değişmeyen mavi Akdeniz'dir.

"Affedersin, sen İngiliz'sin, ülkende özgür olduğunuz söyleniyor. Ben hayattayken öyle bir ülke yoktu. Fakat bir zamanlar kahramanların ayak bastığı topraklara el koyan şu sefil İtalyanlar kanıma dokunuyor. Ne hakla Romalı ismini gasp ederler? Ne hakla dünyanın sahiplerinin ve amirlerinin soyundan geldiklerini farz ederler? Unutuyorlar ki cumhuriyet çöktüğünde, Roma'nın tüm kadim ailelerinin soyları yavaş yavaş tükendi, devamında gelenler bu ismi gasp etmiş olabilirler ama o zaman da Romalı değillerdi, şimdi de değiller.

"Hayattayken, Cicero'nun ve Cato'nun zamanında yaşamıştım. Rütbem ne Roma'nın en yüksek rütbesiydi ne de en düşüğü: Bir Roma şövalyesiydim. Ben hayattayken yalnızca hovardalığıyla tanınan Sezar'ın ülkemi köleleştirdiğini görecek kadar yaşamadım. Hemen hemen kırk beş yaşımda, ülkemi Catilina'ya karşı savunurken öldüm. O zamanlarda, Roma'nın iyi insanları şehirdeki ahlaki çöküş yüzünden hayıflanmaktaydı. Marius ile Sulla bize despotluğun getirdiği sefaleti kısmen göstermişti, ayrıca senatonun yarı tanrılarla doluymuş gibi göründüğü güne lanet okumaya alışmıştım bile. Yine de Cicero, Cato, Lucullus, ayrıca içinin erdem ve bilgelikle dolu olduğunu bildiğim, canciğer arkadaşım olan birçok kişi henüz hayattayken nasıl ülkemden umudumu kesebilirdim?

"Hayatımın tarihçesiyle başını ağrıtmayacağım. Modern zamanlarda aile içi koşullar bir insanın geçmişinin en fazla soruşturul-

ması gereken kısımları gibi görünüyor. Roma'da ise bireyin tarihi ülkesinin tarihi demekti. Forum'da ve Senato'da yaşardık. Ailem iç savaşların çilesini çekmişti: Babam, Marius tarafından katledilmişti; çocukluk çağımda bana bakan amcam ise, Sulla tarafından sürgün edilmiş ve casusları tarafından öldürülmüştü. Bu ailevi talihsizliklerden ötürü, servetim epeyce azalmıştı ama sade bir yaşam sürüyordum ve devletin en yüksek makamlarından bazılarında onurla hizmet ettim; bir keresinde konsül* bile oldum.

"Ama bu fazlasıyla ilgini çekebilecek konuları da anlatmayacağım. O büyük işler yapan büyük adamlarla alakalı bildiğim her şeyi, bu kadar uzun süre sonra bile, sen de gayet iyi biliyorsun zaten. Birlikte olduğumuz süre boyunca, bu konular tükenmez birer sohbet kaynağı oldular, olmaya da devam edecekler. Ama şu anda, söz verdiğim üzere, geri döndüğümde ne hissettiğimi ve gördüğümü, yani üç yıl önceyi ve şu yıkık İtalya'yı anlatacağım.

"Roma'ya yaklaştıkça, binlerce duyguyla sarsıldım. Hiçbir şey görmek, kimseyle konuşmak istemiyordum. At arabasının köşesinde sessizce oturup düşüncelerimi içime attım. Bazen refakatçimi kayda değer bulmuyordum; diğer zamanlardaysa sevdiğim ülkeme sanki ölen çocuğunun anısına tutunan bir anne gibi tutunuyor, duyduğum ve tüm o rahiplerin bana söylediği her şeyden şüphe ediyordum. Bana karşı bir komplo kurulduğuna inanıyordum. Bozulmuş lehçeleri son umutlarımı da yıkmasın diye yolda karşılaştığımız kişilerle konuşmayı reddettim. Hiçbir yeri ziyaret etmeyecektim. Ebedi kent bütün görkemiyle ayaktaydı. Ölemezdi zaten. Yine de, ölmüş olsaydı bile Forum'un enkazının orta yerinde dikilip son bir kez öfkemi yağdırana dek sessiz kalırdım ama sonra söyleyeceklerim ölüleri mezarlarından kaldırırdı: 'Cicero, Cato, Pompey; sahiden öldüyseniz, yolda bıraktığınız iz tamamen silindiyse bile, yine de ruhlarınız Forum'da olmalı; uyanın, kalkın, beni karşılayın!'

"Rahip beni daldığım hülyadan çıkarmak için boş yere uğraştı. Yüzümde kederin izleri vardı, yine de cevap vermedim. Nihayet,

* Roma'da her yıl seçilen ve sadece bir yıl boyunca hizmet eden iki devlet başkanından her biri. *—çn*

'İşte Tiber!' diye bağırdı! Ne de güzel bir nehirdi! Ebedi suları hâlâ akıyordu ve ilelebet akacaktı; dalgaları güneşte parıldıyor veya kara bulutların gölgesine giriyordu; ismini söylemek bile büyü sayılırdı. Gözlerimden yaşlar taştı. At arabasından indim. Göl kıyısına koşturdum, dizlerimin üstüne çöktüm, Jüpiter'e ve Pallas'a dudaklarımı titreten, neredeyse gözlerimi karartan dualar ettim. 'Jüpiter, Capitol Tepesi'nin Jüpiter'i, ne de çok zafer elde ettin, tapınakların var olmaya devam etsin, sunaklarına kurbanların getirilsin! Minerva Roma'yı korusun.' O ıstıraplı dua ânında, ülkemin kaderi hâlâ muallaktaymış, kılıç hâlâ üstüne inmemiş gibi göründü. Heyhat, onca büyük ve iyi şeyin bittiğine inanamıyordum

"Refakatçim beni kutsal nehrin kıyılarından beyhude ayırmaya çalıştı. Kımıldamadan nehrin başında oturdum; gözlerim etrafımdaki değişmiş manzaraya kaymadı, ya sulara ya da tepemdeki mavi göğe bakıyordum. 'En azından... En azından bunlar hep... Hep aynılar!' Ülkemin yıkılışı ıstırapla aklıma düşüp içimi yaktığında ancak bu kelimeleri söyleyebildim. Rahip beni teskin etmeye çalıştı. Sessizleştim. Nihayet, hırsımın şiddeti hakkımdan geldi, saatler boyunca delice mücadele verdikten sonra beni at arabasına götürmelerine izin verdim, perdeleri kapadım, yakıcılığı yalnızca kuvvetten düştüğümde azalan düşlere kendimi bıraktım.

"Roma'ya geceleyin vardık. 'Yarın,' dedi refakatçim, 'Forum'u ziyaret edeceğiz." Razı geldim. Bana eşlik etmesini istemediğim için, niyetimi açığa vurmadan erkenden yattım. Beni sıkıştırmasından kurtulduğum anda, bir rehber çağırttım ve beşeri azametin kendini gösterdiği o yeri ziyaret etmek üzere aceleyle çıktım. Ay yükselmişti ve Roma kentinin üzerinde parlıyordu; benim hatırladığım Ulusların Kraliçesi'ni hiçbir şekilde andırmayan o yere Roma diyebilirsem tabii. Corso Caddesi'nden geçtik ve görkemli dikili taşları gördüm; bana âdeta ülkemin görkeminin tükenmediğini söylüyorlardı. Antoninus Sütunu'nun önünde duraksadığımda yerin derinlerine battığını ve çevresinde kırk sütunun daha kalıntıları olduğunu fark etmek, aklımda çürüme düşüncesini uyandırdı. Bilmediğim yollardan geçerek Forum'a yaklaşırken kalbim korku ve infial içerisinde

atıyordu. *Campo Vaccino*'nun* –Roma Forumu'na şimdi bu kepaze isim tayin edilmiş olmalıydı– parçalanmış kolonlarını ve harap tapınaklarını gördüğümde büyü bozuldu. Etrafa bakındım ama hiçbir şey önceden olduğu gibi değildi. Benim zamanımdan sonra inşa edilmiş tapınakların bile harabelerini gördüm. Kolezyum bana yabancıydı. Sanki bu görkemli harabelerin değişmiş halleri, kalbimi ele geçirmiş olan infialin coşkusunu aniden bastırmıştı. Roma Forumu'nu alçalmış ve küçük düşmüş bir halde düşünmeye hiçbir zaman cüret etmemiştim; ama aklımda kırık kolonlara ait belirsiz bir görüntü vardı çünkü eskiden tapındığım yerde çürümeye bırakılmış olan düşmüş tanrıların suretlerini öyle hatırlıyordum ama her şey değişmişti ve Camillus tarafından dikilen tapınaktan kalan sütunlar bile etrafı farklı ölümsüzlük adaylarıyla çevrilerek kimliğini kaybetmişti. Sakince rehberime döndüm: 'Tamam, bunlar Roma Forumu'nun kalıntıları. Peki ya ağaçlı yolun sonunda gördüğüm, ay ışığında gölgesi harikulade ve görkemli bir şeylerden bahseder gibi görünen muazzam bina nedir?' 'Orası Kolezyum.' 'Nedir bu Kolezyum?' 'Bilmiyor musun? Roma İmparatoru Vespasianus tarafından inşa edilen meşhur sirk.' 'Roma İmparatoru demek? Pekâlâ, bir uğrayalım.' Kolezyum'a, o asil ve ulu imparatorluk kalıntısına baktık; imparatorluğa aitti, evet, ama aynı zamanda Roma'ya aitti. Forum'un kırık sütunlarının söndürdüğü coşkum, bu muhteşem yapı tarafından tekrar uyandırıldı. Ay ışığı kırık kemerlerin arasından geçerek, otlar ve dikenlerle taçlandırılmış yıkık duvarların etrafına bir hale yayıyordu. Etrafa baktım ve içimi kutsal bir huşu kapladı. Asil yurttaşlarımın ruhları *Campo Vaccino*'yu terk etselerdi, gelip buraya musallat olurlardı. Bu binanın üzerinde sonsuzluğun mührü vardı, kalbim bunun uyandırdığı zaptedilemeyen duygularla kabarıyordu. Bir kelime dahi etmedim.

"Heyhat! Heyhat! Böyleydi işte Roma'nın menfur bir batıl inançla düşmüş, parçalanmış, alçaltılmış vaziyeti; yine de hâlâ sevgi ve hürmet uyandırıyor, insanın zihnini arındırabilecek ve soylulaştıra-

* (İta.) İnek Çayırı –*çn*

bilecek her şeyi tahayyül etmesini sağlıyordu. Kolezyum, Roma'nın simgesiydi. Kemerleri, mermerleri, insanda tapınmaya yakın ve korkuyla karışık bir saygı uyandıran asil havası, harikulade ve tarifsiz güzelliği; hepsi azametine işaret ediyordu. Yıkık duvarları, otla kaplı payandaları ama hepsinden de fazla, içini dolduran onur kırıcı görüntüler; bunlar da düşüşünü anlatıyordu.

"Rehberimi azlettim. Kolezyum'dan asla çıkmayacaktım; dünyadaki ikinci ikametim sırasında meskenim burası olacaktı. Her noktasına ayak bastım. Tepesinden, ayın soğuk ışıklarının altında uyuyan Roma'yı seyrettim. Aziz Petrus Bazilikası'nın kubbesi ve çeşitli başka kubbeler ile kuleler ikinci bir şehir oluşturuyor, insanların meskeni üzerine tanrıların meskenini koyuyordu; Konstantin Kemeri ayağımın dibindeydi; Tiber Nehri, şehrin modern zamanlarda yaşadığı büyük değişim; hepsi dikkatimi çekti ama yalnızca belirsiz ve geçici bir ilgi uyandırdı. Artık Kolezyum bütün dünyam ve ebedi meskenimdi. Merakım ve arsızlığım beni şimdilik oradan ayırmış olabilir ama yokluğum kısa sürecek ve kalbim de hâlâ orada. Geri döneceğim. Ve ölmeden önce, o kutsal mıntıkada, Romalılara ve hürriyete son uyandırma çağrımı yapacağım.

"Artık Roma'nın düştüğüne, konsüllerinin ve zaferlerinin tükendiğine, Capitol Tepesi'ndeki tapınakların yıkıldığına gerçekten ikna olmuştum. Ama Kolezyum, başka türlü beni yok edecek güçteki düşüncelerimi yumuşatmıştı. Öfke, ümitsizlik, tüm insani ihtiraslar içimde öldü. Gösterisinde kayıtsız bir seyirci olduğum bir dünyaya, yıllar boyunca bir hacı gibi kendimi adadım. Roma öldüyse, ben de insan yaşamının kalıntıları kadar midemi bulandıran kalıntılarından kaçacaktım. Vatanımın azametini yalnızca Kolezyum'da görüyordum. Kadim bir Romalı'ya layık tek sığınak orasıydı.

"Ama aniden, insan zihnini dehşete düşüren bir his olan mutlak yalnızlık, kalbimde yeni bir değişime yol açtı. Kadim Roma'nın sunduğu tüm gösterileri dün gibi hatırlıyordum. Binanın kemerlerinden birinin altına oturup yüzümü ellerimle saklayarak, gün ışığını son kaybettiğimde geride bıraktıklarımın hatırasına döndüm. Tam gücün zirvesindeyken konsüllüğü bırakmıştım. Birkaç yıl öncesin-

de, Marius ile Sulla tarafından parçalanan –ve kimsenin erdemiyle desteklenmeyen– imparatorluk, boyun eğmenin sınırında yalpalıyordu. Fakat benim ömrüm esnasında yeni bir ruh yakalanmıştı; Camillus'un ve Fabricius'un ruhlarında yanan kutsal ateş, insanlara yeniden hayat veriyordu. Ben Cicero'nun, Cato'nun ve Lucullus'un arkadaşı olmanın keyfiyle iftihar ediyordum; arkadaşlarımın çocukları olan daha genç adamlar, yani Brutus ile Cassius da eşdeğer bir faziletin vaadiyle yükseliyorlardı. Öldüğümde, şiddetle inanıyordum ki, felsefe ve bilimde dünyada eşi görülmemiş bir noktaya geldiğinden dolayı Roma artık düşmesinin imkânsız olduğu bir kusursuzluk hâline yaklaşıyordu ve insanlar hâlâ korkuyor olsalar bile bu onları harekete geçmeye çağıran sağlıklı bir korkuydu ve iyiliğin zaferini daha da temin ediyordu.

"Uyandığımda Roma artık yoktu. Kusursuzluğun müjdecisi olarak göklere çıkardığım o ışık, cenazesine pırıltı katan meşalelere dönüştü ve ruhları birer kusursuzluk tapınağı olan o insanlar, odun yığınında yakılan ölülerdi. Hiçbir ulus böyle bir ölüm görmemiştir ki katilleri bir yandan mezarının etrafını bayram yerine çevirip diğer yandan da dünyanın neredeyse yarısını yok etsin. Bu gladyatörlerin ve canavarların dövüşü değil, çarpışan ihtirasların azılı kavgası, milyonların savaşıydı.

"Ama şimdi hepsi geçti. Tiranın sevinci solup gitti. Asırlar boyunca öyle müthiş kalan ve krallıkların ganimetleriyle bezenen, adına Roma denilen abide artık tozlarına ayrıştı. Yeri belli olsun diye tek tük sütunları ve kemerleri duruyor ama insanları öldü. Şu an sahibi olan yabancılar, Romalıların tüm niteliklerini kaybetmiş ve Roma'nın yüce dininden dönmüş. Modern Roma Hıristiyanlığın başkenti ki bu unvan da çaresizliğimin üzerine tüy dikiyor.

"Dünyada uzun asırlar içerisinde yavaş bir akışla meydana gelen değişimleri anlatmakta insan dili kifayetsiz kalıyor, bu doğru ama benim müstesna durumumda o birkaç asır birkaç gün gibi geçti. O anların ıstırabını anımsarken tüylerim ürperiyor. Üzücü bir düşünce silsilesi değildi; sinirlerini içten içe yiyip dışarı hiçbir emare yansıtmayan bir ümitsizlik değildi; sevdiğin birini kaybettiğin ilk andaki

keder sancısı değildi. Alevleri, ormanlarla kentleri saran azgın bir yangındı; beraberinde ağaçları ve kayaları taşıyan, nehirlerin akışını aksi istikamete döndüren mahşeri bir heyelandı; denizleri çalkalayan, dağları ters yüz eden, yerin altındaki sırları insanlığın gözleri önüne sermekle tehdit eden bir depremdi. Bunlardan bile fazlasıydı! Herhangi bir kelimenin anlatabileceği ya da resmin gösterebileceğinden fazlasıydı!"

Yabancı anlatmaya ara verdi ve devamında uzun bir sessizlik oldu. Gözleri önündeki durgun sulara dikilmişti, refakatçisiyse ona hayret ve heyecanla bakıyordu. Bir esinti denizi usulca yaladı ve suyun yüzeyinde hareler oluşturdu; hışırtısı ağaçların arasında duyuldu. Romalı, bu ufacık değişimle hülyasından uyandı ve devam etti.

"Kolezyum'un içine ilk adım atmamın üzerinden bir yıl geçti. Sık ve koyu otlar ay ışığında daha da koyu görünüyordu, harap haldeki kemerler dinginlik ve güzellik içinde yükselmekteydi. Hava sessizdi; vakit gecenin körüydü ve şehirden ses gelmiyordu. Sonra ay yavaş yavaş kayboldu ve gün doğdu. Beşeri yaşamın sesleri başladı, geceleyin yalnızca hatıralarımla ahbaplık eden düşüncelerim rotalarını adi ve aşağılık gerçekliğe çevirdiler. Mevcut durumumu düşündüm çünkü geleceğimi planlamam lazımdı. Refakatçim olan rahipten hiç hoşlanmıyordum. Dünyaya dönüşümden bu yana geçen kısa sürede, onun ait olduğu insan sınıfına karşı büyük bir tiksinti duymaya başlamıştım. Batıl Katolik inancından hoşlanmıyordum, dolayısıyla vaizleri ve hizmetkârlarıyla herhangi bir alakam olsun istemiyordum. Sahip olduğum mücevheratla para beni geçindirmeye yeterdi, ayrıca varlığının üzerimde yarattığı tabi olma hissinden de kurtulmak istiyordum. Memleketim Roma'da olmama rağmen bilmediğim âdetleri olan yabancı bir şehirdeydim. Konuştukları lisanı zorlukla anlıyordum ve eski yaşamımın hatıraları beni yalnızca gülünç hatalar yapmaya itiyordu. İşte o anda bir çeşit ilahi müdahale gerçekleşti, beni gözetmesi ve yaşadığım güçlüklerden azat etmesi için iyi kalpli bir dâhi gönderdi bana.

"Ertesi sabah ortadan kaybolduğumu fark eden rahip, önceki

gece bana eşlik eden rehberi gönderip beni geri getirmesini istedi. Kendisi de himayesi altında bulunan nadir tipi kamuoyuna açmak için ziyaret turlarına başladı. Başkalarının yanı sıra, uzun süredir Roma'da ikamet eden ve kendisini çok iyi tanıyan Lord Harley'yi ziyaret etti. Lord Harley ile ailesini tanırsın. O yüzden sana onları anlatmama gerek yok. Aynı zamanda Lord Harley'nin eşini de tanıyorsun, bu yüzden yaşlı rahibin anlattıklarının onda uyandırdığı ilgiyi ve merakı tahmin edebilirsin. Böylece bir at arabası çağırttı ve rahibi de yanına alarak beni görmek için otele gitti. Ben dönmemiştim. Peşimden gönderdikleri rehber, Kolezyum'dan çıkmayı reddettiğime dair hanımefendiyi bilgilendirdi. O da rahibi otelde bıraktı ve yanına sadece oğlunu alarak sığınağıma geldi.

"Çocuğunu elinden tutarak yanıma yaklaştığını gördüğümde, güney tarafındaki harap kemerlerde oturuyordum. Yanıma oturdu, birkaç saniye duraksadıktan sonra benimle İtalyanca konuştu. 'Seni bölüyorsam özür dilerim. Peder Giuseppe'yi gördüm ve kim olduğunu biliyorum. Mutsuzsun, modern dünyamıza ahbabın ya da ilişkin olmaksızın bırakıldın. Sana ahbaplık etmeme izin verir misin?' Bana tamamen yabancı olan bu güzel kızın söyledikleri kafamı karıştırdı, böyle sevecen ama alışılmamış bir teklife ancak biraz duraksadıktan sonra cevap verebildim. Sürdürdü: 'Sana yalvarıyorum, beni eski bir tanıdığın gibi düşün. Modern bir İtalyan gibi değil çünkü gerçekten de değilim, uzaklardan gelip kadim şehrini ziyaret eden o sayısız yabancılardan biri gibi düşün. Uzak bir ülkeden geliyorum, dolayısıyla lisanınıza ve kanunlarınıza yabancıyım. Sen bana kendi zamanında önemli ve kıymetli olan şeyleri öğret, ben de sana bizim örf ve âdetlerimizi öğreteyim.'

"Böyle konuşarak, tatlı gülücükleri ve nazik belagati ile beni ve güvenimi tamamen kazandı. 'Beni kızın olarak gör,' dedi, 'bir İskoç kızına bu onuru bahşedersen tabii. Senin zamanında bilinmeyen ama sonra Sezar tarafından keşfedilen *Ultima Thule*'den* geldim. Benden epeyce yaşlı olan ama zihnimi beslemeyi seven bir İngiliz'le

* Bilinen sınırların ötesindeki yer. *–çn*

evliyim. Evimize gel; orada sevilip el üstünde tutulacaksın, düşen ülkenin içinde yarattığı sancıları yatıştırmaya çalışacağız.'

"Peşinden evine gittim, o günden itibaren aramızda başlayan ahbaplık hayatımdaki tek umut ve huzur kaynağı oldu. Dünyaya dönüşümden sonra içimdeki şefkat hiç uyandırılmamış olsaydı, uzun yaşayamazdım. Ne var ki Isabell çaresizliğimi yatıştırdı ve kalbimin tüm yaralarını meleklere özgü bir şefkatle sardı. Onu ne kadar sevdiğimi, sesinin kulağıma ne tatlı geldiğini anlatamam. Cicero bile Tullia'yı, benim bu kutsal yaratığı sevdiğim kadar sevmemiştir. Faziletinin veya bilgeliğinin yarısını bile tahmin edemezsin. Hem öyle açık yürekli hem de öyle hassas ki önceki hayatımda hiç deneyimlemediğim bir şekilde ruhumu alıp kendi ruhuna bağlıyor. O benim vatanım, dostlarım, kaybettiğim her şeyim.

"İşte, hayata döndükten sonra ilk hissettiklerimi sana anlatma vaadimi yerine getirdim. O zamandan beri öğrendiklerimi öyküleştirmeme gerek yok. Önümüzdeki seyahatte sohbet edip tartışmak için bol bol vaktimiz olacak zaten. Memleketini görmemi istedin, ben de ikna oldum ve yarın yola çıkıyoruz. Roma'yı –Kolezyum ile Isabell'i– ardımda bırakıyorum, böyle de tez canlıyım işte. Tekrar ölmeden önce modern zamanların iftihar edilen ilerlemelerini görmek, beşeri meselelerdeki büyük çalkantılardan sonra insan ırkının kusursuzluğa benim zamanımdakinden daha yakın olup olmadığına kanaat getirmek istiyorum."

İki dost ayağa kalkıp gemilerine döndüklerinde güneş çoktan alçalmıştı. Onlar Napoli'ye kürek çekerken ve Miseno Burnu ile etrafındaki adalar ufukta siyah birer noktaya dönüşürken, güneş gökyüzünü ve suları yakıcı bir turuncuya boyayarak tamamen battı. Koyun diğer tarafında yükselen ayın gümüşi ışığı, İtalyan günbatımının parlayan renkleriyle karşılaştı. Gece çöktü, balıkçı teknelerinin ışıkları suyun üstünde parıldarken, bir iki büyük gemi de devasa gölgeler gibi ay ile aralarından geçti. Günbatımının ve ayın yumuşak ışığının yarattığı muhteşem manzara, insanı hülyaya davet ediyor, o ânın büyüsünü bozulmasın diye âdeta konuşmayı yasaklıyordu. Yaşlı Romalı, muhtemelen eskiden Baiae'de geçirdiği, ebedi

güneşin o anki gibi battığı, başka zamanlarda başka insanlarla yaşadığı günleri düşünüyordu.

[Hikâye bu noktada bitiyor ama Isabell Hurley'nin bakış açısından anlatılan ve başka parçalardan oluşan bir versiyonu aşağıda mevcut.]

Yalnız dostumu Kolezyum'dan çıkarmayı başardıktan sonra Lord Harley'nin de rızasıyla, evimizin bir odasına yerleştirdim. Başlarda toplumun tümünden kaçıyordu ve ruhunun girdiği buhrandan sağlığı da etkilenmişti. Alakasını uyandırmayı ve onu içine battığı kayıtsızlıktan her ne pahasına olursa olsun çıkarmayı vazifem bilmem gerektiğini anladım. Etrafındaki her şeyi, hiçbir ilgisi olmayan bir merasim olarak görüyordu. Hakikaten de dünyamızdan tamamen soyutlanmıştı; bu dünyayla bağları asırlar önce kopmuştu; bu bağlardan en azından birini tekrar kurmasına yardım edemezsem çok geçmeden helak olacaktı. Roma'nın kadim ululuğunu anlatan görkemli harabeleri ziyaret etmesini sağlamak istiyordum. Bu tercihimde bir süre tereddüt ettim; en heybetli yapılar onun zamanından sonra inşa edilmişti ama en azından aşina olduğu yerlerde bulunmaları, aksi halde sahip olduğunu bilmediği ilgisini uyandırabilir diye düşündüm. Sarmaşıklarla ve en güzel otlarla kaplı, parçalanmış duvarlar ve kulelerden oluşan büyük yığınlar halindeki, benim de ziyaret etmeye bayıldığım Antoninus Hamamları, insan eliyle yapılan herhangi bir şeye göre bir dağın doğal manzarasını çok daha fazla andırıyordu. Onu bu asil harabelere götürmeye kararlıydım.

Bir gün bu sebeple yanına gittim; önceki hayatından ve ölümünden bahsetmek niyetiyle, şöyle dedim: "Ülkenin düştüğünü, imparatorların hükmünde yozlaştığını görmeden önce öldüğün için mutluydun. Cumhuriyetin gücünün, şanının devamında gelen bu imparatorların yönettikleri bölgelerin ve ganimetin boyutu, o zamandan önce veya sonra görülmemişti. Mutlak güce sahip bu adamların yaptıkları işler ve hatalar, hem çok vahşi hem de çok büyüktü. Düşmanları ellerinden kaçamazdı. Canları istediklerinde,

milyonlarca kişiyi ayaklarının altında çiğnediler. Aralarında yalnızca birkaç tanesi hükmünü iyilik namına kullandı ama çoğu, en kötü olanları bile, kaynaklarını azamet için harcadı. Arkalarında müthiş anıtları bıraktılar ve ben bu anıtları imparatorluğun ululuğunun sonucu olarak görmüyorum. Yakışıksız ellerde inşa edilmiş de olsalar, bunlar cumhuriyetin erdemlerinin ve gücünün etkileridir. Oraları ziyaret ettiğimde, bunlar Camillus, Fabricius, Scipio tarafından tasarlanan işler olarak takdir ediyorum; Caracalla'yı, Nero'yu, hatta kavimlerinin daha erdemli üyeleri olan Titus ile Adrian'ı bile yalnızca işçi olarak görüyorum. Kolezyum'u ziyaret ettiğim vakit, orayı inşa eden Vespasianus'u veya kanlarıyla kirleten gladyatörleri ve canavarları düşünmüyorum, tam aksine kadim Roma'nın ve ülkelerini barbarlardan kurtararak bütün dünyayı mucizevi erdemleriyle aydınlatan asil kahramanların ruhlarına dua ediyorum. Roma'nın despotları tarafından inşa edilen yapıtları görmekten rahatsız olduğunu duydum, öyleyse oraları benimle ve bu ruhla ziyaret et ki içinde kötülüğün refakatinde elde edilen gücün asla veremeyeceği cinsten bir huşu ve saygı uyandırsınlar."

Onu ikna etmeme izin verdi. Hamamlara giderken, Capitol Tepesi'nin altından ve Palatino Tepesi'nin ardından geçtik. Kadim Roma'nın esas yerleşimi terk edilmişti, artık çok az insanın geçtiği çimenlik yollardan ve tarlalardan geçip Forum'u ve Roma'nın en yoğun nüfuslu tepelerini ziyaret ettik. Şanslıydık; etraflarında modern binalar olsa, harabeler güzelliklerini kısmen kaybederdi; tek esef kaynağımız, Capitol Tepesi'nin de Palatino ve Caelian Tepeleri kadar ihmal edilmemesiydi. Valerius'un ne hissettiğini anlayamıyordum. Duyguları güçlüydü ama sessizdi ve gözlerini göğe dikmişti; sadece bir kez şöyle dedi: "Sadece ama sadece gök kubbeye bakmaktan hoşlanıyorum çünkü orası asla değişmiyor." Hamamlara girdik, tüm odaları gezdikten sonra kırık merdivenden indik; üzerlerine çıktığında tarlalara, vadilere ve eğimli tepelere benzeyen, uçsuz bucaksız kemerlerin, duvarların üzerinden geçtik. Etrafımızı çeviren mis kokulu bitkiler, yolun iki tarafında yükselerek insanı aldatıyordu ve üzerinde yürüdüğümüz harabeleri göze daha da uzun göste-

riyordu. Bazı payandaların tepeleri, en güzel çiçeklerle süslenmiş tarlalar gibi yayılıyordu. Sonra zorlu bir yoldan döne döne çıkarak bir kulenin tepesine ulaştık ve bütün Roma, Tiber'in kavisli sularıyla beraber, önümüze serildi. Burası, Roma'daki tüm yerler arasında ziyaret etmeyi en sevdiğimdi: Doğanın güzelliğini, rayihasını, insan gücünün görkemli tasarısıyla birleştiriyordu; böyle birleştiklerinde, kalbimin en derinlerinde ilgi ve alaka uyandırıyorlardı.

O zirvede oturduk. Kendi gözlerimde parıldayan hayranlık ve huşu ifadesini yol arkadaşımın gözlerinde de aradım. Onun gözleri yaşlarla kaplıydı. "Buraya beni," dedi, "Romalıların yapıtlarını göreyim diye getirdin ama yıkımdan başka bir şey görmüyorum. Sürüyle güzel tapınak toza dönüşmüş. Gözlerim yedi tepeye kayınca görkemlerinin solup gittiğini görüyorum. Forum'un sütunları bile kırılmışken, Roma'da ne ayakta kalabilirdi ki? Doğanın ıssızlığına dönmüş olan diğer tepelere kıyasla, Capitol daha mutsuz ve modern binalarla kirletilmiş. Ve bu harabe, evet belki büyük ama sefil bir hikâye anlatıyor. Bu hamamlar benim zamanımda yoktu. Bunlar bütün ihtişamlarıyla dikildiklerinde, ben dünyayı unutalı birkaç asır olmuştu. Ama şimdi bunların da çatısı çökmüş, döşemeleri solmuş, çimenle otla dolmuş, paramparça ama hâlâ ayakta; böyledir işte Roma'nın ölümsüzlüğü. Roma'nın duvarları ayakta ve muazzam bir döngüyü anlatıyor; modern şehir, kadim enkazlarla dolu. Yabancılar başlarına üşüşüp kalıntıların büyüklüğüne şaşıyor. Ama benim için hepsi boş. Quirinus'a ve o zamanlar ebedi kent dediğim bu yerin koruyucularına dua ettiğim kadim tapınaklar... Heyhat, neden uyandırıldım da gerçekleri gördüm?"

"En kederli düşüncelere takılıyorsun," diye yanıtladım. "Roma düşmüş olabilir ama hâlâ saygı duyulan bir yer. Buranın yozlaşmış evlatlarının, emanetlerini korurlarken verdikleri uğraşları ve çektikleri sancıları izlemek bile eşsiz hatta güzel bir manzara. Herkes burayı hevesle ziyaret ediyor, buradan esefle ayrılıyor. Bu duvarların içinde her şey kutsal görünüyor. Bir yabancı buranın hudutları içerisinde ikamet ettiğinde, sanki kutsal bir tapınakta yaşıyormuş gibi hissediyor. Kutsal ama kirletilmiş bir tapınak; buraya gelenin

hayranlığına içerleme ile acıma karışıyor, kalbini yumuşatan ve ihtiyarlıkta bile unutamayacağı duygularla doluyor. Bana öyle geliyor ki başıma en büyük talihsizlikler gelse bile, yine de Roma'da yaşamış olmanın hatırasıyla kısmen teselli olurdum. Atina'da Perikles çağından birisi dirilseydi, senin Roma'nın yaşlanmasına ve çürümesine üzülmene kıyasla, oranın düşüşüne hayıflanmak için çok daha fazla sebebi olurdu."

Valerius'un içinde hâlâ bir şekilde dünya ile arasında bir bağ olduğu duygusunu bu manzaralarla uyandırmaya çalıştığımdan ve ona ülkesinin kalıntılarını göstermektense duygularını hareketa geçirmek istediğim için elimden geldiğince mükemmel ve tablo gibi yerler seçtim. Henüz Pantheon'u görmemişti. Onu oraya o gün götürmeyecektim zira bir Katolik kilisesine dönüştürülmüş olması –muhtemelen iyi korunmuş olmasına rağmen– Valerius'u ziyadesiyle tiksindirecekti. Ayın henüz yükselmekte olduğu ve tapınağın açık çatısının üzerinde parladığı zamanı seçtim. Bir akşam, saat yedi sularında, nereye gittiğimizi söylemeden onu dışarı çıkardım. Binanın etrafından dolaşıp arka kapıya geldik; kapı açıktı ve dar ve pis merdivenlerden inerken bir adam yolumuzu aydınlattı. Aşağı inerken ona döndüm ve şöyle dedim: "Şimdi senin zamanından kısa süre sonra inşa edilen ve tüm tanrılara adanan bir tapınak göreceksin." Muhtemelen bir harabe görmeyi bekliyordu ama bak sen şu işe! Dünyada bugüne dek inşa edilmiş en güzel tapınağa girdik. Parlayan ay, yanında yanıp sönen yıldızlarla beraber, doğrudan açıklığın tepesindeydi ve hem kubbeyi hem de döşemeyi aydınlatıyordu. Sütunlar belirsizce parıldıyordu. Güzelliğin ruhu ışınlarını en sevdiği çocuğuna yolluyordu ve her şeyin –insan zihninin bile– yumuşak ama yine de parlak bir görkemle içine sızıyordu. Bu manzarayı seyrederken, insanın takdiri buranın telkin ettiği derin histen ayrılıyor, mevcut tanrıdan keyif alıyordu. Bu işi insanlar yaptıysa, şanı doğadan geliyordu; doğa bütün güzelliğini bu kutsal tapınağın üzerine döküyordu. Karanlık gökyüzündeki parlayan ayın ve etrafında yanıp sönen yıldızların ışığı ve güzelliği içine nüfuz ediyordu. Neden insanın lisanı, düşüncelerini ifade edemez ki? Nasıl oluyor da aşırı

güzellikten doğan, yüreği nazik ama hevesli bir ateşle saran, erdem ve sevgi aşılayan bir his, ifade etmek için fazla yoğun olabiliyor? İkimiz de sessizdik. Tapınakta dolaştık ve sonra bir sunağın basamaklarında oturarak uzun süre tefekkür ettik. Böyle zamanlarda, insan doğaya nüfuz eden Panteist sevginin varlığını daha da fazla hissediyordu ve ruha can veren tek his –böyle bir ifade kullanılabilirse– güçlü bir şefkat ve sevgi oluyordu. Sonunda oradan ayrılmak için kalktığımızda, Valerius, "Neden bana her şeyin değiştiğini söylediler? Tanrılarımızın bu tapınağı duruyor ya işte," dedi. Neden bilmiyorum, bu saf mutluluk ânını zehirlememek adına bunu yapmamalıydım ama önünde tek bir lambanın yandığı mihrabın üzerindeki haçı pervasızca işaret ettim. Haç benim duygularımı değiştirmiyordu ama yol arkadaşımınkileri ekşitiyordu. Bakması çok güzel olan elmayı ısırdığında, içinden kurt çıkmıştı. Haç ona öyle büyük, öyle dayanılmaz bir değişimden bahsediyordu ki kalbinde yükselen sevgi ve huşu tek bir ayrıntıyla yok olabiliyordu. Onu içinde kısa süre önce uyanan derin güzellik ve kutsal huşu hissine geri döndürebilmek için beyhude çabaladım. Büyü bozulmuştu. Ayın aydınlattığı kubbe, parıldayan döşemeler, sıralı loş sütunlar ve karanlık gökyüzü onun gözünde kutsallıklarını kaybetmişlerdi. Tapınaktan aceleyle çıktı.

Ölümünden sonra ülkesinde ne kadar büyük ve güzel şeyler olduğunu bilmek adına içinde bir arzu uyandırmak ilk işim oldu. Vergilius, Horatius, Ovidius, Lucanus, Livius, Tacitus ve Seneca hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Onunla sohbet etmek için birçok fırsatın olacak, bu öğrettiklerimin içinde uyandırdığı duyguların neler olduğunu kendisi benden çok daha iyi anlatabilir. Kolezyum'un zorlukla tırmandığımız, çok az kişinin bizi takip edeceği ücra bir köşesine veya Caracalla Hamamları'nın duvarları üzerinde bir noktaya, hatta daha sık olarak, ölümün güneş keyfi yaptığı ve masmavi gökyüzü dışında her şeyin dışarıda kaldığı yere, Cestius'un mezarının ayağına gidip beraber bir şeyler okurduk ve okuduklarımızı tartışırdık. Tartışmalarımız sonsuza dek sürerdi. Roma'nın parlak güneşi üzerimize vururdu, hava ve bütün o manzara mutlulukla, gü-

zellikle doluydu. Kalbim şendi, yol arkadaşımın göğsünde de benzer hisler uyandırmak daimi uğraşımdı. Orada Georgics'i* okuduk ki bu bana o âna dek kelimelerin bahşedecek gücü olmadığını zannettiğim boyutta bir mutluluk getirdi. Ancak bu güzel havaların ve ilham verdiği neşeli şiirlerin hissettirebileceği, kapalı bir havada asla hissedemeyeceğime emin olduğum, sarhoş edici bir keyifti. Okumamız bittiğinde, Roma'nın galerilerinden birini ziyaret ederdik. O vakitlerde Lord Harley'nin çalışma saatleri sona ererdi ve hep bize eşlik derdi. Bu keyif hissi, Roma'nın zarif heykelleri ve resimlerini görmekle devam eder, daha da artardı. Valerius bana bir yakınlık duyuyor muydu peki? Ne yazık ki hayır. Tüm düşüncelerinin üzerine çökmüş bir kasvet örtüsü, Roma güneşinin ve Vergilius'un dizelerinin dağıtamadığı bir hüzün bulutu vardı. Derinden hissediyordu ama hissettiklerinin arasında pek az neşe vardı. Ona duyduğum diğer hislere ek olarak, yol arkadaşımın dünyalı bir varlık olmadığına dair anlaşılmaz bir sezgim oluştu. Arada bir benim gibi nefes alıp almadığını veya ayağının dibine gölgesi düşüp düşmediğini kontrol etmek için endişeyle duraksardım. Sureti hayatta gibiydi ama o ölülere aitti. Korku veya dehşet duymadım; onu sevdim ve saydım. Mutluluğuyla içtenlikle ilgileniyordum ama bu alelade hislerin yanında bir şaşkınlık, dehşet diyemem ama o itici hisse yakın bir şey, ismini koyamadığım ama tüm düşüncelerimle iç içe geçen ve onunla bütün münasebetimi tuhaflaştıran bir duygu vardı. Bazen evde düşüncelerimizden bahsederken, içleri parlayan ama durgun bakışlı gözleriyle karşılaşırdım; yalnızca sevgiyle baksa da beni kontrol ediyordu. Elini elimin üzerine koyduğunda titremezdim ama kaldırana kadar düşüncelerim donar, kalbim isteksizce ve huzursuzca kabarırdı. Ama bunlar önemsiz şeylerdi; güçlükle farkına varırdım, ayrıca ona olan sevgimi ve ilgimi azaltamazdı zaten. Belki gerçeğin tamamını bilseydim, ona olan alakam artardı bile. Zorla değil ama içimden geldiği zamanlarda, ilgi ve fikri bir duygudaşlık vasıtasıyla, aramızdaki dünyevi engeli kaldırmak için uğraştım.

* Muhtemelen MÖ 29'da yayımlanan, Romalı şair Vergilius'a ait şiir. *–çn*

Kem Gözlü

Yabani Arnavut, dizlerine kadar ceketi
Eşarp bağlamış kafasına ve işlemeli tabancası
Hakkını verelim, altın nakışlıdır giysileri;
Makedonya'nın kızıl eşarplı adamı.
—Lord Byron, *Childe Harold's Pilgrimage*

Moralı Katusthius Ziani, seyahati sırasında Yanya paşalığının içinden geçerken bitkindi ve buranın haydut sakinlerinden korkmaktaydı ama aslında korkmasına gerek yoktu. Ücra bir kasabaya yorgun ve aç ulaşsa da, ıssız yabanlarda etrafı bir Kleft* çetesi tarafından aniden sarılsa da veya daha büyük kasabalardaki vahşi dağlılar ve despot Türkler arasında ırkının tek temsilcisi olarak kalmaktan çekinse de, kendini Kem Gözlü Dmitri'nin Pobratimo'su** olarak tanıttığında her el uzatılıyor, her ses hoşgeldin diyordu.

Arnavut olan Dmitri, Korvo köyünün yerlisiydi. Yanya ve Tepelena arasında kalan bölgenin yabani dağlarının arasından Argyro-Castro deresinin derin ve geniş suları akar; batısında orman kaplı sarp uçurumlarla korunur, doğusundaysa yüksek dağlar tarafından

* Günümüz Yunanistan'da Osmanlı İmparatorluğu döneminde kırsal alanda faaliyet gösteren Rum çeteciler. Kleftler, 15. yüzyılda Osmanlı yönetiminden kaçarak dağlara çekilen Rumların torunları olup 19. yüzyıla kadar Osmanlı yönetimine karşı sürekli bir savaş sürdürmüş ve haydut olarak faaliyet göstermişlerdir. *–yhn*

** Yunanistan'da, özellikle İlirya ve Epir'de, aynı cinsiyete mensup iki kişinin arkadaşlık yemini etmesi nadir bir durum değildi; kilisenin bu yemini kutsamak için bir ritüeli mevcuttu. Bu şekilde bağlanan iki erkeğe pobratimi, iki kadınaysa posestrime denirdi. *–çn*

gölgelenir. Bunların en yükseği Trebucci Dağı'dır; bu tepenin romantik bir kıvrımında, minareleriyle belirgin, piramit şeklindeki selvilerin arasından yükselen bir kubbeyle taçlandırılmış halde, tablo gibi duran Korvo köyü vardır. Ahalinin görünürdeki hazinesi koyun ve keçilerden oluşur; silahları, yatağan kılıçları, savaşçı mizaçları ve bunlarla beraber asil soygunculuk meslekleri daha da büyük varlık kaynaklarıdır. Yılmaz cesaretleri ve kanlı girişimleriyle nam salmış bu ırkın arasında bile Dmitri ayırt edilebiliyordu.

Denirdi ki, bu Kleft gençken hemşerilerinde alışılagelenden daha nazik mizacıyla ve ince zevkiyle dikkat çekermiş. Dmitri bir seyyah olmuş, Avrupa sanatlarını öğrenmişti ki bununla bir hayli gurur duyardı. Yunanca okuyup yazabiliyordu, kuşağındaki tabancalarının yanında çoğu zaman bir kitap da taşırdı. Yunan adalarının en medenisi olan Sakız'da yıllarını geçirmiş ve Sakızlı bir kızla evlenmişti. Arnavutlar kadınları hor görmeleriyle tarif edilir ama Dmitri, Helena'nın kocası olurken, daha centilmence bir düzeni benimsemiş ve daha iyi bir öğretinin mensubu olmuştu. Sık sık memleketi olan tepelere döner, nam salmış Ali'nin sancağı altında çarpışır, sonra da adadaki evine dönerdi. Ehlileştirilmiş barbarın sevgisi yoğun, yakıcı ve çok daha fazlasıydı; yaşayan ve atan kalbinin bir parçası, benliğinin daha asil kısmı, haşin mizacının yeniden şekillendirildiği ilahi kalıptı.

Arnavutluk seferlerinin birinden döndüğünde, evini Manililer tarafından yağmalanmış vaziyette buldu. Helena'nın mezarını işaret ettiler ama kimse nasıl öldüğünü söylemeye cesaret edemedi; tek çocuğu, güzel kız bebeği çalınmıştı; sevgi ve mutluluktan oluşan hazinesi, evi talan edilmişti; altın değerindeyken boş bir harabeye dönüşmüştü. Dmitri kayıp yavrusunu kurtarma girişimleriyle üç yıl geçirdi. Binlerce tehlikeye, inanılmaz zorluklara maruz kaldı; vahşi yaratığa kendi ininde, yani Manili'ye kendi sığınak limanında meydan okudu; saldırdı ve karşılığında saldırıya uğradı. Bu cüretinin nişanesini kaşından yanağına inen derin bir kesik olarak taşıdı. Aslında bu olayda ölecekti ama Katusthius, kıyıda bir boğuşma ve ölüme terk edilmiş bir adam görünce, bir Mora yelkenlisinden ka-

raya çıkarak Dmitri'yi oradan taşıdı, ona baktı ve onu iyileştirdi. Birbirlerine arkadaşlık yemini ettiler ve Arnavut bir süreliğine de olsa arkadaşının uğraşlarını paylaştı ama bu uğraşlar onun zevkine göre fazla barışçıldı, böylece Korvo'ya geri döndü.

Arnavutların en yakışıklısını yaralanmış ve yabani haliyle kim tanıyabilirdi ki? Huyları da dış görünüşüne uyum sağladı; yırtıcı ve taş kalpli birine dönüştü, sadece tehlikeli olaylara atıldığında gülümsemeye başladı. Nihayetinde zulüm hissinin en beter haline ulaştı: Kandan haz almak. Bu uğraşlarla yaşlandı; aklı pervasızlaştı, çehresi daha da karanlıklaştı; erkekler bir bakışıyla korkudan zangırdar, kadınlar ve çocuklar korku içinde, "Kem Gözlü!" diye çığlık atardı. Bu düşünce yaygınlaştı ki kendisi de hemfikirdi zaten; korkunun verdiği ayrıcalıktan şeref duyuyordu. Ölümcül tesiri altında kalan kurbanının korkudan titreyerek rengi attığı zaman, bu güç gösterisini zirveye çıkaran gaddar kahkahası, ağzı açık kalan kurbanının aksayan kalbine daha da fena bir dehşetle saldırırdı. Gelgelelim Dmitri gözlerinden çıkan oklara hükmedebiliyordu; ayrıca yoldaşları da doğaüstü gücü sayesinde ona daha çok saygı duyuyordu çünkü bunu kendilerine uygulamasından korkmuyorlardı.

Dmitri, Preveze'nin ötesine yaptığı bir seferden yeni dönmüştü. Kendi de, yoldaşları da ganimet içinde yüzüyorlardı. Yemek saati gelince bir keçiyi öldürüp bütün olarak kızarttılar, birkaç tulum şarap içtiler, sonra da ateşin etrafında yaptıkları mendil dansının keyfinde kendilerini kaybettiler; nakaratı bağıra bağıra söyleyip tamamen kendilerine ait bu eğlencede diz çöküp geri sıçradılar ve fırıl fırıl döndüler. Dmitri'nin kalbi buruktu; dans etmeyi reddetti ve ayrı oturdu; başlarda şarkıya sesiyle ve uduyla eşlik etti, ta ki hava değişip ona daha güzel günleri hatırlatana kadar; işte o zaman sesi kısıldı, sazı elinden düştü ve başı öne eğildi.

Yabancı ayak sesleriyle yerinden fırladı; önünde gördüğü şekil bir dostuna aitti, yanılmıyordu. Katusthius Ziani'yi bir sevinç nidasıyla karşıladı, elini sıkıca kavrayıp yanağından öptü. Yolcu yorulmuştu, bu yüzden Dmitri'nin kendi evine çekildiler; burası düzgün sıvanmış, kireç badanalı bir kulübeydi; toprak zemin tamamen kuru ve

temizdi, duvarlardaysa bazıları işlemeli olan silahlar ve Kleft zaferlerinden kalan başka ganimetler vardı. Yaşlı bir kadın olan hizmetçisi ateş yaktı; dostlar beyaz hasırdan altlıklara uzanırken, kadın da pilav ve haşlanmış oğlak eti hazırladı. Önlerindeki kütük parçasının üzerine kalaydan bir tepsi yerleştirdi, bunun üzerine de Hint mısırından yapılma kekler, keçi peyniri, yumurta ve zeytin yığdı; susamış yolcu ferahlasın diye en saf kaynaklarından çıkmış bir kavanoz su, neşelensin diye de bir tulum şarap ikram edildi.

Akşam yemeğinden sonra, misafiri ziyaret amacından bahsetti. "Pobratimo'ma geldim," dedi misafir, "çünkü yeminini tutmasını istiyorum. Seni Manili vahşi Kakovognilerden kurtardığımda, bana minnetini ve inancını taahhüt ettin; borcunu inkâr ediyor musun?"

Dmitri'nin çehresi karardı. "Kardeşim," diye haykırdı, "bana borcumu hatırlatmana gerek yok. Hayatıma hükmet; bu dağ Klefti varlıklı Ziani oğluna ne şekilde yardım edebilir?"

"Ziani oğlu bir dilencidir," diye cevapladı Katusthius, "ve kardeşi yardımını esirgerse kaybolacaktır."

Ardından Moralı hikâyesini anlattı. Korintli zengin bir tüccarın tek oğlu olarak yetiştirilmişti. Sıklıkla babasının İstanbul'a hatta Kalabriya'ya giden gemilerinde *caravokeiri** olarak yol almıştı. Birkaç yıl önce, gemisi Berberi korsanlar tarafından işgal edilmiş, kendisi de esir alınmıştı. Söylediğine göre, hayatı o zamandan beri maceralarla geçmişti, gerçekte ise suçluydu; yeni müttefiklerinin takdirini üstün cesaretiyle değil –çünkü ödlek bir adamdı– insanı zengin eden cinsten sahtekârlıklarıyla kazanmıştı. Bu uğraşı sırasında itikadının etkisi altına girmiş, kadim dinine dönmüştü. Afrika'dan kaçmış, Suriye'de dolanmış, Avrupa'ya geçmiş, İstanbul'da meslek sahibi olmuş, böylece yıllar geçmişti. En nihayetinde Fenerli bir güzelle evlenmek üzereyken yine fakir kalıp uzun gezileri sırasında babasının servetinin büyüyüp büyümediğini görmek için Korint'e döndü. Müthiş bir şekilde büyümüş olan bu serveti sonsuza dek yitirmiş olduğunu gördü. Uzun süren yokluğunda, babası başka

* (Yun.) Ticaret gemisi kaptanı –*çn*

bir evlat edinmiş, bir yıl önce ölerek tüm varlığını ona bırakmıştı. Katusthius, bu yabancı kardeşini –karısı ve çocuğuyla beraber– umduğu mirasının sahibi olarak buldu. Doğrudur, Cyril ailesinin malvarlığını onunla bölüştü fakat Katusthius hepsini istiyordu ve almaya da kararlıydı. Cinayet ve intikamla dolu binlerce fesat plan üzerine kara kara düşündü ama kardeş kanı onun için kutsaldı; ayrıca Korint'te sevilen sayılan bir adam olan Cyril'e saldırmak, yanında ciddi bir risk getiriyordu. Hem çocuğu da yeni bir engeldi. Aklına gelen en iyi plan alelacele Butrinto'ya doğru yola çıkmak ve daha önce hayatını kurtardığı –ve Pobratimo'su olduğu– Arnavut'un tavsiyesini ve yardımını istemekti. Böylece hikâyesini anlatmakla kalmadı, aynı zamanda kendini haksız gösteren kısımları örtbas etti ki Dmitri'nin adalet duygusunu kışkırtsın. Halbuki buna ihtiyaç yoktu; Cyril'in basit bir şekilde başkasının işine burnunu sokması, ayrıca bütün meselenin düzenbazlık ve alçaklık kokması da onun için yeterli olurdu.

Bu iki adam, merhum Ziani'nin servetinin bölünmemiş bir şekilde büyük oğlunun ellerine geçmesi amacıyla bütün geceyi çeşitli planlar yaparak geçirdiler. Katusthius şafak sökerken yola çıktı; Dmitri ise iki gün sonra dağ evinden ayrıldı. İlk işi bir at almaktı, zaten bu atı güzelliği ve çevikliği sebebiyle uzun süredir istiyordu. Mermi kartuşlarını temin etti ve barut mahfazasını doldurdu. Teçhizatı yüklü, kıyafetleri renkliydi; kolları güneşte parıldıyordu. Uzun saçları, kasketinin etrafına doladığı örtünün altından beline kadar dökülüyordu; omzunda tüylü bir beyaz pelerin asılıydı; gelip geçen mevsimlerin etkisiyle yüzü kırışıp buruşmuştu; kaşları özenle taranmıştı; bıyıkları uzun ve kapkaraydı; yaralı yüzü, yabani gözleri, bütün tezahürüyle barbar zarafetinden eksik kalmıyor ama temel olarak vahşiliğin ve eşkıya onurunun izlerini taşıyordu; böylece meraka yer bırakmayacak şekilde, bu halinin altında doğaüstü bir kötü ruhun dolaştığı itikadını batıl inançlı Yunanların yüreğine salarak yıkıp yakıyordu. Yolculuğuna hazır bir şekilde Korvo'dan ayrıldı, Akarnanya ormanlarından geçti ve Mora'ya doğru yol aldı.

"Zella niçin titrer de oğlunu bağrına basar, sanki kötülükten korkarmış gibi?" diye sordu Cyril Ziani, Korint şehrinden taşradaki meskenine döndüğünde. Güzel bir evleri vardı. Zeytin yahut açık renk portakal ağaçlarıyla kaplı sarp tepeler Saronik Körfezi'nin mavi dalgalarına bakıyordu. Mersin çalıları etrafa tatlı bir koku yayıyor, koyu ve parlak yapraklarını denize daldırıyorlardı. Alçak tavanlı ev iki devasa incir ağacın gölgesindeydi; kuzeye doğru hafif bir eğimle yükselen arazi ise üzüm bağları ve mısır tarlalarıyla kaplıydı. Zella kocasını gördüğünde gülümsese de yanaklarının rengi hâlâ solgundu ve dudakları titriyordu. "Şimdi bizi korumak için yanımızdasın," dedi. "Korkmaktan vazgeçiyorum fakat Constans'ımız tehlike altındadır. Üzerinde bir Kem Göz olduğunu hatırlarken bile ürperiyorum."

Cyril çocuğunu kapıverdi. "Ah başım!" diye haykırdı, "Fena bir şeyden bahsediyorsun. Frenkler buna batıl inanç der ama biz yine de sakınalım. Yanakları hâlâ al al, lüleleri altın rengi dökülür. Konuş Constans, selamla babanı cesur dostum."

Korkuları uzun sürmedi; peşinden bir fenalık gelmedi ve sebepsizce yüreklerine korku düşüren olayı çok geçmeden unuttular. Bir hafta sonra, Cyril bir kuş üzümü sevkiyatından sahildeki evine alışılageldiği şekilde döndü. Güzel bir yaz akşamıydı; araziyi sulamaya yarayan su çarkı gıcırdayarak şamatacı ağustosböceğinin son şarkısına eşlik etti; yükselip alçalan dalgalar sahil çakıllarının arasında usulca gücünü tüketti. Burası eviydi ama sevgili çiçeği neredeydi? Zella onu karşılamak üzere dışarı çıkmamıştı. Hizmetçilerden biri civardaki bir yokuş üzerinde bulunan şapeli işaret etti; karısını orada buldu. Neredeyse üç yaşında olan çocuğu bakıcısının kucağındaydı; karısı hararetle, yanaklarından yaşlar süzülürken dua ediyordu. Cyril endişeyle bu manzaranın manasını sordu. Bakıcı hıçkırıp iç çekti; Zella dua etmeye ve ağlamaya devam etti; oğlan da bunun tesiriyle ağlamaya başladı. Tüm bunlara katlanmak çok zordu. Cyril şapelden çıktı ve bir ceviz ağacına yaslandı. İlk haykırdığı laf bir Yunan atasözü oldu: "Bu talihsizliği iyi karşıla ki tek başına gelsin!" Ama neydi başlarına gelen bu fenalık? Henüz belirsiz de olsa, kötülüğün ruhu görülmediğinde en ölümcül halinde olurdu. Mutluydu.

Güzel bir eş, serpilmekte olan bir çocuk, huzurlu bir ev, kabiliyet, servet arayışı; bu nimetler onundu. Fakat talih ne sıklıkla bunları birer aldatmaca olarak kullanırdı? Zincire vurulmuş bir diyarda esir, kaderin yüksek güçlerinin fani bir kuluydu; adanmış başına fırlatılabilecek zehirli oklar on bini aşkındı. Zella, ürkek ve titrek, şapelden çıktı. Açıklamaları kocasının korkularını dindirmedi. Kem Göz yine çocuğunu bulmuştu; hiç şüphe yok ki bu ikinci ziyaretin altında derin bir habislik yatmaktaydı. Aynı adam, kolları parlak ve kıyafeti renkli bir Arnavut, civardaki çobanpüskülü korusundan siyah bir küheylan üzerinde gelmiş, atını kapıya doğru hiddetle sürmüş, tam da eşikte aniden dizginlemişti. Çocuk ona doğru koşturduğunda ise, Arnavut uğursuz gözlerini onun üzerine dikmişti:

"Ne de güzelsin, parıldayan çocuğum," diye seslendi. "Işık saçan bir ok gibi mavi gözlerin; görülmeye değerdir altın buklelerin... Ne var ki uçup gider fani güzelliğin; bak bana!" Masum çocuk yukarı baktı, feryadı bastı ve nefesi kesilerek yere düştü. Kadınlar onu tutmak için ileri atıldı. Arnavut atını mahmuzladı, küçük arazinin içinden ormanlık tepeye doğru dörtnala koşturdu ve çok geçmeden gözden kayboldu. Zella ile bakıcı, çocuğu apar topar şapele götürüp üzerine kutsal su serptiler; çocuk kendine geledursun, onu bu korkunç illetten kurtarması için Panagia'ya en içten dualarıyla yakardılar.

Aylar geçti; küçük Constans iyice akıllandı ve güzelleşti. Sevgilerinin çiçeğini hiçbir felaket ziyaret etmeyince, anne babası da korkuyu kapı dışarı etti. Cyril arada bir Kem Gözlü hakkında şaka bile yapıyordu fakat Zella buna gülmenin kötü şans getireceğini düşünerek, o olay her anıldığında istavroz çıkarıyordu. O sıralar Katusthius hanelerini ziyaret etti. "İstanbul yolundaydım," dedi, "ve bu sırada kardeşime başkentteki işlerinde herhangi bir yardımım dokunabilir mi diye sormak için geldim." Cyril ile Zella onu muhabbetle karşıladılar. Kardeş sevgisinin yüreğini ısıtmaya başladığını görmek onları sevindirdi. Azimli, umutlu görünüyordu. İki kardeş gelecek beklentilerinden, Avrupa siyasetinden ve Fener entrikalarından bahsettiler. Korint'in önemsiz işleri bile bir noktada bahis

konusu oldu; genç yaşına rağmen, Cyril'in kısa bir süre sonra bu vilayetin hazinedarı olma ihtimali vardı. Ertesi sabah Katusthius yola çıkmak üzere hazırlandı: "Gönüllü sürgünün sadece bir ricası vardır; buradan ayrılırken kardeşimle eşi bana Napoli yolunda birkaç saatliğine refakat ederler mi?"

Zella, kısa bir süreliğine dahi olsa evini bırakmak istemiyordu ama kendisini ikna etmelerine izin verdi ve hep beraber Mora'nın başkentine doğru birkaç kilometre yol aldılar. Öğle sularında, bir meşe korusunun gölgesinde yemek molası verdiler; sonra da ayrıldılar. Eve doğru dönerken, evli çift sahip oldukları sakin yaşamı ve huzurlu mutluluğu kutlayarak, bunları gezginin yalnız ve yurtsuz hazlarıyla kıyasladılar. Meskenlerine yaklaştıkça bu duyguların yoğunluğu artıyor, taparcasına sevdikleri evlatlarının peltek konuşmasıyla onlara "hoşgeldiniz" diyeceği ânı iple çekiyorlardı.

Evleri olan verimli vadiye yüksek bir mevkiden baktılar. Burası kanalın güney tarafındaydı ve Saronik Körfezi'ne bakıyordu; her yer yeşil, sakin ve güzel görünüyordu. Düzlüğe indiler; orada olağandışı bir görüntü dikkatlerini çekti. Bir saban, boyunduruk altındaki öküzlerle beraber, açtıkları oluğun orta yerinde terk edilmişti; hayvanlar sabanı tarlanın kenarına sürüklemiş, bulundukları durum izin verdiğince dinlenmeye çabalamışlardı. Güneş batı sınırına ulaşmıştı bile; son ışıklarıyla ağaçların tepeleri ışıldıyordu. Tam bir sessizlik vardı; hiç durmayan su çarkı bile hareketsizdi; normalde köy işleriyle ilgilenen hizmetçiler ortada yoklardı. Evin içinden düpedüz bir feryat duyuldu. "Evladım!" diye haykırdı Zella. Cyril onu yatıştırmaya çalıştı fakat bir feryat daha kopunca o da telaşla koşturdu. Zella atından indi; onun peşinden giderdi ama yolun kenarına yığıldı. Kocası geri döndü: "Cesur ol, sevgilim," diye bağırdı. "Constans'ı geri getirene kadar gece gündüz dinlenmeyeceğim. Bana güven. Elveda!" Bu sözlerin ardından atını doludizgin sürdü.

Böylelikle kadın en büyük korkularında haklı çıkmıştı; son zamanlarda neşeyle dolan ana yüreği, çaresizliğin mesken tuttuğu bir yere dönüştü. Bakıcının bu bedbaht olayı anlatışı da korkularına daha beter korkular ekliyordu.

Şöyle olmuştu: Aynı Kem Gözlü yabancı yine gelmişti. Bu sefer önceki gibi bir kartalın hızıyla üzerlerine gelerek değil de uzun yoldan gelmiş gibiydi, atı aksıyordu ve başı öne düşmüştü; Arnavut'un üstü başı tozla kaplıydı, belli ki eyerin üzerinde güçbela oturuyordu. "Evladınızın hatırına," dedi, "susuzluktan bitkin düşmüş şu adama bir bardak su verin." Bakıcı, kollarında Constans ile beraber, bir tas su getirip adama sundu. Daha yabancının kurumuş dudakları suya değmeden tas ellerinden düştü. Kadın ürküp geri çekildi; aynı anda adam ileri atılarak güçlü kollarıyla çocuğu kadının kucağından kopardı. Bir anda gözden kayboldular; onlar düzlüğün öbür tarafına ok gibi fırlarken, bakıcının feryadı ve yardım çığlıkları tüm hizmetçileri oraya topladı. Zorbanın izini takip etmeye gitmişlerdi ama henüz dönen yoktu. Şimdi, gece çökerken, birer birer geri geliyorlardı; anlatacak hiçbir şeyleri yoktu. Ormanı didik didik aramış, tepeleri geçmişlerdi ama Arnavut'un hangi yoldan gittiğini bile anlayamamışlardı.

Ertesi gün Cyril bitkin, bezgin, bedbaht bir vaziyette döndü; oğluna dair hiçbir havadis yoktu. Ertesi sabah arayışına devam etmek üzere tekrar yola çıktı, birkaç gün boyunca da dönmedi. Zella vaktini bıkkın bir halde geçiriyordu; kâh ümitsiz bir melankoliyle oturuyor, kâh kocasının gelişini görebilmek için yakındaki tepeye tırmanıyordu. Çok uzun süre böyle sakin kalamadı; nöbetçi dikilen hizmetçiler tir tir titreyerek, onu etrafta sinsice dolanan çeşitli yabani Arnavutlara dair uyardılar. Kendisi de uzun bir figür görmüştü; arazide sessizce dolaşan beyaz tüylü pelerinli bir adam, onu gördükten sonra geri çekilmişti. Bir defasında, gece vakti, bir atın homurdanma ve koşturma sesleri onu uyandırmıştı ama uykusundan değil, güvenlik hissiyatından. Çocuğundan yoksun kalan anne perişan olduğu kadar tehlike karşısında kendi adına neredeyse kayıtsızdı ama o kendisine değil, kelimelerle ifade edilemeyecek kadar değer verdiği başka birine aitti; onun için hissettiği görev bilinci ve sevgi, kendini korumasını emrediyordu. Cyril tekrar döndü; önceki seferden daha sıkıntılı ve üzgündü. Fakat bu sefer çehresinde daha büyük bir kararlılık, hareketlerinde daha fazla enerji vardı çünkü bir

ipucu elde etmişti ama bu onu çaresizlik çukurunun daha derinlerine de sürükleyebilirdi.

Katusthius'un Napoli'ye doğru yola çıkmadığını keşfetmişti. Bunun yerine Vasiliki'de dolanan bir grup Arnavut'a katılmış, Baş Kleft ile beraber Patras'a geçmiş, oradan bir kayıkla İnebahtı Körfezi'nin kuzey kıyılarına ilerlemişlerdi. Yalnız da değillerdi; yanlarında ağır ve hareketsiz bir uykuda olan bir çocuk taşıyorlardı. Oğluna yapmış olabilecekleri büyüleri ve efsunları düşünmek, zavallı Cyril'in kanını donduruyordu. Haydutları yakın takibe alırdı ama ona ulaşan rapora göre geri kalan Arnavutlar güneyden Korint yönünde ilerlemişlerdi. Epir'in yolsuz yabanında uzun ve avare bir aramaya girişip Zella'yı bu haydutların saldırılarına karşı korunmasız bırakamazdı. Ona danışmak, güvenliğini derhal temin edecek bir eylem planı yapmak için eve döndü ve çabalarında başarıya ulaşacağının sözünü verdi.

Biraz tereddüt ve tartışmanın ardından; öncelikle Zella'yı baba evine götürmeye, mevcut durumlarıyla ilgili babasına akıl danışmaya ve tehlikenin ortasına dalmadan önce onun askeri deneyiminden yararlanmaya karar verdiler. Çocuğunun alıkonulması sadece bir yem olabilirdi; çocuğun tek koruyucusunun ve annesinin, tedbirsizce bir tuzağın içine dalması onun için iyi olmazdı.

Ne tuhaftır ki soyuyla çelişen mavi gözleri ve açık benzine rağmen Zella bir Manili'nin kızıydı. Dünyanın geri kalanı Matapan Burnu sakinlerinden korkup tiksinse de kendi içlerindeki faziletleri ve kişisel bağlılıklarının gücü dolayısıyla takdir edilirlerdi. Zella babasını ve aksi bir zamanda koparıldığı kaba taş evlerinin hatırasını severdi. Manililerin yakın bir komşusu; Mama'nın daha kaba ve en görgüsüz kısmında ikamet eden, esmer ve şüpheci bir ırk olan, bodur ve kavruk figürlere sahip Mani ahalisinin sakin mizaçlı nitelikleriyle fazlasıyla çelişen Kakovognilerdir. Bu iki kavim ezeli bir çekişmeye tutuşmuşlardır; üzerinde ortak hak iddiaları olan, etrafı denizlerle çevrili dar yerleşim bölgesi, yabancı düşmanlara ve dağ harbinin tüm imkânlarına karşı güvenli bir sığınaktır. Bir keresinde, bir kıyı yolculuğu sırasında, Cyril hava muhalefeti yüzünden kıyıla-

rında Kardamyla kasabasının bulunduğu küçük koya sürüklenmişti. Mürettebat korsanlar tarafından alıkonulmaktan dolayı başta çok korkmuş fakat sonra tamamen kendi iç anlaşmazlıklarıyla meşgul olduklarını görerek rahatlamıştı. Bir grup Kakovogni, Kardmyla'ya bakan taş kalenin etrafını kuşatarak, kaleye sığınan Manili Kaptan ile ailesini abluka altında tutuyordu. Tersten esen şiddetli rüzgârlar Cyril'i körfeze hapsetmişken, bu şekilde iki gün geçti.

Üçüncü günün akşamında, batıdan esen şiddetli rüzgâr dindi; karadan esen meltem onları içinde bulundukları vahim durumdan azat etmenin sözünü verdi. Gece olunca, tam gemiye binip kıyıdan açılacakken, Manili bir grup tarafından selamlandılar; aralarından biri, buyurgan mizaçlı yaşlı bir adam görüşme talep etti. Bu adam Kardmyla'nın kaptanı, kalenin reisiydi; şimdiyse amansız düşmanlarının saldırısına uğramıştı. Kaçış yolu göremiyordu –düşmek zorundaydı– ve en büyük arzusu hazinesiyle ailesini düşmanlarının elinden kurtarmaktı. Cyril onları gemisine almayı kabul etti. Aile yaşlı bir anne, bir ebe ve kaptanın çocuğu olan güzel ve genç bir kızdan oluşuyordu.

Cyril onları güvenli bir şekilde Napoli'ye götürdü. Kısa süre sonra, kaptanın annesi ve ebe kendi kasabalarına döndüler; zarif Zella ise babasının da rızasıyla koruyucusuyla evlendi. O zamandan beri Manili'nin serveti arttıkça arttı; büyük bir kavmin reisi, Kardamyla'nın kaptanı olarak en ön sırada olmaya devam etti.

Şimdi talihsiz anne baba oraya gidiyordu. Küçük bir sakoleva* ile yelken açtılar, Saronik Körfezi'nden aşağı indiler, rüzgârı arkalarına alarak Skvllo ile Çuha adalarını geçip Tarus noktasına vardılar. Elverişli rüzgârların da yardımıyla istedikleri limana ulaştılar ve yaşlı Camaraz'ın misafirperver konağına geldiler. Camaraz hikâyelerini öfkeyle dinledi; hançerini Katusthius'un kanına bulayacağına sakalı üzerine yemin etti ve damadına Arnavutluk yolculuğu sırasında eşlik etmekte ısrar etti. Hiç zaman kaybedilmedi; hâlâ hayat dolu olan gri saçlı denizci hazırlıkları hızlandırdı. Cyril ile Zella vedalaştı;

* Bir tür yelkenli gemi –*çn*

kusursuz mutluluğu geç bulan çiftin arasına bin korku, ıstırap dolu bin saat girdi. Fırtınalı deniz ve uzak diyarlar onları ayıran engellerin en küçükleriydi. En kötü ihtimalin gerçekleşmesinden korkmayacaklardı ama umut, hastalıklı bir ot, son bir kucaklaşmadan sonra birbirlerinden koparken yüreklerinde solup gitti.

Zella, bereketli Korint bölgesinden, çorak memleketinin kayalıklarına dönmüştü. Engebeli sahilde durup sakolevanın yelkenlerinin küçülmesini izlerken, yaşam sevincinin tükendiğini hissetti. Günler, haftalar geçti ama o tek başına ve hüzünlü bir beklenti içerisinde kaldı. Asla dansa katılmadı; şarkı söylemek, hikâyeler anlatmak, danslar ve şenliklerle zaman geçirmek üzere akşamüzeri buluşan köylü kadınlara da eşlik etmedi. Baba evinin en ıssız köşesinde inzivaya çekilip aşağıdaki denizi pencere kafesinden durmaksızın izliyor veya taşlı kumsalda dolanıyordu. Şiddetli fırtınalar gökleri kararttığında; koca bulutların gölgesi altında sarp araziler mora boyandığında; taşan denizin uğultusu kıyıya ulaştığında; okyanusun yüzeyinde, uzakta görülen dalgaların beyaz tepeleri, yeni kırpılmış koyun sürüleri gibi, kıyı şeridine yayılmış kireç taşı tepeciklerine saçıldıklarında; ne fırtınayı hissetti ne soğuk havayı; ne de hizmetliler onu çağırana kadar eve döndü. Onlara itaat ederek evine sığındı ama kısa bir süreliğine; çünkü hırçın rüzgârlar onunla konuşuyordu ve fırtınalı okyanus sükûnetini kınıyordu. Bu dürtüyü kontrol edemeyip uçurumun üstündeki konutundan bir anda fırlıyordu; kıyıya ulaşana kadar, ne pabuçlarının dağ patikasının orta yerinde kaldığını ne de unuttuğu peçesi ile perişan kıyafetinin böyle bir sahne için yakışıksız olduğunu hatırlıyordu. Mutluluğun yetim bıraktığı bu çocuğu, soğuk ve siyah bir kayaya yaslanırken, çoğu kez sayısız saatler hızla geçiyordu; alt kısımlardaki kayalıklar üzerinde yükseliyor, dalgalar kabarıp ayağına çarpıyordu; zarif uzuvları serpintiden dolayı lekeleniyor, bukleleri fırtına yüzünden darmadağın oluyordu. Ufukta bir yelkenli görünene kadar umutsuzca ağlıyordu; sonra hızla akan gözyaşlarını siliyor, kocaman gözlerini yaklaşan bir tekneye veya uzaklaşan bir yelkenin tepesine dikiyordu. Bu sırada fırtına, bulutları bin farklı devasa şekle sokuyor, çalkantılı deniz

daha da kararıp vahşileşiyordu. Normaldeki kasveti, batıl bir korkunun etkisiyle artmıştı; Mireler, memleketi olan Yunan toprağının yazgı tanrıçaları, esintinin içinde uluyorlardı. Kem Gözlü'nün etkisi altındaki çocuğunun eriyip bittiğini ve kocasının bir çeşit Trakyalı büyüsüne –korkunç Larissa mahallesinde hâlâ yapılan büyüler gibi– yem olduğunu söyleyen hayaletler uykularını bölüyor, uyanık düşüncelerinin üzerinde uğursuz gölgeler gibi geziniyorlardı. Tazeliği gitti; gözleri ışığını, uzuvları kıvrımlı güzelliğini kaybetti; alıştığı noktaya doğru izlemek –beyhude, ama sonsuza dek izlemek– üzere yalpalayarak giderken, gücü onu yarı yolda bıraktı.

Beklenen kötü havadisin gecikmesi kadar korku veren ne vardır ki? Bazen gözlerimizden yaş akarken ya da daha kötüsü çaresizlikten kasılarak güçlükle nefes alırken, kuruntulu beklentilerimizle ebedi yazgıyı etkilediğimizi düşünüp kendimize kızarız. Sonra, olur da yas tutan kişinin titrek dudaklarına bir tebessüm yerleşirse, zonklayan bir sızı tarafından kesintiye uğratılır. Heyhat! Gençliğin kara bukleleri griye boyanmaz mı; dolgun, güzel yanaklar hüzünlü çizgilerle altüst olmaz mı böyle geçen saatlerin etkisiyle? Istırap ise daha hoş karşılanan bir ziyaretçidir, en karanlık kılığında gelip bizi kasvetle sarmaladığında; çünkü o zaman, kırılan umutlarla daha fazla hastalanmaz yürek.

Cyril ile ihtiyar Camaraz, Mora'nın çok sayıdaki burnunu hızla aşmaya çalışırken bir hayli zorlandılar; kıyı yolculukları Kardamyla'dan Arta Körfezi'ne, oradan da Kefalonya'nın kuzeyine ve San Mauro'ya devam etti. Yolculukları sırasında, plan yapacak vakitleri oldu. Birlikte seyahat eden bunca Moralı fazla dikkat çekeceğinden dolayı, yoldaşlarını karaya farklı noktalardan çıkarmaya ve Arnavutluk'un iç kısımlarına ayrı ayrı seyahat etmeye karar verdiler. İlk buluşma noktaları Yanya idi. Cyril ile kayınpederi, körfezin sarp kıyılarıyla dönemeç kısmını ayıran birçok koy arasında, en kuytu olanlardan birinden karaya çıktılar. Mürettebat arasından seçilen diğer altı kişi, başka rotalar izleyerek onlara başkentte katılacaktı. Kendileri için korkmuyorlardı; yalnız ama tam teçhizatlı bir halde, çaresizliğin verdiği cesarete güvenerek Epir'in ücralarından geç-

tiler. Hiçbir başarı onları neşelendirmedi. En ufak bir keşifte bulunmadan Yanya'ya vardılar. Orada yoldaşlarıyla buluşup üç gün kasabada kalmalarını ve Tepelena'ya ayrı ayrı gitmelerini söylediler; kendileri de derhal adımlarını oraya yönelttiler. Yollarının üzerindeki ilk kasaba olan "dindar Zitsa"da,* çabalarını yönlendirmese de teşvik edecek bazı bilgilere ulaştılar. Köyün hemen arkasındaki yeşil tepede, bir meşe korusunun gölgesindeki manastırda tazelenip konaklamak istediler. Belki de dünyada daha güzel veya daha romantik bir nokta yoktu. Kümelenmiş ağaçlarla üstü örtülü bu yer; tepe ve vadilerden oluşan, üzüm bağlarıyla süslenmiş, sık hayvan sürülerinin noktalar halinde göründüğü bir manzaraya bakıyordu. Vadinin derinliklerindeki Kalamos yerleşimi manzara hayat katıyor, doğuya, batıya, kuzeye ve güneye doğru Zumerkas, Zagori, Sulli ve Akrokeronya'nın uzun, mavi dağları da manzaranın etrafını kuşatıyordu. Cyril, Kaloyeri keşişlerinin durağan huzurlarını neredeyse kıskandı. Yolcuları memnuniyetle karşıladılar; tavırları candan ama yapmacıksızdı. Yolculuğun konusuyla alakalı sorular sorulduğunda, babanın kaygılarını samimiyetle paylaştılar, istekli bir şekilde tüm bildiklerini anlattılar. İki hafta önce, Korvo'nun meşhur Kleftlerinden Kem Gözlü Dmitri olarak çok iyi bildikleri bir Arnavut ile bir Moralı buraya gelmiş, yanlarında da bir çocuk getirmişlerdi. Gözü pek, şevkli, güzel bir çocuktu bu; yaşının ötesinde bir metanet göstermiş, Kaloyeri keşişlerinden koruma istemiş, refakatçilerini kendisini ailesinden zorla koparmakla suçlamıştı.

"Ah başım!" diye haykırdı Arnavut, "Cesur bir askercik bu. Sözünü de tutuyor, kardeşim; onu uçurumdan aşağı atıp akbabalara yem etmekle tehdit etmemize rağmen gördüğü ilk iyi insanlara bizi şikâyet edeceğine dair Panagia'ya yemin etmişti. Ne Kem Göz'ün önünde titriyor ne de tehditlerimizden korkup siniyor."

Bu övgüleri duyan Katusthius kaşlarını çattı; manastırda kaldıkları esnada ortaya çıktı ki Arnavut ile Moralı arasında, çocuğu ortadan kaldırma konusunda bir münakaşa vardı. Haşin dağlı, ço-

* Lord Byron, *Childe Harold's Pilgrimage* (1812) *–çn*

cuğa bakarken bütün katılığını üzerinden atıyordu. Adam, küçük Constans uyurken üzerine eğiliyor, bir kadının özeniyle sivrisinekleri uzaklaştırıyordu. Çocuk konuştuğunda şefkat dolu ifadelerle cevap veriyor, hediyelerle gönlünü kazanıyor, henüz bir bebek de sayılsa, savaşçı hareketlerini taklit ettirerek ona öğretiyordu. Çocuk diz çöküp ince sesi titreyerek ve yanaklarından yaşlar akarak, kendisini ailesine döndürmesi için Panagia'ya yakardığında, Dmitri'nin de gözleri doluyordu; o zaman peleriniyle yüzünü saklıyor, kalbinin kendisine fısıldadığını duyuyordu: "Belki benim evladım da böyle dua etti. Ne yazık ki sağırdı gökler. Nerededir kızım şimdi?"

Çocukların çabuk algıladığı bu tip şefkat emareleriyle yüreklenen Constans, kollarını Dmitri'nin boynuna dolayıp onu sevdiğini ve kendisini Korint'e geri götürürse büyüyüp adam olduğunda onun için savaşacağını söylüyordu. Böyle sözleri duyan Dmitri ileri atılıp Katusthius'u buluyor, ona sitem ediyordu ama merhametsiz adam, Dmitri'ye yeminini hatırlatarak ona ket vuruyordu. Yine de Dmitri, çocuğun kafasındaki bir saç teline bile zarar gelmeyeceğine yemin ediyor; amcası ise, esef duymaksızın çocuğun itlafına kafa yoruyordu. Bu sebepten dolayı aralarında patlak veren zıtlaşmalar sık ve şiddetliydi; ta ki Katusthius bu itirazlardan bıkıp kendi gayesini yerine getirme yoluna başvurana dek. Bir gece çocuğu da yanına alıp manastırı gizlice terk etti. Dmitri bu kaçıştan haberdar olunca, iyi kalpli Kaloyeri keşişleri için onun olduğu tarafa bakmak bile korkunç bir şeydi; içgüdüsel olarak, ellerine geçirebildikleri her çeşit demir parçasını sıkıca kavradılar ki içten ve yabani bir haşinlikle parlayan Kem Göz'den kaçınabilsinler. Bu panik sırasında, yirmi kadarı meskenlerinden dışarı açılan demir kapıya davrandı. Dmitri bir aslanın kuvvetiyle onları kapıdan kopardı, kapıyı hızla çekip açtı, baharda eriyen karlarla beslenen bir akıntının süratiyle sarp tepeden aşağı aktı; ne bir kartal daha hızlı uçabilirdi ne de vahşi bir hayvan avının peşinden daha kararlı koşabilirdi.

Cyril'in bulabildiği tek ipucu buydu. Devamındaki arayışın takibiyse çok uzun sürdü; ihtiyar Camaraz ile beraber Argyro-Castro vadisinden geçti, Korvo'ya gitmek için Trebbuci Dağı'na tırmandı.

Dmitri ise geri dönmüş, yirmi sadık yoldaşını toplamış ve tekrar harekete geçmişti; istikametine ve ne yapmayı planladığına dair raporlar muhtelifti. Bunlardan bir tanesi kahramanlarımızı Tepelena'ya, buradan da gerisingeri Yanya'ya götürdü; şans tekrar yüzlerine gülüyordu artık. Zitza'nın üç fersah kadar kuzeyinde bulunan Mosme isimli küçük kasabada, bir rahibin meskeninde bir gece dinlendiler. Orada, atından düşerek sakatlanan bir Arnavut buldular; bu adam Dmitri'nin çetesindendi. Ondan öğrendiklerine göre; Arnavut, Katusthius'un izini sürmüş, onu yakından takip etmiş, Hz. İlyas manastırına sığınmak zorunda bırakmıştı ki burası da Yanya'dan sekiz fersah mesafede ve Zagori dağlarının yüksek bir zirvesindeydi. Dmitri onu takip etmiş, çocuğu vermesini talep etmişti. Kaloyeri keşişleri çocuğu vermeyi reddetmişti. Kan beynine sıçrayan Kleft, içinde yeni uyanan şefkatin nesnesini zorla almak için şimdi manastırın etrafını kuşatıyor, oraya saldırıyordu.

Yanya'da ise, Camaraz ile Cyril yoldaşlarını toplayıp onlardan bihaber müttefiklerine katılmak üzere yola çıktılar. Adam yabani bir dereden veya okyanusun amansız dalgalarından bile daha coşkun olan, aralıksız ve yılmaz saldırılarıyla münzevilerin yüreğine korku salıyordu. Direnişlerini teşvik etmek isteyen Katusthius, çocuğu manastırda bırakarak, Zagori'nin en yakın kasabasına doğru yola çıktı ve oradaki savaşçılara yardıma gelmeleri için yalvardı. Zagorililer mülayim, cana yakın, dost canlısı bir halktır; neşeli, içten ve akıllılardır; cesaretlerini herkes kabul eder, Zumerkas'ın medeniyetsiz dağlıları bile soygun, cinayet, şiddet nedir bilmezler. Bu iyi insanlar, düşkün oldukları Kaloyeri keşişlerine ait kutsal sığınağın bir Arnavut çetesinin kuşatması ve saldırısı altında olduğunu öğrenince fazlasıyla içerlediler. Kahraman bir tabur toplayıp Katusthius'u da yanlarına aldılar ve küstah Kleftleri ücra diyarlarına geri sürmek üzere aceleyle yola çıktılar. Çok geç kaldılar. Gece yarısı, keşişler düşmanlarından kurtulmak için hararetle dua ederken, Dmitri'yle yandaşları demir kapılarını alaşağı etti ve kutsal mekâna girdi. Baş Kleft uzun adımlarla ibadethanenin girişine geldi; ellerini eşiğe koyarak, yok etmeye değil, kurtarmaya geldiğine yemin etti. Constans

onu gördü. Bir keyif nidasıyla kendisini tutan Kaloyeri keşişinden kurtuldu ve Dmitri'nin kollarına atıldı; bu zafer yeterliydi. Onları rahatsız ettiği için pişman olduğunu içtenlikle belirten Kleft, ödülünü de yanına alarak takipçileriyle birlikte şapeli terk etti.

Katusthius birkaç saat sonra döndü; hain adam, nazik Zagorilileri davasına öyle bir ikna etmişti ki yeğenini bu kötü adamların arasında bekleyen akıbete hayıflanarak, peşinden gelmeyi ve –onlardan sayıca da üstün olan– bu adamların zararlı ellerinden çocuğu kurtarmayı teklif ettiler. Bu teklife çok sevinen Katusthius, derhal yola çıkmalarını istedi. Şafak vaktinde dağların tepesine tırmanmaya başladılar, ki buralara Zumerkaslılar tarafından zaten ayak basılmıştı.

Dmitri, küçük gözdesine yeniden sahip olmanın keyfiyle, onu kendi atının önüne bindirdi ve peşi sıra gelen yoldaşlarıyla birlikte, kadim Dodona'nın meşeleriyle veya daha yüksek tepelerde devasa kara çamlarla kaplı yüce dağların yolunu tuttu. Birkaç saat boyunca ilerlediler ve nihayetinde dinlenmek üzere atlarından indiler. Seçtikleri nokta karanlık bir dağ geçidinin derinlerindeydi; koyu çobanpüskülü ağaçlarının geniş gölgeleri buraya daha da kasvet katıyordu; çapraşık çalılıklar ve etrafa serpilmiş tek tük dik kayalar, atların yürüyüşünü zorlaştırıyordu. Atlarından inip küçük derenin kıyısında oturdular. Basit yollukları dağıtıldı; Dmitri bin türlü sevgi gösterisiyle çocuğu yemeye ikna etti. Aniden, nöbet tutan adamlarından biri, Katusthius rehberliğindeki bir Zagorili taburunun Hz. İlyas manastırından ilerlemekte olduğuna dair istihbarat ulaştırdı; bu sırada başka bir adamı da, Yanya yolundan gelmekte olan tam teçhizatlı yedi sekiz Moralının yaklaştığını bildirdi. Orada kamp kurulduğuna dair tüm belirtiler bir anda yok edildi. Arnavutlar tepelere tırmanmaya, kayaların arkasına ve geniş gövdeli orman ağaçlarının arkalarına saklanmaya başladılar; istilacılar tam ortalarında olana dek gizleneceklerdi. Çok geçmeden Moralılar göründü; dar geçitten döndüler ve ancak ikişer ikişer geçmelerine müsaade eden bir yola girdiler; tehlikeden habersizlerdi ve umarsızca yürüyorlardı, ta ki aralarından birinin başının üzerinden bir mermi vızıldaya-

rak geçip bir ağaç dalına isabet edene ve onları güvenlik hissinden uyandırana dek.

Aynı harp yöntemlerine alışkın olan Yunanlar, kayaların ardında siper alıp ateş etmeye ve düşmanlarıyla karşılıklı olarak daha yüksek zemini tutma mücadelesi vermeye başladılar; kayadan kayaya atlıyor, aşağı eğilip silahlarını doldurabildikleri hızla ateş ediyorlardı. Patikada yaşlı bir adam tek başına duruyordu. Denizci Camaraz, düşmanla daha çok gemisinin güvertesinde çarpışmıştı, başka bir gemiye çıktıklarında da hâlâ en önde giderdi ama bu muharebe fazla hareket gerektiriyordu. Cyril ona alçak ve geniş bir kayanın arkasına siper alması için seslendi; Manili ise elini sallayarak reddetti. "Benim için korkma," diye haykırdı; "Ben nasıl öleceğimi bilirim!"

Yiğit yiğidi sever. Yaşlı adamın korkusuzca, tüm atışların hedefi halinde durduğunu gören Dmitri, kayalık siperinin arkasından fırlayıp adamlarına ateşi kesmeleri için seslendi. Sonra düşmanına hitap ederek haykırdı. "Kimsin sen? Neden geldin buraya? Barış içinde geldiysen, var git yoluna. Cevap ver, korkma!"

Yaşlı adam sırtını dikleştirip, "Ben Manili'yim ve korkamam," dedi. "Matapan Burnu'nun korsanları önünde tüm Yunanistan titrer; ben o korsanlardanım! Barış içinde gelmedim! İşte! İhtilafımızın sebebi kollarında! Ben o çocuğun dedesiyim; ver onu bana!"

Dmitri, bağrında uyanmakta olan bir yılan tutsa, yine de neşesi bu kadar ansızın kaybolamazdı: "Bir Manili'nin tohumu!" Kollarını gevşetti; Constans o sırada boynuna tutunmamış olsa yere düşerdi. O sırada, tüm taraflar saklandıkları kayalardan inip aşağıdaki patikada toplandılar. Dmitri çocuğu boynundan kopardı; onu vahşi bir hazla uçurumdan aşağı atabilirmiş gibi hissediyordu. O aşırı öfkeden donup titrerken, Katusthius ve önde gelen Zagorililer yanlarına indiler.

"Bak!" diye haykırdı öfkeli Arnavut. "İşte, Katusthius! İşte, karşı koyulamaz yazgı tarafından sürüklenirken, delice ve günahkârca reddettiğim dostum! Şimdi dileğini yerine getireceğim; Manili çocuk ölecek! Melun ırkın oğlu, haklı intikamımın kurbanı olacak!"

Cyril korkunun heyecanıyla yukarıdaki kayaya atladı; tüfeğiyle

nişan aldı ama çocuğunu vurmaktan korkuyordu. Daha ihtiyatsız ve çaresiz olan yaşlı Manili ise dümdüz nişan aldı; bunu gören Dmitri, çocuğa yönelttiği hançeri ona doğru savurdu; hançer Camaraz'ın böğrüne saplanırken, son zamanlardaki koruyucusunun tutuşunu gevşediğini hisseden Constans babasının kollarına doğru fırladı.

Camaraz düşmüştü, ancak yarası hafifti. Arnavutlar ve Zagorililer tarafından etrafının sarıldığını gördü. Kendi destekçilerinin tutsak edildiğini gördü. Dmitri ile Katusthius kendilerini Cyril'in üzerine atmış, çığlık atan çocuğu geri almak için mücadele veriyorlardı. Manili kendini yerden kaldırdı; bacaklarında derman yoktu ama yüreği güçlüydü. Kendini baba ile oğlun önüne attı ve Dmitri'nin kolunu havada yakaladı. "Benim üzerime," diye bağırdı, "düşsün tüm intikamın! Kötü ırktan olan benim! Çocuk bu soydan muaftır! Mani, onun bir evladı olmasıyla övünemez!"

"Yalancı herif!" diye başladı Arnavut. "Bu yalanlar yanına kalmayacak!"

"Hayır, sevdiklerinin ruhu hatırına, dinle!" diye devam etti Camaraz. "Sözlerim doğru çıkmazsa, beni de çocuğu da öldür! Oğlanın babası Korintlidir, anası ise Sakızlı bir kızdır!"

"Sakız!" Kelimenin kendisi bile Dmitri'nin kanını kalbine geri çekti. Katusthius'un zavallı Constans'a kaldırdığı elini yana iterek "Hain!" diye haykırdı. "Bu çocuk benim korumamdadır; sakın ona zarar verme! Konuş, ihtiyar adam ve korkma ki gerçeği konuş."

"On beş yıl önce," dedi Camaraz, "gemimle av peşindeyken, Sakız kıyısına demir attım. Bir kestane korusunun bitişiğinde, bir kır evi vardı. Burası varlıklı bir adalının dulunun meskeniydi. Orada tek kızıyla yaşıyordu; kızın Arnavut bir kocası vardı ama o sırada orada değildi. Kadının evinde gizlenmiş bir hazine olduğu rapor edilmişti; kızın kendisi bile iyi ganimet olurdu. Riskine değecek bir maceraydı. Gemiyi karanlık bir koya sürdük, ayın inmesiyle de karaya çıktık; gecenin örtüsü altında bu kadınların kimsesiz meskenlerini soyacaktık." Dmitri hançerinin kabzasını kavramak istedi ama hançeri artık orada değildi. Kuşağındaki tabancalardan birini yarıya kadar çekti. Eski dostuna tekrar güvenmeye başlayan küçük

Constans, minik ellerini uzatıp koluna tutundu. Kleft ona baktı; bir yarısı onu bağrına basma arzusuna boyun eğmek isterken, diğer yarısı kandırılmaktan korkuyordu. O yüzden her şey anlatılana dek duygularını kontrol etmek için yüzünü çevirdi ve ıstırabını gizlemek için pelerinini yüzüne örttü. Camaraz devam etti:

"Niyetimde olandan daha kötü bir trajediye dönüştü. Kızın bir çocuğu vardı; onun hayatı için korktu ve adamlara karşı yavrusunu koruyan bir dişi kaplan gibi mücadele verdi. Ben başka bir odada gizli zulayı arıyordum ki tiz bir feryat havayı yardı. Bundan önce şefkat nedir bilmezdim ama bu çığlık kalbime saplandı. Artık çok geçti; zavallı kız yere serilmişti; son nefesi göğsünden çıkıp gidiyordu. Neden bilmem, katledilmiş bu güzelliğin karşısında kadına döndüm. Onu ve çocuğunu gemiye taşımak, onu kurtarmak için herhangi bir şey yapılıp yapılamayacağını görmek istedim ama daha karadan ayrılamadan öldü. Mezarının adada olmasını isteyeceğini düşündüm, ayrıca onu oradan götürürsem beni avlamak için vampire dönüşebileceğinden içtenlikle korktum; bu yüzden cesedini rahipler yaksın diye bıraktık ve o zaman iki yaşında olan çocuğu yanımıza aldık. Zella olan adı dışında pek az kelime söyleyebilen o çocuk, bu oğlanın annesidir!"

Kardamyla Koyu'na peş peşe gelen gemiler, zavallı Zella'yı geceler boyunca orayı gözler vaziyette tutmuştu. Onu bir daha uyurken görüp göremeyeceğine dair çaresizlik içerisinde olan hizmetçisi, onu yemeye ikna edebildiği az sayıda öğüne afyon kattı ama zavallı kadın zihnin bedene karşı, sevginin önüne dizilmiş maddi manevi her tür düşmana karşı gücünü hesap etmemişti. Zella koltuğuna uzandı, ruhu bir nebze sakinleştirilmişti ama kalbi uyanık, gözleri açıktı. Geceleyin, izah edilemez bir dürtünün peşinden giderek, kendini kafesli pencereye kadar sürükledi, küçük bir sakolevanın koya girdiğini gördü; tekne süratle, rüzgârı arkasına alarak geldi ve çıkık bir kayanın arkasına girerek görüş alanından çıktı. Odasının mermer zemininde hafif adımlarla yürüdü; büyük bir şalı sıkıca etrafına doladı; taş patikadan aşağı indi ve hızlı adımlarla sahile ulaştı. Tek-

ne hâlâ görünmüyordu, ayrıca gördüklerinin telaşlı hayal gücünün mahsulü olduğunu düşünmeye de meyilli sayılırdı; yine de bekledi.

Hareket etmeye her çalıştığında kalbinin ortasında bir hastalık hissediyor, gözkapakları kendine inat ağırlaşıyordu. En nihayetinde uyuma arzusu dayanılmaz geldi. Sahil çakılları üzerine uzanıp kafasını soğuk ve sert yastığa yasladı; şalına daha da sıkıca sarıldı ve kendini kayıtsızlığa teslim etti.

Afyonun tesiri altında öyle derin uyumuştu ki uzun saatler boyunca durumundaki herhangi bir değişmeyi algılayamayacak halde kaldı. Yavaş yavaş kendine geldi, yavaş yavaş etrafındaki nesnelerin farkına vardı; esinti ona ferah ve özgür hissettirdi; dalgaların vurduğu sahilde hep öyle olurdu. Yakınında dalgaların sesini duydu; dinlenmeye boyun eğdiğinden beri bu ses kulaklarındaydı. Ama burası onun taştan koltuğu, gölgeliği, karanlık ve sarkık uçurum değildi. Aniden başını kaldırdı. Küçük bir teknenin güvertesindeydi; tekne, okyanus dalgalarının üzerinde süratle sekiyordu. Başının altında yastık olarak kara bir pelerin vardı. Matapan Burnu'nun kıyıları solunda kalmıştı ve sağa, öğle güneşine doğru dümen tutmuşlardı. Korkudan çok merak sardı benliğini. Çabuk bir el hareketiyle onu mürettebattan ayıran yelkeni kenara çekti. Heybetli Arnavut yanı başında oturuyordu, Constans da kollarında uyuyordu. Ağzından bir inilti çıktı. Cyril sese döndü; çok geçmeden, Zella kollarındaydı.

Rüya

"Chi dice mal d'amore
Dice una falsità!"*
Bir İtalyan Şarkısı

Anlatılmak üzere olan kısa efsanenin yaşandığı zaman Fransa'da IV. Henry döneminin başlangıcına denk gelir ki kendisinin tahta çıkışı ve mezhep değiştirmesi, tahtına oturduğu krallığa huzur getirse de karşıt tarafların birbirlerine verdiği derin yaraları sarmakta yetersiz kaldı. Artık birlik olmuş gibi görünenlerin arasındaki kişisel ihtilaflar ve ölümcül yaraların hatırası tazeydi; birbirleriyle dostça tokalaşır gibi görünen gönülsüz eller, tokalaşma bittikten sonra ihtiraslarını az önce dudaklarından dökülen nezaket sözlerinden daha iyi anlatan biçimde sıklıkla hançerlerinin kabzasına sarıldı. Daha azılı Katoliklerin birçoğu ücra vilayetlerine çekildi; içlerine dert olan hoşnutsuzluklarını yalnızlıklarına gizlerken aynı zamanda bunu alenen gösterecekleri günü hevesle bekliyorlardı. Nantes kasabasından çok da uzak olmayan Loire Nehri'ne bakan sarp kayalığın üzerine inşa edilmiş büyük ve müstahkem bir şatoda, soyunun son temsilcisi, servetinin vârisi, genç ve güzel Villeneuve Kontesi yaşardı. Önceki yılı, gözden ırak konutunda, tamamen yalnız başına geçirmişti; iç savaşa kurban gitmiş olan babası ve iki erkek kardeşi için yüreğinde taşıdığı yas, meydanlarda görünmemesi, şenliklere katılmaması için incelikli ve iyi bir sebepti. Fakat yetim kontese soylu bir isim ve geniş topraklar miras kalmıştı; üzerinden çok geçmeden, kral, yani koruyucusu, bu armağanı layık bir aile ismine ve başarılara sahip

* (İta.) Aşk hastalıktır diyen her kimse / Yalan söylüyordur! —*yhn*

soylu birine, hem mirasını hem de elini bahşetmesini dilediğini belirtmişti. Constance buna cevaben rahibe yemini edip manastıra çekilmek istediğini ifade etti. Kral bunu yapmasını ciddiyetle ve kararlılıkla yasakladı; böyle bir fikrin, aşırı kederin bir sonucu olduğunu düşünüyor, gençliğin güleç havasının bir süre sonra bu bulutları dağıtacağı umuduna bel bağlıyordu.

Bir yıl geçti ama kontes inadını sürdürüyordu. En sonunda Henry gönülsüz de olsa baskı kurmak için –ayrıca bu kadar güzel, genç, talihin lütuflarına sahip birinin, nasıl olup da inzivaya çekilmek istediğini anlamak amacıyla– kontesin şatosunu ziyaret etme niyetini açıkladı, hem artık yas dönemi de sona ermişti. Hükümdarın söylediğine göre yanında kontesin planını değiştirmeye yeterli teşvik unsuru getirmezse bunun gerçekleşmesine razı gelecekti.

Constance çok üzgün saatler geçirmişti; gözyaşlarıyla geçen günler, uykusuz bedbaht geceler. Kapılarını tüm ziyaretçilere kapatmıştı; aynı *On İkinci Gece*'nin Leydi Olivia'sı gibi, yalnız kalmaya ve ağlamaya ant içmişti. Kendisinin efendisi olduğundan, astlarının ricalarını ve sitemlerini kolaylıkla susturmuş, sevdiği şey buymuş gibi kederini beslemişti. Yine de kederi sevilen bir konuk olamayacak kadar keskin, fazla acı, fazla yakıcıydı. Doğrusu genç, gayretli ve hayat dolu olan Constance onu uzaklaştırmak için mücadele vermiş, uğraşıp didinmişti ama kendi içinde keyifli olan veya dışarıya güzel görünen her şey, sadece üzüntüsünü tazelemeye yarıyordu; mateminin yükünü en güzel sabır destekliyordu zira ona teslim olduğunda üzerinde baskı kursa da eziyet etmiyordu.

Constance civardaki arazide dolaşmak üzere şatoyu terk etmişti. Konutunun odaları yüksek tavanlı ve geniş de olsa süslü tavanlarının altında, duvarların arasına hapsedilmiş gibi hissediyordu. Yaygın dağlık araziler ve kadim ağaçlar, geçmiş hayatının değerli anılarını çağrıştırıyor, üstü yapraklarla örtülü sığınağında saatler ve günler geçirmesi için aklını çeliyordu. Rüzgâr dalları kımıldattığında veya seyir halindeki güneşin ışınları aralarından sızdığında ebediyen süren devinim ve değişim onu sakinleştiriyor, şatosunun

çatısı altında amansız pençelerini kalbine geçiren o ağır matemden dışarı çağırıyordu.

Sık ağaçlı parkın sınırında bir nokta, bir kuytu köşe vardı ki uzun ve gölgelik ağaçlarla dolu olmasına rağmen o noktadayken dışarıda uzanan taşrayı görebiliyordu. Gitmeyeceğine yemin ettiği lakin ayaklarının onu sürekli şuursuzca sürüklediği bir yerdi; farkında olmadan o gün içerisinde yirminci kez kendini orada bulmuştu. Tepedeki çimenlikte oturdu, yeşil boşluğu süslemek için kendi ektiği çiçeklere, hatıra ve sevgi mabedine özlemle baktı. Bunca kederinin müsebbibi olan, kraldan gelen mektubu elinde tutuyordu. Yüz hatlarına hüzün çöktü ve nazik kalbi kadere neden diye sordu; neden bu kadar genç, sahipsiz ve terk edilmiş bir vaziyette, bu yeni biçarelik şekliyle mücadele etmek zorundaydı?

"Tek isteğim," diye düşündü, "babamın konağında, çocukluğumu anımsatan yerde yaşamak, sevdiklerimin mezarlarını durmayan gözyaşlarımla sulamak ve mutluluk gibi çılgınca bir hayalin benim olduğu bu ormanda, umudun vefatını sonsuza dek anmak!"

Dalların hışırtısı kulağına geldi, kalbi hızlı atmaya başladı, sonra her şey yine durdu.

"Aptal kız!" diye homurdandı yarım ağızla. "Kendi hayal gücünün aldatmacası bu. Çünkü burada buluşurduk; burada oturup beklerdim, böyle seslerin onun yaklaştığını haber vermesini; şimdi koşuşturan her tavşan ve sessizliği bozan her kuş ondan bahsediyor. Ah Gaspar! Bir zamanlar benimdi; şimdi bu canım yere bir daha asla mutluluk saçamayacaksın!"

Çalılar tekrar oynadı, ayak sesleri duyuldu. Constance ayağa kalktı, kalbi şiddetle çarpıyordu; şu ahmak Manon geliyor olmalıydı, geri dönsün diye münasebetsizce yalvaracaktı. Ne var ki bu adımlar, hizmetçisine ait olanlardan daha sert ve yavaştı; şimdi gölgelerin arasından çıkan davetsiz misafirini açıkça ayırt edebiliyordu. İlk dürtüsü kaçmak oldu ama bir kez daha onu görmek, sesini duymak, bir yemini sonsuza dek aralarına sokmadan önce son kez birlikte durmak, yokluğunun oluşturduğu derin yarığı doldurmak,

ölenlere zarar veremeyeceği gibi, yanaklarını böylesine solduran ölümcül kederi de yumuşatırdı.

Şimdi karşılıklı sadakat sözleri verdiği sevgilisi karşısındaydı. O da kendisi gibi üzgün görünüyordu; yalvaran bakışlarına bir an daha dayanamayacaktı.

"İşte geldim, leydim," dedi genç şövalye, "ama boyun eğmez iradenizi esnetme umudum yok. Yalnızca sizi son kez görmeye, Kutsal Topraklar'a gitmeden önce size veda etmeye geldim. Benim kadar menfur birinden, bir daha asla görmeyeceğiniz birinden uzak durmak için kendinizi karanlık bir manastıra hapsetmemenizi istirham etmeye geldim. Yaşasam da, ölsem de Fransa ile yollarımız sonsuza dek ayrıldı!"

"Bu doğru olsaydı, korkutucu olurdu," dedi Constance, "ama Kral Henry en sevdiği süvarisini kaybetmeyi asla istemez. İnşa etmesine yardım ettiğiniz tahtı korumaya devam edeceksiniz. Hayır, kanaatiniz üzerinde bir an için bile hükmüm olduysa, Filistin'e gitmeyin."

"Söyleyeceğiniz bir kelime beni durdurmaya yeter hatta bir tebessüm bile... Constance!" diyerek önünde diz çöktü genç âşığı ama bir zamanlar çok candan ve tanıdık, şimdiyse böylesine tuhaf ve yasak olan bu görüntü, ona acımasız kararını hatırlattı.

"Burada daha fazla oyalanmayın!" diye bağırdı. "Ne bir tebessümüm ne de bir tek kelimem sizin olabilir artık. Neden buradasınız ki? Buraya, ölülerin ruhlarının dolaştığı, bu gölgeler üzerinde hak iddia ettiği yere neden geldiniz? Kutsal istirahatlerinin katilleri tarafından bozulmasına izin veren hain kızı lanetlesinler diye mi?"

"Aşkımız tazeyken ve siz sevecenken," diye yanıtladı şövalye, "bu ormanın çetrefilli yollarını bana öğretmiş, beni bu kıymetli yere buyur etmiş hatta bu kadim ağaçların altında, bir zamanlar benim olmaya yemin etmiştiniz."

"Feci bir günahtı," dedi Constance, "babamın kapılarını, düşmanının oğluna açmak; çok da pahalıya patladı!"

O konuştukça, genç şövalye cesaret kazanıyordu; yine de her an kaçmaya hazırmış gibi görünen Constance geçici sükûnetinden

uyanmasın diye adım atmaya cesaret edemiyordu; usulca cevapladı: "Onlar mutlu günlerdi, Constance, dehşet ve zevk dolu, akşamın beni ayağına getirdiği günler; nefret ve intikam şuradaki kaşları çatık şatonun havasını kaplasa bile bu yapraklarla kaplı, yıldızların aydınlattığı gölgelik yer aşkın mabediydi."

"*Mutlu mu?* Sefil günlerdi!" diye aksetti Constance'ın sesi. "Vazifemi ihmal etmekten iyilik çıkabileceğini sandığım, itaatsizliğin Tanrı tarafından ödüllendirileceğini sandığım zamanlardı. Bana aşktan bahsetme, Gaspar! Bir kan deryası bizi sonsuza dek ayırdı! Yaklaşma bana! Ölülerimiz ve sevdiklerimiz şimdi bile aramızda duruyorlar, soluk gölgeleriyle beni ikaz ediyorlar, onları öldüreni dinlemeyeyim diye gözdağı veriyorlar."

"Onları ben öldürmedim!" diye inledi genç adam. "Şu işe bak, Constance, ikimiz de sülalelerimizden son kalan kişileriz. Ölüm bize gaddar davrandı, yalnız kaldık. İlk âşık olduğumuzda böyle değildi. Ailem, akrabalarım, kardeşim, annem bile Villeneuve Hanesi'ne lanet okuyordu ama ben hepsine rağmen sizi kutsadım. Seni gördüm güzel sevgilim ve sizi kutsadım. Barışın tanrısı yüreklerimize sevgi ekti, gizemli ve gizli bir şekilde nice yaz gecelerinde buluştuk, ay ışığının aydınlattığı kuytu köşelerde; gün ışığı gelince bu tatlı, gizli yere kaçtık aydınlığından ve burada, burada bile, şimdi yalvararak diz çöktüğüm bu yerde, ikimiz birden diz çöküp yemin ettik. O yemini bozacak mıyız?"

Âşığı mutlu geçen saatlerini hatırlattıkça Constance ağladı. "Asla," diye inledi. "Bir daha asla! Senin olmamaya cüret eden kişinin inancını ve kararlılığını biliyorsun veya yakında bileceksin Gaspar. Savaş, nefret ve kan etrafımızda köpürürken, bizim aşktan ve saadetten söz etmemiz doğru muydu? Genç ellerimizle serpiştirdiğimiz fani çiçekler, ölümüne düşman olanların ölesiye kavgasının altında çiğnendi. Baban babamı öldürdü; abimin yemin ettiği, seninse inkâr ettiğin üzere, onu yok eden son darbeyi vuran el seninki veya değildi, bunu bilmek pek az işe yarar. Onu öldürenlerin arasında savaştın. Daha fazla konuşma, bir kelime dahi etme; seni dinlemek huzursuz ölülere küfür sayılır. Git, Gaspar; beni unut. Kahraman ve

yiğit Henry'nin sancağı altında şanlı bir kariyerin olacak; zarif bir kız yeminlerini aynı bir zamanlar benim dinlediğim gibi dinleyip sevinecek. Elveda! Meryem Ana seni kutsasın! Manastırdaki tek göz odamdayken, aldığım en iyi Hıristiyan dersini unutmayacak, düşmanlarım için dua edeceğim. Elveda Gaspar!"

Constance gölgelik alandan alelacele, süzülerek gitti. Süratli adımlarla ormandan geçti ve şatoya döndü. Kendi evinin mahremiyetine vardığında göğsünü bir fırtına gibi hırpalayan kahır patlamasına boyun eğdi. Onunki kederin en kötü cinsiydi; sevinci lekeliyor, mutluluk hatırasının başında pusu kuruyor, canlı birini cesede bağlayan despotunki kadar korkulan bir toplumda, sevgi ile suçluluk hissini birbirine bağlıyordu. Aklına aniden bir fikir düştü. Başta bunu çocukça ve batıl bularak reddetti ama düşünce gitmiyordu. Acilen hizmetçisini çağırdı. "Manon," dedi, "hiç Azize Katerina'nın divanında uyudun mu?"

Manon istavroz çıkardı. "Ağzından yel alsın! Doğduğum vakitten beri yalnızca iki kişi orada uyudu: Biri Loire Nehri'ne düşüp boğuldu; diğeri daracık yatağa şöyle bir bakıp tek bir kelime dahi etmeden evine döndü. Korkunç bir yerdir; eğer bu işe girişen kişi mütedeyyin ve iyi bir yaşam sürdürmediyse, başını kutsal taşa koyduğu vakit elemle dolar!"

Constance da istavroz çıkardı. "Konu yaşamlarımızsa, herhangi birimiz sadece Tanrı ve kutsal azizler vasıtasıyla erdemli olduğumuzu umabiliriz. Yarın gece o divanda uyuyacağım!"

"Olur şey değil leydim! Üstelik yarın kral geliyor."

"Demek ki bu kararı vermem daha da gerekli. Hiçbir yürek böyle yoğun bir ıstırap taşıyıp çaresiz kalmamalı. Hanelerimize barış getirecek kişi olmayı ummuştum; eğer iyi işler yapacaksam, cennet dikenli tacı başıma takacaktır. Yarın gece Azize Katerina'nın yatağında dinleneceğim. Ve eğer duyduğum üzere, azize kendini bu yola adayan kişilere rüyalarında yol göstermeye lütfediyorsa benim de rehberim olacak; Tanrı'nın emirlerine göre hareket ettiğine inanan bir kul olarak en kötüsüne bile razı olmalıyım."

Kral Paris'ten çıkmış, Nantes yolundaydı. O gece yalnızca birkaç

kilometre ötedeki bir kalede uyudu. Şafak sökmeden, genç bir süvari odasına çıktı. Şövalyenin ciddi hatta hüzünlü bir hali vardı. Yüz hatları ve vücudu güzel de olsa yol yorgunu ve bitkin görünüyordu. Henry'nin huzurunda sessizce durdu. Henry ise atik ve neşeli bir şekilde hayat dolu mavi gözlerini misafirine çevirerek, "Taş kalpli yârini bulabildin mi Gaspar?" diye nazikçe sordu.

"Onu müşterek ıstırabımız hakkında kararlı bir halde buldum. Heyhat, efendim, inanın ki Constance'ın benim mutluluğumu yok ederken kendininkini de kurban etmesi azımsanacak bir dert değil."

"Ona sunacağımız güçlü şövalyeyi reddedeceğini mi düşünüyorsun?"

"Ah, efendim, öyle şeyler düşünmeyin. Bu mümkün değil. Cömert lütfunuza kalbimin en derinlerinden teşekkür ederim. Ama bir başımızayken âşığının sesinin, yakarışlarının –üstelik bir de hatıraların ve yalnızlığın da tılsımıyla– ikna edemediği kişi, majestelerinizin emirlerine bile direnecektir. Manastıra kapanmayı kafasına koymuş; ben de, izniniz olursa, artık yanınızdan ayrılacağım: Bundan böyle Tanrı'nın bir askeriyim."

"Gaspar," dedi hükümdar. "Kadınları senden iyi tanırım. Onu pes ederek veya gözün yaşlı kazanamazsın. Yakınlarının ölümü elbette genç kontesin yüreğine keder salıyor; pişmanlığını, tövbekârlığını yalnızlığıyla besledikçe Tanrı'nın birlikte olmanızı yasakladığını düşünüyor. Bırak dünyanın sesi, dünyevi güçle iyiliğin sesi ona ulaşsın. Birimiz hükmedecek, diğerimiz rica; ikimiz de kalbinde cevap bulacağız. Benim ve Kutsal Haç'ın izniyle senin olacak. Bırak planımız işlesin. Şimdi atına bin; sabah geçiyor, güneş doğdu bile."

Kral, piskoposun sarayına vardı ve derhal katedraldeki ayine geçti. Bunu mükellef bir sofra takip etti. Kral, Loire Nehri'nin kıyısındaki kasabaya devam edip Nantes'ın biraz yukarısında bulunan Villeneuve Şatosu'na ulaştığında, saat öğleden sonrayı biraz geçmişti. Genç kontes onu kapıda karşıladı. Henry göreceğini sandığı ıstırapla solmuş yanakları ve kederli çaresizliği boş yere aradı. Yanakları al al, tavrı neşeli, sesi nadiren titrekti. "Ya onu sevmiyor," diye düşündü Henry, "ya da yüreği razı geldi bile."

Hükümdar için aperatifler hazırlandı; biraz tereddüt ettikten sonra Constance'ın tavırlarındaki neşeden de yola çıkarak Gaspar isminden bahsetti. Constance rengi atacağı yerde kızardı ve çabuk çabuk cevap verdi: "Yarın, cömert lordum; yarına dek müddet istiyorum; o zaman her şey belli olacak; yarın Tanrı'ya andım var ya da..."

Kafası karışmış gibi görünüyordu, kral ise hepten şaşırıp sevinerek, "Öyleyse genç De Vaudemont'dan nefret etmiyorsun," dedi, "damarlarında düşman kanı akmasını affediyorsun."

"Düşmanlarımızı affetmemiz hatta sevmemiz gerektiği öğretilir," diye cevapladı kontes, biraz kaygıyla.

"Vay be, Aziz Denis aşkına, bu bir rahibe adayı için cidden de doğru bir cevap," dedi kral gülerek. "Haydi! Sadık hizmetkârım, kılık değiştirmiş Don Apollo! Ortaya çık da leydinin sevgisi için teşekkürlerini sun."

Kendini herkesten gizleyen bir kılığa bürünmüş olan şövalye, o âna dek geride durmuş, leydisinin tavrını ve sakin ifadesini sonsuz şaşkınlıkla izlemişti. Söylediklerini duyamıyordu ama önceki akşam titrediğini ve ağladığını gördüğü kişi bu olabilir miydi? Zıtlaşan tutkuları kalbini parçalayan, babasının ve kardeşlerinin soluk gölgelerinin, canından çok sevdiği âşığıyla arasına girdiğini gören kişi bu muydu? Çözmesi güç bir bilmeceydi bu. Kralın çağrısı sabrının son damlasına denk gelmişti. İleri atıldı ve ayaklarına kapandı; Constance ise takındığı sakin tavrı sürdüremeyip tutkunun etkisiyle aşırı heyecanlandı, âşığını tanımasıyla beraber çığlığı bastı ve bilincini kaybederek yere kapaklandı.

Tüm bu olanlar pek bir anlaşılmazdı. Hizmetkârları Constance'ı ayılttığında, bir kapris nöbeti daha geçirdi ve devamında da gözyaşları sel oldu. Bu sırada kral holde bekliyor, bir taraftan yarısı yenmiş aperatifleri yan gözle keserken, diğer taraftan kadın inadıyla ilgili bir balat mırıldanıyordu; Vaudemont'un yüzündeki hayal kırıklığı ve telaş dolu acı ifadeye nasıl tepki vereceğine dair hiçbir fikri yoktu. Nihayet kontesin baş hizmetkârı içeriden özür dileyerek çıktı. "Leydimiz hasta, çok hasta. Yarın majestelerinin ayaklarına kapanarak af dileyecek ve maksadını açıklayacak."

"Yarın mı? Yine yarın! Bu yarının kerameti nedir kızım?" dedi kral. "Bizim için bu bilmeceyi çözebilir misin güzel hanım? Yarın nasıl tuhaf bir masaldan çıkmadır ki, her şey gelişine bağlı olsun?"

Manon kızardı, önüne baktı ve tereddüt etti. Ne var ki Henry hizmetkârları ayartmakta ve leydilerinin aklından geçenleri açığa çıkarmakta acemi sayılmazdı. Manon da kontesin inatla aklına koyduğu planından zaten korkuyordu ve bu plana ihanet etmeye dünden razıydı. Azize Katerina'nın yatağında uyuyan, Loire'ın derin ve azgın sularına üzerindeki dar bir çıkıntıda yatan talihsiz hayalperest aşağı düşmemeyi başarsa bile böyle huzursuz bir uykunun Tanrı'nın emriyle yaratacağı rahatsız edici imgelerin, herhangi bir kadının kaldırabileceği cinsten bir delilik olduğuna Henry bile pek ihtimal vermiyordu. Fakat Constance, güzelliği zekâsı tarafından böylesine desteklenen, akli gücü ve hünerleri daima övülen bu kadın, böylesine tuhaf bir kara sevdaya kapılabilir miydi? İhtiras –aynı ölüm gibi– insanı böyle çılgına çevirebilir, ruhların asilliğini birbirine eşitleyip soylu ile köylüyü ve bilge ile budalayı aynı esaretin altında toplayabilir miydi? Tuhaf işti doğrusu. Evet, istediğini yapacaktı. Bu kararı alırken çok fazla tereddüt etmişti; Azize Katerina'nın zalimce bir rol oynamayacağını ummaları gerekiyordu. Aksi takdirde bir rüya tarafından savrulma gayesi başka uyanık düşüncelerden de etkilenebilirdi. Diğerine göre daha fiziksel olan bu tehlike için bir çeşit tedbir almak lazımdı.

Vicdanının emrettikleriyle ters düşen zaptedilemez arzuları tatmin etmeye hevesli, narin bir insanın yüreğini işgal edenden daha korkunç bir his yoktur. Zevklerin en güzelleri yasak olanlardır derler; kaba bir tabiata sahip olanlar, mücadeleyi, kavgayı ve rekabeti sevenler için, mutluluğu münakaşada, neşeyi tutkulu çatışmalarda bulanlar için geçerli olabilir bu. Ne var ki Constance'ın nazik ruhu yumuşak ve tatlıydı; aşk ile görevin çatışması, onun zavallı yüreğini eziyor, işkence ediyordu. Tavırlarını dinin ya da illa söylemek gerekecekse batıl inancın esintilerine göre belirlemek onun için kutsal bir rahatlıktı. Bu teşebbüsünü tehdit eden tehlikeler ona aynı zamanda bir lezzet de katıyordu –sevdiğinin iyiliğine cesaret etmek

bir mutluluktu– ve dileklerine giden yolun zorluğu hem aşkını yüceltiyor hem de düşüncelerini çaresizlikten uzaklaştırıyordu. Her şeyi feda etmesine kara verilirse de tehlike ile ölüm riski, sonsuza kadar onun payına kalacak acının yanında önemsiz kalıyordu.

Gece soğuk geçecek gibi görünüyordu. Hırçın rüzgâr pencere kanatlarını titretti; ağaçlar, sanki fantastik bir dansa veya ölümüne bir dövüşe tutuşmuşlar gibi, karanlık ve devasa kollarını salladılar. Constance ile Manon şatonun arka kapısından yalnız başlarına çıktılar ve yamaçtan aşağı inmeye başladılar. Ay henüz doğmamıştı; ikisi de yolu biliyor olmalarına rağmen Manon tökezledi ve titredi; kontes ise ipek pelerinine sarınarak, sarp yokuştan aşağı emin adımlarla indi. Nehrin kenarına geldiler; burada küçük bir sandal demir atmıştı ve içerisinde bir adam bekliyordu. Constance düşünmeden sandala bindi, sonra da ürkek refakatçisine yardım etti. Çok geçmeden nehrin orta yerindeydiler. Ilık, çalkantılı, hareketli, ekvatoral rüzgâr onları önüne kattı. Yas tutmaya başladığından beri ilk defa Constance'ın göğsünde keyifli bir heyecan kabardı. Bu hissi iki katı zevkle karşıladı. Tanrı asil Gaspar kadar cesur, cömert ve iyi birini sevmemi yasaklayamaz diye düşündü. Başka birini sevemem; ondan ayrılırsam ölürüm; içimde yanan bu coşkuyla böyle canlı hisseden kalbim ve bedenimin kaderinde erkenden mezara girmek mi vardı? Hayır! Hayat içlerinde bağırarak konuşuyor: Sevmek için yaşayacağım. Her varlık sevmez mi zaten? Gürüldeyen sulara fısıldayan rüzgârlar mesela? Peki ya çiçekli kıyıları öpüp denize karışmak için hızlanan sular? Cennet ve dünya sevgi tarafından sürdürülür ve yaşar. Tüm bunlar böyleyken, sadece kalbi derin, coşan, taşan bir aşkla dolu olan Constance mı bu pınarın önüne taşlarla set çekip sonsuza dek o suları hapsedecek?

Bu düşünceler hayallerini ve umutlarını besliyordu; kör talihinde ustalaşmış olan kontes, belki de bu yüzden bunlara daha gönülden inanıyordu. Fakat tam kendini ince duygulara kaptırdığında, Manon kolunu yakaladı. "Leydim, bakın," diye haykırdı, "şu gelenin kürekleri ses çıkarmıyor. Meryem Ana bizi korusun! Keşke evde olsaydık!"

Yanlarından kara bir kayık geçti. İçerisindeki kara cübbeli dört kürekçi, Manon'un söylediği gibi hiç ses çıkarmadan kürek çekiyordu. Başka biri de kayığın başında oturuyordu; diğerleri gibi kara cübbeliydi ama kapüşonu açıktı; yüzü öbür tarafa dönüktü ama Constance sevgilisini tanıdı. "Gaspar," diye bağırdı, "hayatta mısın?" Ne var ki kayıktaki suret ne kafasını çevirdi ne de cevap verdi, karanlık sularda süratle kayboldu.

Zarif kontesin hayalleri şimdi nasıl da değişmişti! Cennet büyüsüne başlamıştı bile; karanlığa bakmak için gözlerini zorladıkça, tüyler ürpertici şekiller görüyordu. İçinde dehşet uyandıran kayığı bir görüyor bir kaybediyordu; şimdi de başka bir tane görmüştü ve içerisinde ölülerin ruhları vardı; babası kıyıdan el salladı, kardeşleri kaşlarını çattılar.

Bu sırada karaya yaklaştılar. Küçük bir koyda demir attılar, Constance sahile çıktı. Şimdi titriyordu, geri dönmesi için yalvaran Manon'a boyun eğmek üzereydi; ta ki akılsız hizmetçi kralın ve De Vaudemont'un adlarını anıp yarın verilmesi gereken cevaptan bahsedene dek. Eğer şimdi gayesinden dönerse ne cevap verecekti?

Önce sahilin çatlak toprağı üzerinde, sonra da kenarından koşarak yukarı çıktılar, ta ki akıntının üzerinde aniden kesilen buruna gelene dek. Yakında minik bir şapel vardı. Kontes, titreyen elleriyle anahtarı çıkardı ve kapının kilidini açtı. İçeri girdiler. Rüzgârla titreşen ufak bir lambanın yaydığı, Azize Katerina'nın suretini belli belirsiz aydınlatan ışık dışında, içerisi karanlıktı. İki kadın diz çöküp dua etti; sonra kalktılar ve kontes neşeli bir üslupla hizmetçisine iyi geceler diledi. Küçük, alçak bir demir kapının kilidini açtı. Bu kapı dar bir mağaraya açılıyordu. Ötesinde suların gürüldediği duyuluyordu. "Peşimden gelemezsin Manon, yavrucağım," dedi Constance. "Hoş, gelmek de istemezsin. Bu serüven yalnızca bana ait."

Titrek hizmetçiyi şapelde yalnız bırakmak pek de adil sayılmazdı zira onu oyalayacak bir ümidi, korkusu, aşkı veya kederi yoktu ama o günlerde, erkek ya da kadın, hizmetçiler orduda ast olarak görülürdü, muvaffak olsalar da namları yürümezdi. Üstelik Manon kutsal toprakta güvendeydi. Bu sırada kontes karanlıkta, el yordamıyla,

dar ve dolambaçlı geçitte ilerliyordu. Nihayetinde, epeydir körelen görüşü parlayan bir ışıkla karşılaştı. Sarkık tepenin yan tarafında, aşağıda köpüren dalgalara bakan bir mağara ağzına ulaştı. Geceyi izledi. Loire'ın suları hızlanıyordu, aynı o günden beri hep hızlandıkları gibi; değişken ama aynı. Gök kubbe koyu bulutlarla kaplıydı. Ağaçların arasından esen rüzgâr, sanki bir katilin mezarının üzerinde esiyormuş gibi kederli ve uğursuzdu. Constance azıcık ürperdi ve yatağına baktı; uçurumun tam ucunda, dar bir toprak çıkıntı ve büyükçe bir taş. Pelerinin başlığını açtı; büyünün şartlarından biri de buydu. Başını öne eğdi ve siyah buklelerini serbest bıraktı; ayakkabılarını çıkardı. Böylece, soğuk gecenin dondurucu etkisini olabildiğince hissetmeye hazır bir halde, dinlenmesi için pek az alan tanıyan dar divana uzandı; uykusunda hareket etmesi halinde, uçurumdan düşüp aşağıdaki soğuk sulara gömülecekti.

En başta bir daha asla uyumayacakmış gibi hissetti. Şiddetli rüzgârın ve riskli vaziyetinin, gözlerinin kapanmasını engellemesi şaşılacak bir şey değildi. Nihayetinde öyle tatlı ve dinlendirici bir hülya haline girdi ki izlemeye devam etmek istedi. Algıları giderek bozuldu; bir an Azize Katerina'nın yatağındaydı, Loire altında gürüldeyerek akıyordu, hoyrat rüzgârlar esiyordu... Ya şimdi? Şimdi neredeydi? Azizenin gönderdiği rüyalar onu çaresizliğe mi sürükleyecekti, yoksa sonsuza dek kutsayacak mıydı?

Engebeli tepenin aşağısında, kara akıntının üstünde, bin tane korkusu ve kıt umutlarıyla onu izleyen başka biri vardı. Constance'tan önce oraya varmak istemişti ama geç kaldığını fark edince ıskarmozuna susturucu taktığı kürekleri ve hareketsiz acelesiyle Constance'ın olduğu sandalın yanından geçmiş, sesine bile dönmemişti zira suçlamalarına ve geri dönmesi yönünde emirlerine maruz kalmaktan korkuyordu. Yukarıdaki geçidin içinden çıktığını görmüş, uçurumun kenarında eğildiğinde tüyleri ürpermişti. Constance ileri adım attığında ve beyazlara bürünmüş halde uçurumun sarkık ucuna uzandığında, onu rahatlıkla görebiliyordu. Böyle olurdu âşıkların nöbeti! Kadın hülyalı, adam ise bilinçli düşüncelere daldı; bu bilinç, göğsünü tuhaf duygularla doldurdu; aşk, ona

duyduğu aşk, Constance'ı bu tehlikeli divana getirmişti; üstelik gazap etrafını her biçimiyle sararken, sadece kaderlerine karar verme hayalini kalbine fısıldayan sese kulak vermişti. O uyuyordu belki ama Gaspar uyanık kalıp izledi. Gözleri yukarıdaki uykucunun beyaz kıyafetine dikili halde kayığında oturup kâh dua edip, kâh umut ve korku arasında gidip gelirken gece tükendi.

Sabah... Sabah mıydı bulutlarla boğuşan? Sabah gelip sevgilisini uyandıracak mıydı? Uyumuş muydu ki? Nasıl saadet veya keder rüyaları barındırmıştı uykusu? Gaspar sabırsızlandı. Kürekçilerine orada beklemelerini söyledi ve uçuruma tırmanmak niyetiyle ileri atıldı. Bu teşebbüsün tehlikesi hatta imkânsızlığı hakkındaki ikazlar beyhudeydi; tepenin kayalık yüzüne tutundu ve ayak basacak yer yokmuş gibi görünen yerlere adım attı. Uçurum çok da yüksek değildi; Azize Katerina'nın yatağının tehlikeleri, bu kadar dar bir divanda yatan kişinin aşağıdaki sulara gömülmesi ihtimalinden kaynaklanıyordu. Gaspar sarp kayalıklara ıkına sıkına tırmanmaya devam etti ve en sonunda zirvenin yakınında büyüyen bir ağacın köklerine ulaştı. Dallardan yardım alarak, sevdiğinin korunmasız başını yasladığı taş yastığın yakınında, çıkıntının en ucunda durmayı başardı. Constance ellerini göğsünde kavuşturmuştu; siyah saçları boynuna düşmüş ve yanaklarına yastık olmuştu; yüzündeki ifade huzurluydu. Uyku, bütün masumiyetiyle ve bütün savunmasızlığıyla oradaydı; tüm vahşi duygular susmuştu, göğsü düzenli nefesleriyle inip kalkıyordu. Üzerinde kavuşturulmuş zarif elleri kaldırmasından, kalbinin atışını seçebiliyordu. Mermerden yontulmuş heykellerin muazzam sureti bile onun yarısı kadar güzel değildi; üstelik bu emsalsiz görünümün altında, bir insanın göğsünü ısıtmış en hakiki, en hassas, en fedakâr, en sevecen gönül vardı.

Gaspar ona öyle derin bir tutkuyla bakıyordu ki melek yüzünün durgunluğundan umut topluyordu. Constance'ın yüzüne bir gülümseme yayıldı, Gaspar da istemsizce gülümsedi ve bu kutlu alameti selamladı. Aniden Constance'ın yanaklarına renk geldi ve göğsü kabardı; önce siyah kirpiklerinden bir damla yaş süzüldü, sonra gözyaşları sel olup ağlayarak uyandı: "Hayır! O ölmeyecek!

Zincirlerini çözeceğim! Onu kurtaracağım!" Gaspar'ın eli oradaydı. Tehlikeli divandan düşmek üzere olan hafif bedenini yakaladı. Constance gözlerini açtı; kader rüyasına nezaret edip onu kurtaran sevgilisine baktı.

Rüya görmüş de olsa görmemiş de olsa Manon da iyi uyumuştu. Sabah olunca, etrafı bir kalabalık tarafından çevrilmiş vaziyette uyanarak irkildi. Ufak ve metruk şapele duvar örtüleri asılmış, mihrabı ise altın kadehlerle donatılmıştı. Rahip, sıraya girip diz çökmüş çok sayıda şövalyeye ilahi okuyordu. Manon, Kral Henry'nin orada olduğunu gördü; gözleri başka birini aradı ama bulamadı. Tam o anda, mağaraya giden geçidin demir kapısı açıldı, önce Gaspar de Vaudemont, ardından Constance'ın zarif sureti içeri girdi; beyaz sabahlığı, karman çorman siyah saçları, gülücükler ve kızarıp bozarmaların daha derin duygularla yarıştığı bir yüz ifadesiyle sunağa yaklaştı. Sevgilisiyle beraber diz çökerek, onları sonsuza dek birbirine bağlayan yeminleri ettiler.

Mutlu Gaspar, leydisinin gördüğü rüyanın sırrını uzun bir süre sonra öğrenebildi. Artık tadını çıkardığı mutluluğuna rağmen, aşkı bir suç sandığı ve onlarla alakalı her olayın içinde bir fenalık olan o günlere –dehşetle de olsa– dönüp bakmamak için fazla acı çekmişti. "O korkunç gece," dedi, "çok şey gördüm." Babasının ve kardeşlerinin ruhlarının cennette olduğunu görmüştü. Gaspar'ın kâfirlerle savaşıp galip gelmesini, sonra da Kral Henry'nin sarayında yeğlenen ve sevilen biri olmasını izlemişti. Kendisine gelince... Bazen bir manastırda hasret çekiyor, bazen gelin oluyor, bazen kendisine sunulan sonsuz mutluluk için Tanrı'ya şükrediyor, bazen de acıklı günlerini ağlayarak geçiriyordu. Sonra aniden kendini putperest diyarında bulmuş, Azize Katerina'nın kılavuzluğunda, kâfirlerin arasından görülmeden geçmişti. Bir saraya girmiş, imansızların zafer kutlamalarını seyretmişti. Sonra, aşağıdaki zindanlara inerek, rutubetli mahzenlerde ve küflü geçitlerde el yordamıyla yollarını bulup diğerlerinden daha karanlık ve ürkütücü bir hücreye gelmişlerdi. Yerde kirli ve paramparça giysileri, hırpani saçları ve yabani sakalları olan bir adam yatıyordu. Yanakları aşınmış ve içeri çökmüştü;

gözlerinin feri sönmüştü; bir deri bir kemikti; etsiz kemiklerinden sarkan zincirler sallanıyordu."

"Yani Constance'ın taş kalbini yumuşatan, alımlı eşkalim ve cazip kostümüm müydü?" diye sordu Gaspar, asla gerçekleşmeyecek olan bu tabloya tebessüm ederek.

"Öyle sayılır," diye yanıtladı Constance, "çünkü kalbim bunun benim yüzümden olduğunu söylüyordu. Başka kim zayıflayan nabzına yaşamı döndürebilirdi ki? Yok edenden başka kim iyileştirebilir? Mutlu ve yaşayan şövalyeme, hiçbir zaman gecenin rüyalarında, ayağımın dibinde yatan, heba olmuş haline hissettiğim kadar yakın hissetmemiştim. Gözlerimdeki perde kalktı; önümdeki karanlık dağıldı. İlk defa o an, hayatın ve ölümün ne olduğunu gerçekten anladığımı düşündüm. Yaşayanları mutlu etmenin ölüleri yaralamak olmadığına inanmaya cüret ettim; nefrete ve şefkatsizliğe erdem ve iyilik yükleyen o yanlış felsefenin nasıl feci ve beyhude olduğunu hissettim. Ölmemeliydin; zincirlerini çözüp seni kurtaracaktım ve aşk için yaşamanı emredecektim. İleri atıldım, ölümüne karşı çıktım ve onu kendi üzerime aldığımı sandım. Sonra, hayatın gerçek değerini ilk kez hissettiğimde kolların beni kurtarmaya, tatlı sesin beni ebediyen kutsamaya geldi."

Sonsöz*

Charlotte Sussman

Mary Shelley, hediye kitaplar** ve mecmualar için 1823 ile 1839 yılları arasında yirmi bir öykü yazdı, bunların on altısı *Keepsake*'te yayımlandı. Shelley'nin öykülerinin birçoğu, bireysel kimliğin kırılganlığına dikkat çeker; insanın dünyadaki rolünün içsel, duygusal bir buhranla ya da içsel bir bölünmeyi sembolize eden doğaüstü vakalarla dehşet verici biçimde değişebileceğini gösterir. Bu temanın bir çeşidini, yanlış bir zamanda yeniden hayata dönen "Roger Dodsworh - Dirilen İngiliz" adlı öyküsünde de işlemiştir.

Shelley'ye göre benlikteki değişimler kadınların başına geldiğinde özellikle yıkıcıdır. Kadın kimliğinin daima kadının evlilik müessesesindeki değeriyle bağlantılı olduğunu dile getirir; fiziksel güzellik ve ahlaki erdemin birleşiminden elde edilen bir değer. Dolayısıyla, bir kadının durumundaki, evlilik akdiyle olan ilişkisini etkileyecek herhangi bir –istemli ya da istemdışı– değişiklik onun fiziksel ve zihinsel kimliğine zarar verir. Shelley'nin erkek karakterleriyse kadın karakterlerinin tam zıttı olarak bu dönüşümleri tersine çevirmeye hatta faydalanmaya muktedirdir: Erkeğin bedeni ve zihni bu değişimlerden zarar görmez.

Mary Shelley, "Fernando Eboli" ile "The Sisters of Albano" gibi, kıyafet değiştirme yöntemiyle kimlik değişimini anlatan birçok öykü yazdığı gibi başka birçok öyküsünde de –örneğin "A Tale of the Pas-

* Çeviri: Ömer Ezer. *The Cambridge Companion to Mary Shelley*, derleyen Esther Schor (2003)

** 18. Yüzyılda daha çok başkasına hediye etmek için satın alınan, cildi süslü, öyküler, şiirler, makalelerin derlendiği kitaplar. *-yhn*

sions" ile "The False Rhyme"– erkek arkadaşlarını kurtarmak için erkek kılığına giren kadınlarla alakalı öyküler kaleme aldı. Bu öyküler, geleneksel romantik tarzda olmalarına karşın cinsiyet rollerinin altını oyan eserler olarak yorumlanmıştır. Bu öyküler dışarıdan görünen sembollerin –mesela kıyafetlerin– kişiliği belirlemedeki önemini masaya yatırır.

Bu tarz kişilik değişimini konu edinen öykülerden en inceliklisi "Dönüşüm"dür. Bu öyküde kıyafetten ziyade beden değişimi vuku bulur ve değişim, insan iradesinden ziyade doğaüstü bir güçle gerçekleşir. "Dönüşüm", Rönesans dönemi Cenova'sında yaşayan soylu Guido'nun hikâyesini anlatır. Guido, babasının en yakın arkadaşı Torella'nın kızı Juliet'le nişanlıdır. Ne yazık ki evlilik gerçekleşmeden evvel Guido hovardalıkla dolu Paris ziyaretinde mirasını tüketir. Cenova'ya döndüğündeyse artık mali yükümlülüklerini yerine getiremeyecek vaziyette olduğu için evlilik sözleşmesinin feshedildiğini öğrenir. Bu olayla çılgına dönen Guido, Juliet ile babasını kaçırmaya çalışır. İşlediği suçlar yüzünden şehirden sürgün edilince sahilde aylak aylak gezerken orada sandığında altın ve mücevher dolu olan habis bir cüceyle karşılaşır. Cüce, üç günlüğüne onun yakışıklı bedeniyle kendi bedenini değiştirme karşılığında ona hazinesini teklif eder, Guido da cücenin teklifini kabul eder. Habis ve güvenilmez cüce sözünü tutmaz ve Guido'nun bedenini geri vermez. Cücenin Torella'dan özür dileyip onun yerine Juliet'le evlenmeye niyetlendiğini fark eden Guido cücenin bedeniyle Cenova'ya geri döner ve bedenini gasp eden cüceyi öldürmeye çalışır. Kendine geldiğinde, bedenini geri aldığını fark eder, Juliet'le evlidir ve cüce ortalarda yoktur; Guido, hazinenin de peşini bırakır.

Bu öykü ile Byron'ın dramatik fragmanı *The Deformed Transformed* arasında dikkat çekici benzerlikler vardır ki bu eseri 1822-23 yıllarında Mary Shelley transkript etmiştir. Byron'ın metninde çirkin bir kambur olarak doğan ve kendi annesi de dahil tanıdığı herkes tarafından reddedilen Arnold intihar etmek üzereyken şeytan ona başka bir bedene geçiş yapma şansı tanır. Arnold da Akhilleus'un bedenini seçer, şeytan da onun boşa çıkan, deforme

bedenini alır. Biçimsiz geçmişinin bir hatırlatıcısı olarak şeytan tarafından gölgesi gibi takip edilen Arnold, Roma kuşatmasına katılır ve güzeller güzeli Olimpia'yı tavlamaya niyetlenir. Paul Cantor'un belirttiği üzere, Byron'ın baş karakteri güzel bir vücut için deforme bir bedeni verirken Shelley'ninki grotesk bir bedene karşılık yakışıklı bir bedeni değiş tokuş eder. "Yalnızca bir parçasını –yani, erkeksi gururunu– yok ederek Guido, Juliet'le gerçek aşkını özgürce yaşayabilirdi," diye iddia eder Cantor; "Shelley böylelikle Byron tarzı kahramanın ehlileşmesinin ve uysallaşmasının hikâyesini anlatır." Shelley'nin öyküsü bu yüzden romantik ideolojinin feminen bir revizyonu olarak da okunabilir.

Gelgelelim Shelley'nin versiyonunun Byron'ınkine göre eksik bir tarafı da var. Byron'ın Arnold'u sevgi ve güç karşılığında şeytanla anlaşma yaparken Shelley'nin kendi müsrifliği sebebiyle mahvolmuş Guido'su hazine sandığı karşılığında bedenini değiştirir. Sonuç olarak, her takas bir ekonomik dönüşümdür: Tüm varlıkların –toprak, mal, para ve beden– tazmini mümkündür.